

له بلاو كراوه كانی مائپهړی بههشت

چونیتی

رؤژووی پیغه مبهړ صلی الله علیه و آله

له ره مه زان دا

نوسینی :

سلیم الهاللی و علی حسن علی عبد الحمید

وهرگیړانی

ماموستا عدنان بارام

مائپهړی بههشت

ba8.org

مائپهړنکی ئیسلامی زانستی په روه ردیپه یه و له پیناوه بلاو كړدنه وهی نه و ئیسلامیه كه سه له فی
صانح - پیغه مبهړی خوا (صلی الله علیه وسلم) و هاوه لانی (رضی الله عنهم) له سهری بوون -
وه سهر به هیچ گروپ و لایه نیکی حیزبی نیه.

تہفسیری نوور

مائپەرى بەھەشت

ئەو كىتەب و بابەت و لىكۆئىنەۋە شەرىئەتتە بۇلۇ دەكەتەۋە كە دەپنە ھۇي:

۱. شارەزاكردىنى موسۇلمانان و پەرۋەردە كوردنيان لەسەر رىگا راستەكەى ئىسلام، ئەمەش دەستەبەر دەبىي بە گەپانەۋە بۇ پەپرەۋە رەسەنەكەى ئىسلام، كە برىتىيە لە قورئان و سوننەت، بە تېگەشتىنى پېشىين و پېشەۋايانى ئوممەت.

۲. پاك كوردنەۋەى بېروباۋەر و رەۋشتى موسۇلمانان، لە دياردەكانى شيرك و كوفر و تاوان.

۳. پاللاۋتن و تەصفىيە كوردنى ئاينى ئىسلام لە بېدە و بۆچۈنە داھىنراۋەكان.

۴. وربا كوردنەۋەى موسۇلمانان لە شوپنەۋارى خراپى رېۋايەتە لاۋاز و ھەلبەستراۋەكان.

۵. پتە و كوردنى براپەتىيە كى راستەقىنە لەسەر بناغە فراۋانە جېگىرەكەى ئىسلام و نەھىشتىن و كەمكردنەۋەى دەمارگىرى مەزھەبى و حېزبى.

ئامانجىمان:

ئاشنا كوردنى كۆمەلگايە لە ئىسلامى رەسەن و دروست كوردنى تاك و كۆيەتى بۇ تېگەشتىن لە سەرچاۋەكانى كە برىتىين لە قورئانى پېرۇز و سوننەتى صەحيح و ئاشكر اكردىنى ئەو شتانەى كە نامۇن بە ئىسلام و خراۋنەتە نېۋيەۋە بە چەندىن دەستەۋازەى دەنگ و رەنگ و نوسراۋى لە بۋارەكانى بېروباۋەر و رەۋشت و ئاكار و پەرۋەردە و زانست و پزىشكى و گەشەى كۆمەلايەتى.

خودايە داۋات ئى دەكەين دامەزراۋمان بىكەيت ، و تەۋفىقىمان بەدەيت بۇ ھەر كار و گوڭقارنىكى جوان وچاك بەو شېۋەيەيى كەخۇت لېي رازىت.

ستافى مائپەرى بەھەشت

پیشه کی وه رگیر :

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ... وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ... وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴾ [آل عمران : ١٠٢].

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴾ [النساء : ١].

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴾ [الأحزاب : ٧٠].

أَمَّا بَعْدُ : فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلَّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

ئەم ووتارەى سەرۆه ناسراوه به (**خطبة الحاجة**) ^(١) پیغمبهری خوا ﷺ له سەرەتای هەموو ووتار و ئامۆژگاری و دەرسەکانیدا دەخویندەوه ، و هاوێڵە بەرپێزەکانیشی فێر دەکرد - هەرۆک چۆن سورەتێک له سورەتەکانی قورئانی فێر دەکردن - کە ئەم ووتارە له هەموو بواریکدا بخویننەوه ، ئەم بایەخ دانەش له پیغمبهری خواوه ﷺ ، بەلگەیه له سەرگرنگی ، و گەرەى ئەم ووتارە .

چونکە ئەگەر ورد بینەوه له ناوه پۆکی ئەم ووتارە ، دەبینین هەموو بنەماکانی بیروباروهری ئاینی ئیسلامی تییدا کۆبووئەوه ، بەلام ئەوهی کە دەمەوێت لێرەدا تیشکی بخەمەسەر ، برگەى کۆتای ووتەکەیه ، کە پیغمبهری خوا ﷺ تیایدا فەرموویهتى : ((فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَحَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ)) .

واته : چاکترین گوفتار و کەلام ، گوفتار و کەلامی خوايه ، وه باشتترین پێچکه و پێباز و ئاکاریش ، پێچکه و پێباز و ئاکارهکانی **محمد** ﷺ وه

(١) هذه الخطبة تسمى : خطبة الحاجة ، وهي التي كان رسول الله ﷺ يفتتح بها جميع خطبه ، ومحاضراته ، ودروسه ، ويعلمها أصحابه ﷺ ، وقد جمع جميع رواياتها ، وألفاظها العلامة الشيخ محمد ناصر الدين الألباني - رحمه الله . في رسالة صغيرة في حجمها ، كبيرة في فائدتها ، بعنوان : (**خطبة الحاجة**) ، فمن أراد الاستزادة فليرجع إليها .

خراپترین داهینراویش ئەو داهینراوانەن کە خراونەتە سەر ئایین ، و هەموو داهینراویکیش لە ئاییندا بیدعە یە ، و هەموو بیدعە یە کیش گومراییە ، و هەموو گومراییە کیش لە گەڵ خاوەنە کەیدا لە ئاگری دۆزەخدا یە خوا ی پەروەردگار پەنامان بدات لە ئاگری دۆزەخ .

لە مەو و ئەو تێدەگەین کە بانگەشە کردن بۆ قورئانی پیروز و سوننەتەکانی پیغه مبهری نازدارمان ﷺ ، و ئاگادار کردنەو و وریا کردنەو و موسلمانان لە بیدعە و داهینراوەکان لە ئاییندا ، ئەرکی سەرشارنی هەموو ئەو کەسانە یە کە دەڵێن : ((أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)) ، چونکە بڕگە ی یە کە می ئەم ووتە یە کە : ((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)) ه ئەو لە سەر موسلمان پیویست دەکات کە تەنها ﷻ ی مەبەست بێت لە هەموو پەرستش و گوشتار و کردارەکانیدا ، و هیچ هاوبەش و هاوێک بۆ ﷻ ئەنجام نەدات ، و تەنها چاوەڕوانی پاداشتی ﷻ بێت ، وە بڕگە ی دوو هەم کە ((محمد رسول الله)) یە ئەو هیان لە سەر پیویست دەکات کە : شوینکەوتە و گوێپرایە لێ هیچ کەسێک نەبێت جگە لە پەرسول ﷻ نەبێت ، لە گەڵ بەراست زانین ، و گوێپرایە لێ کردن لە هەموو فرمانەکانی ﷻ ، لە گەڵ دوور کەوتنەو لە هەموو ئەو گوشتار و کردار و شتەکانی کە قەدەغە و سەرزەنشست کراون لە ئاییندا ، و نەکردنی هیچ جوۆرە عیبادهت ، و پەرستنی کیش بۆ

خوای پهروهردگار ته نها به شهریهت و سوننه ته کانی ئه و پیغهمبهره
خۆشه ویسته نه بیټ ﷺ .

ئه مه ش پيويستی به ئه نجام دانی دوو ئه رکی زۆر گرنگ و گه وره :

یه که م : پالاوتنی (التصفية) .

دووهم : پهروهرد (التزیه) .

واته : **پالاوتنی و لابر دنی** هه موو پوخله وات خلته کانی شیرک و کوفر و
بیده و تاوان و فهرمووده (ضعیف) بی بنهوا ، و پوچه له کان ، ئه و
بوچوونانه ی که به هویانه وه هاتوته کایه وه له ناو دل و می شک و گوftar و
کرداری خه لک و ئه و نووسراوانه ی که ده که ونه بهر دهستی موسلمانان .

پاشان **پهروهرد کردنی** موسلمانان له سه ر ئه و ئایینه پالاوته کراوه ، به
تایبهت به پینمایه کانی قورئانی پیرۆزو سوننه ته صه حیه کانی پیغهمبهری
خوا ﷺ ، بو ئه نجام دانی ئه م دوو ئه رکه زۆر گرنگ و گه وره یه ، وه ک خوای
پایه بهرز ده فهرموویت : ﴿ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمَمِينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ
آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴾
[الجمعة : ۲] .

واته : خوای پهروهردگار بو کۆمه لگای نه خوینده واران - واته : زۆرینه
نه خوینده وار - پیغهمبهری کی په وانه کردووه ، بو ئه وه ی قورئانیان به سه ردا

بخوینئ و پاکیان بکاته وه و قورئان و سوننه تیشیان فیربکات ، هه رچه نده له پیښدا له گومرایه کی ئاشکرادا بوون .

خوای پهروهردگار سه بارهت به بانگه شه و بانگه واز کردن بو ئایین
 فهرموویه تی : ﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴾ [فصلت : ۳۳] ، واته : ووته و گوفتاری کی باشتر و پاوا تره ،
 و درووستره له ووتهی که سیك که بانگه شه کار بیئت بو لای خوای پهروهردگار
 و کرداری چاکه یش ئه نجام بدات و بلیت من له موسولمانانم .

جا ئه گهر بانگه شه بو ئایین پیروژترین ووته و گوڤار بیئت و کرداری
 پیغه مبه رانی خواش بیئت ئه بی ئه وه مان له یاد نه چی ئه م بانگه شه یه ئه بیئت
 له سه ر بنه وای زانست و چاورشوشنی ئه نجام بدریئت ، بویه خوای گه وره
 فهرموویه تی : ﴿ قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ [یوسف : ۱۰۸] ، واته : ئه ی پیغه مبه ر
 ﷺ به ئومه ته که ت رابگه یه نه و بلی : ئه مه یه پیگه و پیبازی من (پیگای
 راست / الصراط المستقیم) ، وه بانگه شه ده که م بو لای خوای پهروهردگار
 له سه ر چاورپوشنی (واته : زانستی شه رعی) ، من وئه وانه ش که شوینکه و ته ی
 منن ، وه پاکی و بیگه ردی بو خوا ، ومنیش له موشریک و هاوبه ش بریارده ران
 نیم .

لەم پوانگەيە و بۆ زیاتر ئاشناکردنی موسڵمانان بە (چۆنیەتی رۆژووی پيغەمبەرى خوا ﷺ لە رەمەزان دا) و ناساندنی خەلکی بە هەندیک ووتە و کرداری بیدعە و داهینراو لەم پەرستەشدا (رۆژوو گرتن) ، و زیاتر دەولەمەند کردنی کتیبخانەى کوردی بە و کتیبانە کە (رینگای راست) بە خەلک دەناسینن و زیاتر سود بە موسڵمانان دەگەیهنن ، هەستاین بە وەرگێرانی ئەم کتیبە بە نرخە (صفة صوم النبي ﷺ في رمضان) ، بۆ سەر زمانی کوردی پەسەن ، داواکارین لە پەروەردگاری مەربانمان لە تەرازووی چاکەکاری نووسەرەن و وەرگێر و پێداچووان و ئەوانەشدا بیّت کە پۆلیان هەبوو لە بلالو کردنەویدا ، خواش پاداشتی چاکەکاران ون ناکات .

وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

وصلی الله تعالی و سلم علی محمد وعلی اله وصحبہ اجمعین .

وەرگێر :

٢٥ / شەعبان / ١٤٢٤ هـ

کەلار

پیشه کی نوسه ران :

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ .
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .
أَمَّا بَعْدُ :

برای خوینهر : خوی په روه ردگار له گه له یه کدا کومان کاته وه له سهر خوشه ویستی خوی و شوینکه وتنی پیغه مبهره کی ﷺ له م په رتوکه دا بومان دهرده که ویت پوژوو چ پله و پایه یه کی له ئیسلامدا هیه و ، چ ئه جر و پاداشتیك بۆ ئه و که سانه ده بی که به پوژوو ده بن ته نها له بهر په زامه نندی خوی په روه ردگار ، زیاد و که می ئه و پاداشته ش به پیی دوور و نزیکي پوژوه که ت ده بی له سونه ته کانی پیغه مبهره وه ﷺ هه روه کو سه روه ری کورانی ئاده م محمد ﷺ فه رمووی : " رَبِّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ وَالْعَطَشُ " (۲) واته : په نگه پوژوانی واهه بی جگه له برسیتی و تینویتی هیچی تری بۆ نه مینیتته وه له پوژووه کی .

(۲) رواه ابن ماجه : (۵۳۹ / ۱) ، والدارمی : (۲ / ۲۱۱) ، وأحمد : (۲ / ۴۴۱ ، ۳۷۳) ، والبيهقي : (۴ / ۲۷۰) من طريق سعد المقرئ عن أبي هريرة ، وسنده صحيح .

بۆيە واپىيىست دەكات چۆنىەتى پۇژووى پيغەمبەر ﷺ بزانين (۳) ،
لەگەل ھەموو ئەو ئاداب وزىكرانەى كە تىيدايە ... پاشان گۆپىنى ئەو زانىنە
بۆ كىردەو ھە كاتى بە پۇژوو بونماندا .

جا بە باشمان زانى لەبەر ئەو ھى زانىنى ئەو شتانه بە شيۆەيەكى تەواو
كارىكى ئاسان نىە لەسەر زۆربەى خەلک ، پەرتوكىك دابىنن ئەو ھى كە لە
تواناماندا بىت و تايىت بى بە چۆنىەتى پۇژووى پيغەمبەر ﷺ لە رەمەزاندا
كۆ بکەينەو ھە . بۆ بە ھەرمەند بوونى ھەموو ئەو موسولمان و برودارانەى كە
ووتە و كىردەو ھىان پيش ووتەى خوى پەرەردگار و پيغەمبەرەكەى ﷺ
ناخن .

ئەمە و پاش تىپوانين بۆ ئەو ئايەت و فەرموودە (صحيح) انەى كە
دەربارەى پۇژوو ھاتوون ، بۆمان دەرکەوت كە پۇژوو دوو جورە :

۱ - پۇژووى فەرز .

۲ - پۇژووى سوننەت .

پاشان دواى پشت بەستن بە خوى پەرەردگار و داواى يارمەتى لى
كىردنى پامان كەوتە سەر ئەو ھى نوسىنەكەمان لەسەر پۇژووى فەرز بىت ،
چونكە موسولمان لە خوى پەرەردگار نزيك نابىتەو ھە بە شتىك باشتر بىت

(۳) لە ناخ و پوالەتیشدا ، چونكە ئەو ھى دەرەكەوئەت لەسەر ئەندامەكان نیشانەو بەلگەن لەسەر ئەو ھى كە
لە دل دايە .

لەو شتانی که له سه‌ری فه‌رز کراون ، هه‌روه‌کو له‌و فه‌رمووده‌دا هاتوو ه که باسی ئه‌ولیا و دۆستانی خوای په‌روه‌ردگار ده‌کات و ئیمامی (البخاری) یش له (صحیح) ه کهیدا ده‌یگێڕێته‌وه (٤) .

خوێنه‌ری به‌رێز : ئه‌وه‌ش بزانه هه‌لگوازیی بیروچکه‌ی پیکه‌ستی په‌رتۆکه‌که و به‌شه‌کانی به‌ پێی ئه‌و قوناغانه‌یه که رۆژووی پێدا تیپه‌ری بووه ، پاشان له به‌دوای یه‌کدا هاتنی کرده‌وه و پووداوه‌کانی ئه‌م په‌رسته‌یه .

خوێنه‌ری به‌رێز : ئه‌وه‌ی به‌رچاوانت ده‌که‌وێت ئه‌گه‌ر چاکه‌کاری و پاست بوو ، ئه‌وه له‌خوای په‌روه‌ردگار هه‌یه ، به‌لام ئه‌گه‌ر هه‌له‌شت به‌ر چاوان که‌وت ئه‌وا له ئیمه و شه‌یتانه‌وه‌یه ، ئیمه‌ش له ژیا و پاش مردنیشمان لی ی بی به‌رین ، و داواکاریشمان له‌ خوای په‌روه‌ردگار یارمه‌تی ده‌رو پێنیشاندهریشمان بێت له‌ووته و کرداریشدا ، هه‌ر ئه‌ویشه بیسه‌ری په‌ها ، و ته‌نها وه‌لامده‌ری به‌نده‌کانیه‌تی .

فی‌رخوا‌زانی زانستی شه‌رعی

سلیم هیلالی و علی حسن علی عبد الحمید

٢٥ ی ڕه‌مه‌زانی خێر و چاکه ١٤٠٣ هـ

(٤) مه‌به‌ستی نوسه‌ران له فه‌رمووده‌ی ئیمامی (البخاری) ئه‌و فه‌رموده‌یه که (أبوهريرة) له پیغمبەری خواوه ﷺ ده‌یگێڕته‌وه که فه‌رمویه‌تی : " إن الله تعالى قال : من عادى لي وليا فقد آذنته بالحرب ، وما تقرب إلي عبدي بشيء أحب إلي مما افترضته عليه ، ... " الحدیث ، أخرجه البخاري رقم : (٦٥٠٢) - وه‌رگێر - .

چاکه کانی پوژوو :

چهنده ما نایه تی پون و ناشکرای قورئانی پیرۆز هاتوون ، هانی پوژوو گرتن دهنده ن وهکو هۆکاریک بۆ نزیک بوونه وه له خوای بالادهست و بهتوانا ، له گه ل ئاماژه کردن بۆ چاکه کانی ئهم په رستنه ، وهکو : ﴿ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴾ [الأحزاب : ٣٥].

واته : خوای پهروهردگار ... ، وه بۆ پوژووانی پیاوان و ئافره تان ... لیخۆشبوون و پاداشتیکی گه وره ی بۆ ئاماده کردون .

یان فهرموویه تی : ﴿ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ [البقرة : ١٨٤] ، واته : بیگومان پوژوو گرتن چاکتره بۆتان ئه گه ر به و کاره بزانی .

ههروه ها پیغمه مبر ﷺ له فهرمووده کانیدا ئه وه ی بۆ پون کردووینه ته وه که : پوژوو قه لایه بهرامبه ر ئاره زوو ه کانی ، وه پارێزه ریشه له ئاگری دۆزه خ ، و خوای گه وره ش ده رگایه کی له ده رگا کانی به هه شتی تایبه ت کردوو ه به پوژوانانه وه ، و پوژوو گرتن نه فس ده گرێته وه له تاوان و ئه وانیه ی ئاره زوو ی ده کات ، تا ئه بیته ده روونیکی ئارام و خوگر ، ههروه ها ئه و پاداشته زۆر

چاكانه ی كه سه بارهت به پوژووانان هاتوو ، له فهرموده (صحیح) ه كاندا به ئاشكراترین شیوه ئاماژه ی بۆ كراوه .

۱- پوژوو پارێزه ره :

پیغمبهری خوا ﷺ فهرمان دهكات بهو كهسانه ی كه ئاره زووی ژن هینانیا ن لا به هیژه و توانای ژن هینانیا نیه ، فهرمانیا ن پێ دهكات به پوژوو گرتن و كردوویه تی به سه ر كوت كه ری ئه و ئاره زووانه ، چونكه توانای ئه ندامه كان كۆت دهكات له ناردنیا ن و ئه ندامه كان ئارام دهكات و هه موو هیژیک جله و دهكات له سه ر كه شی . ئه وهش سه لمینراوه كه پوژوو كاریگه ریه کی سه ر سووپ هینهری هه یه بۆ پاراستنی ئه ندامه كانی له ش و هیژه دهرونیه كان .

له بهر هه موو ئه مانه پیغمبهر ﷺ فهرموویه تی : " یا مشعر الشباب مَن استطاعَ منكم الباءةَ ^(۵) فَلْيَتَزَوَّجْ ، فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصْرِ ، وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ ، فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ ، فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ " ^(۶).

واته : ئه ی كۆمه لی لاوان هه ریه كێك له ئیوه توانای ژن هینانی هه بوو با ژن بهیئیت ، چونكه زیاتر چاو ده پارێژیت له بینینی ناره وا ، و پارێزه ریشه

(۵) الباءة : بریتیه له هه موو جۆهر توانایه ك بۆ ژن هینان .

(۶) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۰۶) رقم : (۱۹۰۵) ومسلم رقم : (۱۴۰۰) عن ابن مسعود .

له كه و تنه داوین پیسیه وه ، ئه وه ش توانای ژن هیانی نه بوو ، با په نا به ریته بهر پوژوو گرتن ، چونكه سه ركوت كه ره وه ی ئاره زووه كانه .

نہی موسلمانى به ريز :

پیغمبرِ مہربانی ﷺ نے وہ شی ٹاشکرا کردوہ کہ : " حَقَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ ، وَحَقَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ " .

واته : به هشت پهرښ كراوه به و كړده وانی كه ئاره زووت لى ى نيه ، كه چى دوزخ پهرښ كراوه به ئاره زووه كان ، جا ئه گهر بوټ ئاشكرا بوو كه پوڅوو ئاره زووه كان سه ركوت ده كات و تونديه كانى ده شكينى ، هر ئاره زووه كان يشه نزىكت ده كاته وه له ئاگرى دوزخ ، پوڅووش پيگره له وهى كه پوڅوان بپواته ئاگرى دوزخ ، بويه له فهرموده كان به راشكاوى ده بينين ئاماژه به وه ده كړيټ كه پوڅوو قه لا و پاريزره له ئاگرى دوزخ موسولمان خوى پي ئه پاريزټ له و ئاگره .

پیغمبر ﷺ دہ رمویت : " مَا مِنْ عَبْدٍ يَصُومُ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا بَاعَدَ اللَّهُ بِذَلِكَ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا " (۷).

(٧) أخرجه البخاري : (٦ / ٣٥) رقم : (٢٨٤٠) ومسلم رقم : (١١٥٣) عن أبي سعيد الخدري ، واللفظ لمسلم ، وقوله : " سبعين خريفاً " ، ، أى : مسيرة سبعين عاما . قاله الحافظ في (الفتح) : (٦ / ٤٨) .

واته : هەر به‌نده‌یه‌ک له به‌نده‌کانی خوا پوژتیک به پوژوو بیئت له پیناوی خوای په‌روه‌ردگار ، ئیلا به هویه‌وه خوای په‌روه‌ردگار پوومه‌تی له ئاگری دۆزه‌خ (٧٠) هه‌فتا پایز (واته : سال) دوور ده‌خاته‌وه .

یان ده‌فه‌رموویت : " الصَّيَّامُ جُنَّةٌ يَسْتَجِنُ بِهَا الْعَبْدُ مِنَ النَّارِ " ^(٨) ، واته : پوژوو پارێزه‌ره به‌نده‌ی موسولمان خو‌ی پی ده‌پاریزیت له ئاگری دۆزه‌خ . وه ده‌فه‌رموویت : " مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، جَعَلَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ خَنْدَقًا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ " ^(٩) .

واته : هەر که‌سیک پوژتیک به پوژوو بیئت له پیناوی خوادا ، خوای په‌روه‌ردگار به‌و کاره‌ی دۆلتیک له نیوان ئه‌و و ئاگریدا دروست ده‌کات ، دووری نیوانیان وه‌کو دووری نیوان ئاسمان و زه‌وی ده‌بیئت .

هه‌ندی له زانایان بۆچونیان وایه ئه‌م فه‌رموودانه که باس کران ده‌رباره‌ی چاکه‌ی پوژوو ، تایبه‌تن به کاتی جهاد و تیکۆشان له پیناوی خوادا ، به‌لام ئه‌وه‌ی ئاشکرایه پوژوو ئه‌گه‌ر ته‌نها له پیناوی خوادا بیئت و به‌پی ئه‌و

(٨) أخرجه أحمد : (٢٩٦ / ٣) عن جابر ، وأحمد : (٢٢ / ٤) عن عثمان بن أبي العاص ، وهو حديث صحيح .

(٩) أخرجه الترمذي : (١٦٢٤) من حديث أبي أمامة ، وفي سنده لين ، والواليد بن جميل : صدوق يخطيء لكنه توبع ، فأخرجه الطبراني في (الكبير) : (٨ / ٢٦٠ ، ٢٧٤ ، ٢٨٠) من طريقين عن القاسم عن أبي أمامة ، وفي الباب عن أبي الدرداء : أخرجه الطبراني في (الصغير) : (١ / ٢٧٣) وفيه ضعف . والحديث صحيح .

پونکردنه وانه بێت كه پيغه مبهري خوا ﷺ فەرموويه تي ئەوا له پيئاوي
خوادايه با له و كاته شدا نه بێت .

۲- پۆژوو پۆژوووان دهخاته بهههشتهوه :

ئەي بهندهي گوي پايه ل : خواي پهروهردگار كۆمهكيت كات بو
گوپرايه لي كردني و پشتوانيش بێت به پهحمه تي خوي : پاش ئەوهي كه
زانيت پۆژوو پۆژوووان دوور دهخاتهوه له ئاگري دۆزهخ ، ئەو ههش بزانه كه هه
ئەويشه له خۆشيهكاني بهههشت نزيكت دهكاتهوه ، له (أبوامامة) وه
دهگيرنهوه ﷺ كه فەرموويه تي : ووتم ئەي پيغه مبهري خوا ﷺ
كردهوهيهكم پيشانده به هۆيهوه برۆمه بهههشتهوه ، ئەويش فەرمووي : "
عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ ، لَا مِثْلَ لَهُ " (۱۰).

واته : به پۆژوو به ، پۆژووش هاوشيوه ي نيه .

۳- پاداشتي پۆژوووان پاداشتيكي ديارى نهكراوه (۱۱) :

۴- پۆژوووان دوو خۆشي بو ههيه (۱۱) :

(۱۰) أخرجه النسائي : (٤ / ١٦٥) ، وابن حبان : (ص : ٢٣٢ - موارد) ، والحاكم : (١ / ٤٢١) ، وسنده صحيح .

(۱۱) بهلگه ي هه موو ئه و برگانه ي كه ئه ستيره يان له پاشدا دانراوه ئه م فەرموده يه يه كه دواي خاله كان ديت .

۵. بۆنی ده می پوژووان له لای خوا له بۆنی میسک خوشره (۱۱) :

له (أبوهريرة) وه رضی اللہ عنہ ده گێرنه وه که فه رموویه تی : پیغمبهری خوا
فه رموویه تی :

" قَالَ اللَّهُ : كُلُّ عَمَلٍ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصَّيَامَ (۱۲) ، فَإِنَّهُ لِي وَ أَنَا أَجْزِي بِهِ ،
وَالصَّيَامُ جُنَّةٌ ، وَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمٍ أَحَدِكُمْ ، فَلَا يَرْفُثُ ، وَلَا يَصْحَبُ ، فَإِنْ سَاءَتْهُ
أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ فَلْيَقُلْ : إِنِّي امْرُؤٌ صَائِمٌ (۱۳) ، وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمٍ

(۱۲) واته پاداشتی دیاری کراوی هه یه جگه له پوژوو نه بیئت پاداشته که ی دیاری نه کراوه .

(۱۳) ئەو کارهش به ووته یه کی بیستراو ده بیئت بۆ ئەوهی جویندهر و شه پگێڕ واز له کاره که یان بیهێنن ، یان ووتراوه : ئەم ووته یه له دهرونی خویدا ئەبیئت بۆ ئەوهی پوژووان دوور بخاته وه له جوین و شه پ کردن . ووته ی یه که م ووته ی په سه ند و هه لێژاردیه و له ووته ی دوهم پون تره ، چونکه ووشه ی (ووته) ئەگەر په تی (مطلق) بێ : ووته ی زمان نه بێ هیچی تر ناگێرته وه . به لام ئەوهی له دهروندایه تاییهت کراوه ، پیغمبهری خوا ﷺ له فه رمووده یه کدا که (أبوهريرة) لێ وه ده گێرته وه ده فه رموویت : " إِنْ اللَّهُ تَجَاوَزَ لَامَتِي مَا حَدَّثْتُ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ تَتَكَلَّمْ بِهِ ، أَوْ تَعْمَلْ بِهِ " (متفق علیه) ، واته : خوی پهروهردگار قه له می تاوانی له سه ر ئومه ته که م هه لگرتوو هه له و شتانه ی که له دهرونی خویندا ده لێنه وه ، ئەگەر به ووته نه یلن (واته : به زمان ده ری نه پرن) ، و کرده وه ی پێ نه که ن . به مهش ئەوه ئاشکرا ده بیئت که ووته ی په تی (الکلام المطلق) ته نها به ووته ی بیستراو ده و تریت که له شیوه ی ده نگ و پیتدا بوتریت خوی پایه به رزیش زاناره .

الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ ^(۱۴) ، لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ يَفْرَحُهُمَا : إِذَا أَفْطَرَ فَرِحَ ، وَإِذَا لَقِيَ رَبَّهُ فَرِحَ بِصَوْمِهِ " ^(۱۵).

واته : خوای په روه ردگار فهرموویه تی : هه موو کرده وه ی ئاده میزاد بو
خویه تی ته نها پوژوو نه بی بو منه (واته : هه مووی پاداشتی کی دیاری کراوی
هه یه پوژوو نه بی پاداشتی دیاری نه کراوه) ، پوژووش پاریزه ره له ئاگری
دوژه خ ، هه ر یه کی له ئیمه به پوژوو بوو باواز له ووته ی پرپوچ بیئی و
هاوار نه کات ، وه ئه گهر که سیك جوینی به یه کیك له ئیوه دا یان شه ری پی
گیړا با بلئی : من به پوژووم ، سویند بیت به و زاته ی که نه فسی (محمد) ی
به دهسته : بونی ده می پوژووان لای خوا خوشتره له بونی میسک ، پوژووان
دوو خوشی هه یه و دهستی ده که ویت : ئه گهر پوژوو بشکینی پی خوشحال
ده بیت ، وه ئه گهر چاوی به خوای خو ی که وت خوشحال به پوژوو گرته نه که ی.
له ریوایه تی ئیمامی (البخاری) دا " يَتْرُكُ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَشَهْوَتَهُ مِنْ أَجْلِ
الصِّيَامِ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا " .

واته : پوژووان واز له خواردن و خواردنه وه و ئاره زووه کانی دینی ،
پوژوو گرتن بو منه و ته نها منیش پاداشتی ده ده مه وه ، پوژوو پاداشتی کی

^(۱۴) پیوسته بگه ریته وه بو ئه وه ی که زانای پی شهوا (ابن القيم الجوزیه) نویسه تی له م باره یه وه له کتیی
(الوابل الصیب من الکلم الطیب) : (۳۲ - ۳۸) .

^(۱۵) أخرجه البخاري : (۸۸ / ۴) رقم : (۱۹۰۴) ، ومسلم رقم : (۱۱۵۱) واللفظ للبخاري .

دياري نه کراوم بُو دانراوه ، چاکهش به ده نه وهنده ی خوی پاداشت ده دريټه وه .

به لام له پړوايه تي ئيمامي (مسلم) دا بهم شيويه هاتووه : " كُلُّ عَمَلٍ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ ، الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا ، إِلَى سَبْعِ مِائَةٍ ضِعْفٍ ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : إِلَّا الصَّوْمَ ، فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ ، يَدْعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي ، وَلِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ : فَرَحَةٌ عِنْدَ فِطْرِهِ ، وَفَرَحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ ، وَخُلُوفٍ فَمِ الصَّائِمِ عِنْدَ اللَّهِ أَطْيَبُ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ " .

واته : هه موو كرده وويه كي نه وه و پوله كاني ئاډهم پاداشته كهي چه نډه جاري خوی زياد ده كړيت ، چاكه يه ك به ده جار نه وهنده ی خوی تاوه كو (۷۰۰) هه وسه د جاري خوی ، خواي په روه ردگار فه رموويه تي : ... هتد

۶ - رُوژوو و قورئان شه فاعه ت ده كهن بُو خاوه نه كه يان :

پيښه مبهري خوا ﷺ فه رموويه تي : " الصَّيَّامُ وَالْقُرْآنُ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، يَقُولُ الصَّيَّامُ : أَيْ رَبِّ مَنَعْتُهُ الطَّعَامَ وَالشَّهْوَةَ فَشَفِّعْنِي فِيهِ ، وَيَقُولُ الْقُرْآنُ : مَنَعْتُهُ النَّوْمَ بِاللَّيْلِ ، فَشَفِّعْنِي فِيهِ ، قَالَ : فَيُشَفِّعَانِ " (۱۶) .

(۱۶) أخرجه أحمد : (٦٦٢٦) ، والحاكم : (٥٥٤ / ١) ، وأبو نعيم : (٨ / ١٦١) من طرق عن حُجَيِّ بن عبد الله ، عن عبد الرحمن الحبلي ، عن عبد الله بن عمرو ، وسنده حسن ، وقال الهيثمي في (مجمع الزوائد) : (٣ / ١٨١) بعد أن زاد نسبته للطبراني في (الكبير) : (ورجال الصحيح) .

واته : پوژوو و قورئانی پیروژ شه فاعه ته ده کهن بۆ خاوه نه کانیان له پوژوی دوایدا ، پوژوو ده لیت : پهروهردگارم خواردن و ئاره زووه کانم لی قه دهغه کردبوو له دنیا دا ، خواجه له بهر من لیی خوشبه ، قورئانیش ده لیی : منیش شه وان خه وم لی قه دهغه کرد بوو ، جا خواجه له بهر من لیی خوشبه ، پاشان فهرمووی : خوی پهروهردگار له بهر ئه وان لیی خوش ده بیت ، واته : هه ردوو ده بن به شه فاعه تکار بوی .

۷ - پوژوو که فاره تی هه ندی تاوانه :

له و تایبته مه ندیانه ی که پوژوو له په رسته کانی ترجیا ده کاته وه ، ئه وه یه که خوی پهروهردگار کردوویه تی به که فاره ت بۆ ئه و که سانه ی که سه ر ناتاشن له کاتی چه ج کردنیاندا به ووی نه خوشیه ک ، یان یان ئازاریک که له سه ریاندا هه یه ، وه بۆ ئه و که سانه ی که توانای قوربانیان نیه ، وه بۆ ئه و که سانه ی که به هه له خاوه ن په یمانیک ده کوژن (المعاهد) ، وه بۆ

سودیک : له م فهرمووده یه و هاوشیوه کانی - که تیایدا باس له کرده وکان ده کات له سه ر شیوه ی بینراو و به رجه سته دا - وهرده گیریت ئه وه یه : که پتویسته بپویه کی ته واومان هه بیت به م فهرموودانه ، به بی گوین (تعریف) و لیکدانه وه ی هه له (تاویل) بویان ، ئه م کاره ییش پێگاو پێبازی پیاو چاکانی پێشینه (طریقه السلف الصالح) ، بیگومان ئه م پێگایه ش سه لامه ت ترین و زانستی ترین و پته وترین پێگه یه (اسلم و اعلم و احکم) ، جگه له وه ییش که یه کیکه له مه رجه کانی ئیمان خوی پایه بهرز ده فهرموویت : ﴿ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴾ [سورة البقرة : ۳] .

به جیهتانی سویند ، وه بۆ کوشتنی نیچیر له کاتی ئیحرام کردندا هینانی سوینه خوشیهک ، یان ئازاریک له سهریان دا ههیه ، و بۆ ئه و که سانهی که توانای قوربانیان نیه یان بۆ ئه و که سهی که ئیحرامی هه جی پوشیوه و راو بکهن ، وه ئه و که سانهی که (**ظهار**) ده کهن . واته : به خیزانه کهی بلیت : تو وه کو دایکم وایت ، به لگه ش له سه ر هه موو ئه و کرده وانهی ئه مانه ن :

❖ به لگه له سه ر رۆژوو گرتنی که سیك سه رتاشین و قوربانی له توانایدا نه بیٔ ❖ :

خوای بلند و پایه بهرز فەرموویه تی : ❖ وَأَتُمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكِ فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُم مَّن تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ❖ [البقرة : ۱۹۶] .

❖ به لگه له سه ر رۆژوو گرتنی که سیك که به هه ئه په یمان پیدراویک بکوژیت ❖ :

❖ تیبینی : ئه و وتانهی که له نێوان دوو که وانهی به م شیوهی ❖ ❖ دا دانراون و به (❖) نیشانه کراون بۆ زیاتر پونکردنه وه له لایه ن وه رگێژپوه زیاد کراون .

خوای پایه بهرز فهرموویه تی : ﴿وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمَنَةً فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ [النساء : ۹۲].

﴿به لگه له سه ر رۆژوو گرتنی که سیك سوینده که ی به جی نه هیئیت﴾ :

خوای بیسه ر و زانا ده فره مویت : ﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [المائدة : ۸۹].

﴿به لگه له سه ر رۆژوو گرتنی که سیك له ئیجرام دا ږاو بکات﴾ :

خوای به توانا و دانا ده فره مویت : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعْمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهُ عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾ [المائدة : ۹۵].

﴿ به‌لگه له‌سه‌ر رۆژوو گرتنی که‌سیک کرداری (ظاهر) - ئه نجام ده‌دات
- واته به خیزانه‌که‌ی بلیت تۆ وه‌کو دایکم وایت یان هه‌ر ووته‌یه‌کی
هاوشیوه‌ی ئهم ووته‌یه - ﴾ :

خوای جوانکار و به‌توانا ده‌فه‌رموویت : ﴿ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ
يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا ذَلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا فَمَنْ لَّمْ
يَسْتَطِعْ فِإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ [المجادلة : ۳ - ۴] .

هه‌روه‌ها هاوبه‌شیش ده‌بی‌ت له‌گه‌ل نۆیژ و زه‌کاتدا بۆ که‌فاره‌تی تاوانی
ئهو فیتنا‌نه‌ی توشی پیاوان ده‌بن له‌ بواری دارای و که‌س و کار و دراوسی
کانیه‌وه .

له (حنیفة) کوری (الیمان) هوه ﷺ ده‌گێڤنه‌وه که‌ فه‌رموویه‌تی :
پیغممبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی : " فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَجَارِهِ ،
تُكْفِرُهَا الصَّلَاةُ وَالصِّيَامُ وَالصَّدَقَةُ " (۱۷) .

(۱۷) أخرجه البخاري : (۲ / ۷) رقم : (۱۸۹۵) ومسلم رقم : (۱۴۴) .

۸. دهرگای (الریان) ته نها بو پوژووانانه :

له (سهل) ی کورې (سعد) هوه رضي الله عنه ده گپړنه وه فهرموویه تی :
پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی : " إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الرِّيَّانُ يَدْخُلُ مِنْهُ
الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ ، فَإِذَا دَخَلُوا أُغْلِقَ ، فَلَمْ
يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ ، فَإِذَا دَخَلَ آخَرُهُمْ أُغْلِقَ ، وَمَنْ دَخَلَ شَرِبَ وَمَنْ شَرِبَ لَمْ يَظْمَأْ
أَبَدًا " (۱۸).

واته : بهیه کیك له دهرگاكانی بهه شت دهوتریت (الریان) ، ته نها
پوژووانی لیوه دهچیته ژووره وه له پوژی دایدا ، هیچ کهسیك جگه له
پوژووانان له م دهرگایه وه ناچیته ژووره وه ، ئه م دهرگایه دواي چونه
ژووره وه ی پوژووانان داده خریت ، ئیتر کهسی لیوه ناچیته ژووره وه ، یان :
ئه گهر دوا کهسی پوژووانان چووه بهه شته وه ئه واه ئه م دهرگایه داده خریت ،
ئو کهسه یش له م دهرگایه بپواته ژووره وه ئاویك دهخواته وه ، ئه وهش ئه و
ئاوه بخواته وه ههرگیز تیونوی نابیت .

(۱۸) أخرجه البخاري : (۴ / ۹۵) رقم : (۱۸۹۶) ومسلم رقم : (۱۱۵۲) ، والزيادة الاخيرة لابن خزيمة في (صحیحة) رقم : (۱۹۰۳) .

چاکه کانی مانگی رهمه زان :

رهمه زان مانگی خیر و بهرکه ته ، خوای پهروهردگار چه ندین چاکه و فه زلی ئاشکرای پی به خشیوه ، ئه وهش ئه م شیوانه ی خواره وهیه :

۱ ـ مانگی قورئانی پیروژه :

خوای به توانا و پایه بهرز قورئانه پیروژه که ی ناردوته خواره وه بو پینیشاندانی خه لکی ، وه بو ئه وهی شیفاش بیّت بو بروداران و پینیشاندهریش بیّت بو پاسترین کار و پونکردنه وهش بیّت بو پاسترین کار و پیگای سه رفرازی ، ئه م ناردنهش له شهوی قه در (لیلۃ القدر) دا بوو ، له مانگی رهمه زانی خیر و بهرکه ته ، خوای خاوه ن عهرشی گه وره و پیروژ ده فه رمووی : ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ [البقرة : ۱۸۵].

واته : مانگی رهمه زان ئه و مانگه یه که قورئانی پیروژ تیدا هیئراوته خواره وه ، بو ئه وهی ببیته پینیشاندهری خه لکی ، و چه نده ها پونکردنه وهی تیدا یه بو پینیشاندان ، و جیاکردنه وهی په وایی و نا په وایی له یه کتر ، جا ئه گه ره ریەکیک له ئیوه ، ئه م مانگه ی به سه ردا هات ، با به پوژوو بیّت .

ئه وهش بزانه برای خۆم خوای پهروهردگار بهرکه ته ی خۆیت به سه ردا بریژیت ، وه سف کردنی مانگی رهمه زانی پیروژ (به وهی که قورئانی تیدا

هینراوته خواره وه) له رسته ی یه که مدا و دهست پی کردنی رسته ی دوا ی
ئو به پیتی (ف) واتای هوکار و سه به ب ده گه یه نیت : ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ
الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ ئەم ئایه ته ئوه ده گه یه نیت به پیگه ی ئاماژه کردن بو
هوکاره که که هو ی هه لباردن مانگی رهمه زانی پیروژ بو ئوه ی که
موسولمانان تیایدا به پوژوو بن ئوه یه که قورئانی پیروزی تیدا هینراوته
خواره وه .

۲ . کوټ کردنی شهیتانه کان و داخستنی ده رگاکانی دۆزه خ و کردنه وه ی ده رگاکانی به ههشت له م مانگه دا :

له م مانگه موباره که دا خراپه که م ده بیته وه له سه ر زه ویدا : شهیتانه کان
و (هارد) ه یاخی بووه کانی جنوکه زنجیر و توند ده کریڻ به زنجیر و کوټ و
پاوه ند ، به وهش توانای زیانیان نیه به به نده کانی خوا به و شیوه یه ی چۆن
له پێشدا زیانیان پی ده گه یاندن ، ئه وهش به هو ی خه ریک بوونی موسولمانان
به پوژووه وه ، ئه و پوژووه ی که هو ی سه رکوت کردنی ئاره زووه کانه ، وه
به هو ی خویندنه وه ی قورئانی پیروژ و هه موو چه شنه په رسته کانی تر که هو ی
په روه رده و پاک بوونه وه ی ده رونن ، خوای پایه به رز ده فه رموو یت : ﴿ يَا
أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَتَّقُونَ ﴾ [البقرة : ۱۸۳] .

واته : رُوژووتان له‌سه‌ر فهرز کراوه هه‌روه‌کو چۆن له‌سه‌ر ئوممه‌تانى
پیش ئیوه فهرز کراوه بۆ ئه‌وه‌ی له خوا بترسن و خۆتان بپاریزن له‌سزای
خوا .

بۆیه ده‌رگاكانى دۆزه‌خ داده‌خړین و ده‌رگاكانى به‌هه‌شتیش ده‌کړینه‌وه ،
چونکه له‌م مانگه‌دا کارى چاکه‌و ووشه‌ی شیرین زۆر ده‌بیّت.

پیغهمبه‌رى خوا ﷺ ده‌فه‌رموویت : " إِذَا جَاءَ رَمَضَانَ فَتَحَ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ
(١٩) ، وَغُلِقَتِ أَبْوَابُ النَّارِ ، وَصُفِدَتِ الشَّيْطَان " (٢٠).

واته : که مانگی رهمه‌زان به‌سه‌ردا دیت ده‌رگاكانى به‌هه‌شت ده‌کړینه‌وه
، و ده‌رگاكانى دۆزه‌خیش داده‌خړین ، و شه‌یتانه‌کان زنجیر ده‌کړین .

هه‌موو ئه‌وانه‌ش له شه‌وى یه‌که‌مى ئه‌م مانگه پیرۆزه ده‌بیّت ، چونکه
پیغهمبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموویت : " إِذَا كَانَ أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ ، صُفِّدَتِ
الشَّيْطَانُ وَمَرَدَةُ الْجِنِّ ، وَغُلِقَتِ أَبْوَابُ النَّارِ فَلَمْ يُفْتَحْ مِنْهَا بَابٌ ، وَفُتِحَتْ أَبْوَابُ
الْجَنَّةِ فَلَمْ يُغْلَقْ مِنْهَا بَابٌ ، وَيُنَادِي مُنَادٍ يَا بَاغِيَ الْخَيْرِ أَقْبِلْ وَيَا بَاغِيَ الشَّرِّ أَقْصِرْ
(٢١) ، وَلِلَّهِ عِتْقَاءٌ مِنَ النَّارِ وَ ذَلِكَ كُلُّ لَيْلَةٍ " (٢١).

(١٩) في رواية لمسلم : " فتحت أبواب الرحمة " .

(٢٠) أخرجه البخاري : (٩٧/٤) رقم : (١٨٩٨) و (١٨٩٩) و (٣٢٧٧) ، ومسلم رقم : (١٠٧٩) .

(٢١) أخرجه الترمذي رقم : (٦٨٢) ، و ابن خزيمة : (٣ / ١٨٨) من طريق أبي بكر بن عياش عن الاعمش عن أبي هريرة ، و

هذا إسناد حسن .

واته : که پوژى يه کهم به سهردا دیت له مانگی پهمه زانی پیرۆز ، شهیتانه کان و یاخی بوو (مَرَدَة) ه کانى جنۆکه زنجیر ده کرپن و ده رگاگانى دۆزه خ داده خرپن و هیچ ده رگایه کی ناکرپته وه ، وه ده رگاگانى به هه شتیش ده کرپنه وه و هیچ ده رگایه کیان داناخرپت ، وه بانگه وازکارێک بانگ ده کات : ئه ی ئه و که سه ی چاکه ت ده ویت چاکه بکه ، وه ئه ی ئه و که سه ی خراپه ت ده ویت واز بپنه ، خواى پهروه ردگاریش هه موو شه ویک له شه وه کانى ئه م مانگه پیرۆزه چهنده ها کهس پرگار ده کات له ئاگرى دۆزه خ .

۳ ـ بوونی شهوى قه در (ليله القدر) تيايدا :

ئه ی بهنده ی برودار ئه وت زانى که پهروه ردگار مانگی پهمه زانی هه لباردوه ، له بهر ئه وه له م مانگه دا قورئانى پیرۆزى نارده وه ته خواره وه ، ده توانریت ئه وه به کار بهینیت له " قیاس " دا به چه ند پێگه یه کی جوړاو جوړ ، له وانه :

أ / پیرۆزترین پوژ لای خواى پهروه ردگار له م مانگه دایه که قورئانى تیدا نیاره وه ته خواره وه ، بۆیه پێویسته تايبه ته مندیش بدریت به زیادکردنى کرده وه ی چاک .

باشترین به لگه ش به دوا گهرانى شهوى قه در (ليله القدر) ه و تايبه ته مندیتی پیدان به کرده وه ی زیاتر له لایه ن پیغه مبهر ﷺ و هاوه له کانى

- خوای په روهردگار له هه موویان پازی بیټ - باسی ئه مهش له به شه کانی تری
ئهم کتیبه دا له باسی (لیلۃ القدر) دا باس ده کریت .

ب / موسولمانان هه ر نیعمه تیکیان ده ست که وتبیټ ، وا پیویست ده کات
کرده وهی زور بکه ن بو شوکرانه بیژی ئه و نیعمه ته ی که پییان به خشراره ،
به لگهش ئهم ووته یه ئه وه یه که خوای په روهردگار دواي به سه ربردنی مانگی
په مه زان فه رموویه تی : ﴿ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴾ [البقرة : ۱۸۵] .

واته : بو ئه وهی پوژه کانی په مه زان ته واو بکه ن و خوای خوټان به
گه وره بزنان له بهر ئه و پینیشاندانه ی که کردوونی وه بو ئه وهی شوکرانه
بژیږی نیعمه ته کانی خوا بکه ن .

وه خوای پایه به رز دواي کوتای هاتنی نیعمه تی هه ج ده فه رموویت :
﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ مَنَاسِكُكُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ﴾ [البقرة :
۲۰۰] .

واته : ئه گه ر هه موو کرده وه کانی هه جتان ته واو کرد زیکی خوا بکه ن و
خواتان له یاد بیټ چون باو کانتان له یاده یان له وهش زیاتر .

واجب بوونی پۆژووی پهمه زان

۱ / قوناغی یه که می پۆژووگرتن: ﴿فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ

له بهر ئه وه موو چاكانه ی پۆژووی مانگی پهمه زان که له پيشدا باسکران
خوای پهروهردگار پۆژووی مانگی پهمه زانی له سه ره مه سه لمانان پيوست
کردوه ، به لام له بهر ئه وه ی برينه وه ی مروف له ئاره زووه کانی و ئه و شتانه ی
که خوی پيوه گرتون شتيکی زۆر قورس و گران بوو ، فره ز بوونه که ی بۆ
سالی دووه می کۆچی دواخرا ، پاشان که دله کان له سه ره یه کخوا په رستی و
به گه وه زانیی دروشمه کانی خوا جيگير بوون ، گويزرانه وه بۆ سه ره ئه و
کاره و ده ست پيکرده که شی به هه لباردن و ويستی موسلمانان بوو ، له گه ل
هاندانی موسلمانان بۆ پۆژووگرتنی - واته : موسولمانان سه ره به ست (مُخَيَّر)
بوون له گرتن و نه گرتنی پۆژوو - چونکه له سه ره تادا کاریکی قورس بوو
له سه ره هاوه لانی پیغمبهر ﷺ بۆیه هه ره که سيک بيويستايه به پۆژوو نه بيت
قه ره بووی ده کردوه - واته : فديه ی دها - خوای مه ره بان ده فره مووی : ﴿
وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا
خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ [البقرة : ۱۸۴] .

واته : ئەو کەسانە ی که توانای دانی فیدیه یان ههیه با فیدیه بدهن ، فیدیه شی ژهمیک خواردن پی دانی هه ژاریکه ، ئەوهی زیاتری پی بکریت ئەوا خیرتر و چاکتره بوی ، به لام گهر به پوژوو بن چاکتره بوتان ئەگهر بزائن .

٢ / قوناغی دووه می پوژووگرتنی ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ :

پاش ئایه تی قوناغی یه که م ئایه تی پاش خوی هاته خواره وه و حوکمی ئایه تی یه کمی (نه سخ) کرده وه ، دوو له هاوه لانی پیغه مبهر ﷺ که (عبد الله) کوپی (عمر) و (سلمة) کوپی (الاكوع) ن ، ئەم هه والهمان پیده گهیه نن و ده فهرموون : (٢٢) " نه سخ کراوه ته وه به ئایه تی : ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ [البقرة : ١٨٥] ، ئەم ئایه ته پیروژه له پیشدا ته فسیر کراوه ئەوه ی نه بی که خوی په روه ردگار ده فهرموویت : ﴿ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ ... وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ﴾ و اتا که شی ئەوه یه : ئەو کەسانە ی که نه خوشن یان له سه ر سه فهر و گوزه ردان ، ده توانن به پوژوو نه بن و پاشان به ژماره ی

(٢٢) أخرجه حديث ابن عمر : البخاري : (٤ / ١٨٨) ، وحديث سلمة : البخاري : (٨ / ١٨١) ، ومسلم رقم : (١١٤٥) .

ئو پوژانه قه زای پوژووه که یان ده که نه وه ، به م کارهش خوای په روه ردگار کاره که تان له سه ر سوک ده کاته وه و نایه وی کارتان له سه ر قورس بکات .

وه له " ابن ابي لیلی " وه ده گپ نه وه که فه رموویه تی : " حَدَّثَنَا أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ نَزَلَ رَمَضَانَ فَشَقَّ عَلَيْهِمْ ، فَكَانَ مَنْ أَطْعَمَ كُلَّ يَوْمٍ مَسْكِينًا تَرَكَ الصَّوْمَ يَمِّنَ يُطِيقُهُ ، وَرُخِصَ لَهُمْ فِي ذَلِكَ ، فَنَسَخْتُهَا : ﴿ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ ﴾ ، فَأُمِرُوا بِالصَّوْمِ " (۲۳) .

واته : هاوه لانی محمد ﷺ ده یان فه رموو : که ئایه تی پوژوو گرتنی په مه زان هاته خواره وه ئو کاره یان له سه ر قورس بوو ، ئه وه یان نانی یه ک ژه می هه ژاریکی بدابایه به رامبه ر نه گرتنی پوژووه که ی به پوژوو نه ده بوو ، له وانه ی که توانایان هه بوو ، واته به رامبه ر بوون و به پوژوو نه بوونیان خرابوه دهستی خو یان ، به لام ئایه تی : ﴿ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ ﴾ ئه م حوکمه ی (نه سخ) کرده وه و فرمانی پیگردن به پوژوو گرتن .

پاشان پوژووی په مه زان بوو به پایه یه ک له پایه کانی ئیسلامی پیروژ و بڼه وایه ک له بڼه واکانی ئاین ، به به لگه ی فه رمووده ی پیغه مبهری نیردراو به په حمه ت و مه ره بانیتی ﷺ که ده فه رمووی : " بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ :

(۲۳) علقه البخاري : (۱۸۱/۸ - فتح الباري) ، ووصله البيهقي في (سننه) : (۴ / ۲۰۰) ، وسنده صحيح ، وأخرجه بنحوه . مطولا . أبو داود رقم : (۵۰۷) من طريق آخر ، وسنده حسن في الشواهد ، وأخرجه أبو نعيم في (المستخرج) . كما في (تعليق التعيق) : (۱۸۵/۳) . من طريق ثالث بسند صحيح أيضا .

شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ ، وَحَجُّ الْبَيْتِ ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ " (٢٤) .

واته : ئیسلام بنیات نراوه له سهر پینج پایه : شایه تی دان به وهی که هیچ خوايه که نیه له بووندا شایسته ی پرستن بئ جگه له ﷻ ، وه محمد ﷺ نیردراوی خوايه ، و ته نها هه ر ئه وه شایسته ی شوینکه وتنه ، له گه ل کردن نویژ ، و زه کات دان ، و حه ج کردن ، و پوژووگرتنی مانگی په مه زانی پیروژ .

هاندان بۆ گرتنی پوژووی په مه زان

١ - پوژووی مانگی په مه زان هوی لیخو شبوونی گونا هه کانه :

خوای په روه ردگار به دیاری کردنی چاکه و به رزی پله ی پوژوو : هانی موسولمانانی داوه بۆ گرتنی پوژووی مانگی په مه زان ، له و باره یه وه هاتوو که ئه گه ر پوژوووان تاوانه کانی وه کو که فی سهر ده ریا وابی ئه و خوا ی په روه ردگار و پایه به رز به هوی ئه م په رستنه موباره که وه لی خۆش ده بیّت .

(٢٤) أخرجه البخاري : (١ / ٤٧) رقم : (٨) ، ومسلم رقم : (١٦) عن ابن عمر رضي الله عنه .

(أبو هريرة) وه ﷺ ده گيرنه وه ئه ویش له پیغه مبهره وه ﷺ كه
 فهرموویه تی : " مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا ، وَاحْتِسَابًا ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ " (٢٥).

واته : ههركه سيك پوژووی مانگی پرمه زان بگريت ، به مه رجی برپوی
 به فهرزیتی ئه م کاره هه بی و چاوه پروانی پاداشتی پوژی دواپی بیټ ، ئه و
 خوی میهره بان له هه موو ئه و گونا هانه ی که کردوویه تی خوش ده بیټ .

وه هه ر له وه وه ﷺ ده گيرنه وه كه پیغه مبهر ﷺ فهرموویه تی : "
 الصَّلَاةُ الْخَمْسُ ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ ، وَرَمَضَانَ إِلَى رَمَضَانَ ، مُكْفَرَاتٌ لِمَا
 بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنِبْتَ الْكَبَائِرَ " (٢٦).

واته : پینچ فهرزه ی نویژ و نویژی (جومه) بۆ نویژه که ی تر ، وه
 پوژووی پرمه زان بۆ پرمه زانه که ی تر ، گونا هه کان ده سپرنه وه که له نیوانیاندا

(٢٥) أخرجه البخاري : (٤ / ٩٩) رقم : (١٩٠١) ، ومسلم رقم : (٧٥٩) .

واتای : " ایمانا و احتسابا " : واته : برپا بوون به فهرزیتی پوژووه که ، وه هه ز بوون له
 پاداشته که ی و له دهرونیشتا پازی بیټ به و کاره و پوژوو گرتنی پی ناخوش نه بیټ و به قورسیشی
 نه زانیټ ، له م باره یشه وه (أحمد شوقي) که نازناوی : (أمير الشعراء) یه ده لیټ :

رمضان ولی هاڤا یا ساقي مشتاقه تسعی إلى مشتاق
 ما كان أكثره علي الامها وأقله في طاعة الخلاق

(٢٦) أخرجه مسلم رقم : (٢٣٣) .

ئه نجام ده دریت ، به مه رجی موسولمانان خوی له گونا هه گه وره کان (الكبائر) بپاریزیت .

وه هه ره له (أبوهريرة) وه ﷺ ده گیرنه وه كه پیغه مبهه ر ﷺ رویشته سه رمینه به ره فه رموی : " آمین ، آمین ، آمین " ئه نجا پرسیا ریان کرد ئه ی پیغه مبهه ری خوا ﷺ : تو کاتی رویشتیته سه رمینه به ره فه رموت : " آمین ، آمین ، آمین ؟ " فه رموی : " إِنَّ جِبْرِيلَ . عَلَيْهِ السَّلَامُ . أَتَانِي فَقَالَ : مَنْ أَدْرَكَ شَهْرَ رَمَضَانَ فَلَمْ يُغْفَرْ لَهُ فَدْخَلَ النَّارَ ، فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ ، قُلْ : آمِينَ ، فَقُلْتُ آمِينَ ... " (٢٧) .

واته : له و کاته دا (جبریل) سه لامی خوی لی بیته ، هاته لام و فه رموی : هه ره که سییک له ئومه ته که ت مانگی رهمه زانی به سه ر داهات و خوا لی خوش نه بوو ، با بروهاته دۆزه خه وه و خوا دووری کاته وه له ره حمه تی خوی ، بلی : (آمین) ، ده فه رمویتی منیش و وتم : (آمین) ... هتد فه رموده که .

(٢٧) أخرجه ابن خزيمة : (٣ / ١٩٢) ، و أحمد : (٢ / ٢٤٦ و ٢٥٤) ، و البيهقي : (٤ / ٢٠٤) من طرق عن أبي هريرة ، وهو حديث صحيح ، وأصله في (صحيح مسلم) رقم : (١٩٧٨) . وفي الباب : عن غير واحد من الصحابة ، انظرها في (فضائل شهر رمضان) ص : (٢٥ - ٣٤) لابن شاهين .

۲. وهلامدانه وهی پارانه وهکان و رزگار بوون له ئاگری دۆزهخ له رهمه زاندا :

پیغه مبهر ﷺ دهفه رموویت " إِنَّ لِلَّهِ فِي كُلِّ يَوْمٍ عَتَاءٌ مِنَ النَّارِ ، فِي شَهْرِ رَمَضَانَ ، وَإِنَّ لِكُلِّ مُسْلِمٍ دَعْوَةً يَدْعُو بِهَا فَيُسْتَجَابُ لَهُ " (۲۸).

واته : خوای پهروه رذگار له هه موو پۆژ و شه ویکی مانگی رهمه زاندا چهنده ها کهس رزگار دهکات له ئاگر ، ههروه ها بۆ هه موو موسولمانیکیش پارانه وهیه که هیه تییدا بپاریته وه وهلامیش ده دریتته وه .

۳. گرتنی رۆژووی مانگی رهمه زان یه کیکه له سیفه تی راستگو یان و شه هیدان :

له (عمر) ی کورپی (مرة الجهنی) وه ﷺ ده گیرنه وه فه رموو یه تی : " پیاویک هاته خزمه تی پیغه مبهر ﷺ و فه رموو ی : ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ ئه گهر شایه تی ئه وه بدهم که هیچ خوایه که نیه له بووندا جگه له ﷻ ، و شایه تی ئه وهش بدهم که تۆ پیغه مبهری خوایت ، و پینج فه رزیش نوێژ

(۲۸) أخرجه البزار رقم : (۳۱۴۲) ، و أحمد : (۲ / ۲۵۴) من طريق الأعمش ، عن أبي صالح عن جابر ، وأخرجه ابن ماجه رقم : (۱۶۴۲) عنه مختصرا من طريق آخر ، وهو صحيح .

و (الدعوة المستجابة) واته : ئه و دوعا و پارانه وهش که وهلام ده دریتته وه ، ئه و دوعایه یه که له کاتی رۆژوو شکانندن و بهر بانگدا ده کریت . وانظر (مصباح الزجاجه) رقم : (۶۰۴) للبوصيري .

ئە نجام بدهم ، و زه کاتیش بدهم ، له گەل به پوڙوو بونم له مانگی رهمه زاندا و کردنی نوێژی (تهراویح) ، له چ کۆمه لیک دهیم ؟ پیغہ مبر ﷺ فه رموی : " مِنَ الصِّدِّیقِیْنَ وَالشُّهَدَاءِ " (٢٩) واته : له کۆمه لی راستگوویان و شه هیدان ده بیت .

ترساندن له به پوڙوو نه بوونی هه ندیک له رهمه زان به ئە نقه ست :

له (أبوامامة الباهلي) ده وه ﷺ ده گیرنه وه فه رموی هتی : بیستم پیغہ مبری خوا ﷺ ده یفه رموو : " بَيْنَمَا أَنَا نَائِمٌ أَتَانِي رَجُلَانِ فَأَخَذَا بِضَبْعِي (٣٠) فَأَتَيَا بِي جَبَلًا وَعَرًّا فَقَالَا : اصْعَد ، فَقُلْتُ إِنِّي لَا أُطِيقُهُ ، فَقَالَا : سَنُسَهِّلُهُ لَكَ ، فَصَعِدْتُ ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي سَوَادِ الْجَبَلِ إِذَا بِأَصْوَاتٍ شَدِيدَةٍ . قُلْتُ : مَا هَذِهِ الْأَصْوَاتُ ؟ قَالُوا : هَذَا عَوَاءُ أَهْلِ النَّارِ ، ثُمَّ انْطَلَقَا بِي ، فَإِذَا أَنَا بِقَوْمٍ مُعَلَّقِينَ بِعَرَاقِيهِمْ ، مُشَقَّقَةً أَشَدَّ أَفْهَمَ ، تَسِيلُ أَشَدَّ أَفْهَمَ دَمًا ، قَالَ : قُلْتُ : مَنْ هَؤُلَاءِ ؟ قَالَ : الَّذِينَ يُفْطِرُونَ قَبْلَ تَحِلَّةِ صَوْمِهِمْ (٣١) .. " (٣٢) .

(٢٩) أخرجه ابن حبان رقم : (١٩٠ زوائد) ، وسنده صحيح .

(٣٠) مه به ست له (ضبع) قَوْلُ يَانِ شَانَ يَانِ بَالَهُ .

(٣١) واته : پيش کاتی پوڙوو شکندن .

(٣٢) أخرجه النسائي في : (الكبرى) . كما في (تحفة الأشراف) : (٤ / ١٦٦) ، وابن حبان رقم (١٨٠٠) . زوائد

(، والحاكم : (٤٣٠ / ١) من طرق عن عبد الرحمن بن زيد بن جابر ، عن سليم بن عامر ، عنه ، وسنده صحيح .

واتہ : پیغہ مہری خوا ﷺ فہرموی : کاتیکیان خہوم لی کہ وتبوو ،
 دوو پیاو ہاتنہ لام و کردیان بہ قولمدا ، تا بردمیان بۆ لای شاخیکی سہخت
 ، پاشان پیّ یان ووتم : سہرکہوہ ، ووتم : من توانای ئہوہم نیہ ، ووتیان :
 بۆت ئاسان دہکەین ، منیش سہرکہوتم تا ہہندیک پۆیشستینہ سہرہوہ لہو
 کاتہدا گویم لہ دہنگیکی توند بوو ، ووتم : ئہو دہنگہ چیہ ؟ ووتیان : ہاوار
 و نالہی دۆزہخییہ کانہ ، بہرہو سہرہوہ برام ، لہ پڭگادا چاوم کہوتہ سہر
 کۆمہلہ کہسانیک بہ پشتہ پییانہوہ ہہلواسرابوون و لیوہکانیان شہقار
 شہقار کرابوو و خوینی لی دہہات ، دہفہرموی : پیّم ووتن : ئہو کہسانہ
 کیّن ؟ ووتیان ئہوانہن کہ بہربانگ دہکەن پیّش ئہوہی کاتی پوڙوویان تہواو
 بیّت . واتہ : پیّش پوڙ ئاوابوون ، پوڙوہکەیان دہشکیّن

تیبینی : بہ لام ئہو فہرمودہیہی کہ دہگیڙنہوہ . گواہیہ . پیغہ مہر
 ﷺ فہرمویہتی : " مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مُتَعَمِّدًا ، لَا يُجْزِئُهُ صِيَامُ الدَّهْرِ
 وَإِنْ صَامَهُ " .

ئہم فہرمودہیہ فہرمودہیہکی (**ضعیف**) لہ و (**صحیح**) نیہ ، پاشان
 بہ دریژی قسہی لہ سہر دہکەین - إِنْ شَاءَ اللَّهُ . . واتاکہشی ئہوہیہ ئہگەر
 کہسیک پوڙیک لہ پرمہزان بہ پوڙوو نہبیّت ئہوا ئہگەر بہ دریژای سال بہ
 پوڙوو بیّت بۆی حیساب ناگری .

حوکمه کانی پوژووو گرتن :

ئهی موسوئلمان بهندهی خوا : بزانه . خوی پهرهردگار هه موومان فیږی زانست کات - ئەم پاداشته زۆر گه ورهیه و چاکه فراوانه ی که جگه له خوا پهرهردگار و میهره بان نه بی کهس توانای ژماردنی نییه ، و هیچ که سیش دهستی ناکه و یت جگه له و کهسه نه یت که پوژووی رهمه زانکه ی به پیی سوننه ته کان و پینمایه کانی دوا پیغه مبهری پیغه مبهران بی - علیهم الصلاة و سلام . له و حوکمانه ی که په یوهستن بهم فرهزه گه ورهیه و بهم مانگه موباره که وه .

ئیمهش لیږده دا دهست ده کهینه پوون کردنه وهی ، به بی ئه وهی لاسای (واته : ته قلید) ی هیچ کهس بکهین له م کاره ماندا ، سه رچاوه شمان بو ئەم کاره بریتیه له قورئانی پیروز و سوننه ته (صحیح) و (حسن) هکانی پیغه مبهری خوايه ﷺ به تیگه یشتنی سه له فی سالحی ئەم ئومه ته ، له چوار پیشه وایانمان و ئه وانهش پیش ئه وان بوون له سه حابه و شوینکه وتوانیان ، ته نها ئەمهش به سه و پیویستت به به لگه ی تر نابیت . هه روه ها باشتترین مه زه بی فیهی و راست ترین ئیجتها مان هه لباردوو .

ئهو کارانه ی که پیش پهمه زان نه نجام دهدرین :

۱. ژماردنی پوژهکانی مانگی شهعبان :

پیویسته له سهر ئوممه تی ئیسلامی پوژهکانی مانگی شهعبان بژمیړن ، به مه بستنی خو ئاماده کردن بۆ مانگی پهمه زان ، چونکه مانگ بیست و نو پوژ ده بیټ و سی پوژیش ده بیټ ، به بینینی مانگ ئوممه تی ئیسلامی هه موو به پوژوو ده بن ، به لām نه گهر هه ور بوو به پیرگر له پیش بینینی مانگ ، نه وا ئهو کاته سی پوژهی مانگی شهعبان ته واو ده که ین ، چونکه خوا ی پهره ردگار و به دیهینهری ئاسمانه کان و زه ویش مانگی کردووه ته هوکاریک بۆ زانینی ژمارهی پوژهکانی سال ، مانگیش له سی پوژ زیاتر نابیت (۳۳).

له (أبوهریره) وه ﷺ ده گپرنه وه فهرموویه تی : پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی : " صُومُوا لِرُؤْيَيْهِ ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَيْهِ ، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ ، فَأَكْمِلُوا شَعْبَانَ ثَلَاثِينَ " (۳۴).

واته : به پوژوو بن به بینینی مانگی پهمه زان ، وه وازیبن له پوژوو گرتن به بینینی مانگی شهوال ، به لām نه گهر هه ور بهر مانگی لی گرتن له و کاته دا سی پوژهی مانگی شهعبان بژمیړن و پاشان به پوژوو بن .

(۳۳) مه بهستی نووسهران مانگهکانی سالی کۆچییه .

(۳۴) أخرجه البخاري (۴ / ۱۰۶) رقم (۱۹۰۹) ، و مسلم رقم : (۱۰۸۱) .

وہ لہ (عبد اللہ) ی کوپی (عمر) ہوہ ﷺ دہ گپرنہ وہ فہرموویہ تی :
پیغہ مبری خوا ﷺ فہرموویہ تی : " لا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْا الْهِلَالَ ، وَلَا تُفْطِرُوا
حَتَّى تَرَوْهُ ، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَأَقْدِرُوا لَهُ " (۳۵) .

واتہ : بہ پوڙوو نہ بن تامانگی پرمہ زان دہ بینن وازیش مہینن تا مانگی
شہ وال نہ بینن ، بہ لام ئہ گہر ہور بہر مانگی لی گرتن لہ و کاتہ دا
(تہ قدیری) بۆ بکن .

وہ لہ (عدي) ی کوپی (حاتم) ہوہ ﷺ دہ گپرنہ وہ فہرموویہ تی
پیغہ مبر ﷺ فہرموویہ تی : " إِذَا جَاءَ رَمَضَانَ فَصُومُوا ثَلَاثِينَ إِلَّا أَنْ تَرَوْا
الْهِلَالَ قَبْلَ ذَلِكَ " (۳۶) .

واتہ : ئہ گہر مانگی پرمہ زان بہ سہر دا ہات ئہ و سى پوڙ بہ پوڙوو بن ،
جگہ لہ و مانگی کہ تہ و او بوونی سى پوڙ مانگی شہ وال دہ بینن .

(۳۵) أخرجه البخاري (۴ / ۱۰۲) رقم (۱۹۰۶) ، و مسلم رقم : (۱۰۸۰) .

(۳۶) أخرجه الطحاوي في (مشكل الآثار) رقم : (۵۰۱) ، وأحمد : (۴ / ۳۷۷) ، والطبراني في (الكبير) : (۱۷ / ۱۷۱) ، وفي سنده : مجالد بن سعيد ، وهو ضعيف كما قال الهيثمي في (مجمع الزوائد) : (۳ / ۱۴۶) ، ولكن للحديث شواهد عدة انظرها في (الإرواء) رقم : (۹۰۱) لشيخنا الألباني . رحمه الله . .

۲ ـ هه‌ر که‌سیک پوژی گومان (یوم الشک) به‌پوژوو بی ئەوا سەر پیچی له‌ فه‌رمانی پیغمبه‌ر کردووہ ﷺ :

نابی هیچ موسولمانیک پوژیک یان دوو پوژ پیش مانگی پهمه‌زان به‌ پوژوو
بیئت ، به‌ بیانوی ئەوه‌ی نه‌وه‌کو پوژیک یان زیاتر له‌ مانگی پهمه‌زانی
له‌ده‌ست بجیت ، جگه‌ له‌وه‌که‌سانه‌ی که‌ پوژوو گرتنی سوننه‌تیان له‌گه‌ل ئەو
پوژه‌ جووت ده‌بیئت .

له‌ (أبو هريرة) وه‌ ﷺ ده‌گێرنه‌وه‌ فه‌رموویه‌تی : پیغمبه‌ری خوا ﷺ :
" لَا تَقْدِمُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ وَلَا يَوْمَيْنِ، إِلَّا رَجُلًا يَصُومُ صَوْمًا فَلْيَصُمْهُ " (۳۷).

واته‌ : پیش پهمه‌زان مه‌که‌ون به‌ پوژیک پوژوو گرتن ، هه‌روه‌ها به‌ دوو
پوژیش جگه‌ له‌وه‌که‌سه‌ نه‌بی که‌ پوژووی سونه‌تی ده‌که‌ویته‌ ئەو پوژانه‌ ئەوا
با پوژوو ده‌که‌ی بگریئت .

برای موسولمان ئەوه‌ش بزانه‌ ئەو که‌سه‌ی پوژی گومان (یوم الشک) به‌
پوژوو بی ئەوا سەرپیچی له‌ فه‌رمانی پیغمبه‌ری خوی کردووہ ﷺ .

له‌ (صلاة) ی کوپی (زفر) وه‌ ، ئەویش له‌ (عمار) وه‌ ﷺ
ده‌گێرنه‌وه‌ فه‌رموویه‌تی : " مَنْ صَامَ الْيَوْمَ الَّذِي يَشْكُ فِيهِ ، فَقَدْ عَصَى أَبَا
الْقَاسِمِ ﷺ " (۳۸).

(۳۷) أخرجه البخاري رقم : (۱۹۱۴) و مسلم رقم : (۵۷۳) . مختصرة .

واته : هەر که سێک به پوژوو بیټ به مه‌به‌ستی رهمه‌زان له و پوژوهی که گومانی لی ده‌کریت ، ئه‌وا سه‌رپێچی له فه‌رمانی پیغهمبه‌ر ﷺ کردوه .

۳- **ئه‌گه‌ر یه‌ك كه‌س مانگی بینى ئه‌وا با به‌پوژوو بن بو**
رهمه‌زان هه‌روه‌ها وازیش له پوژوو بینن بو ته‌واو بوونی :

مانگ بینین به مانه جیگیر ده‌بیټ : به شایه‌تی دانی دوو موسوڵمانی خاوه‌ن عه‌داله‌ت ، له‌به‌ر ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ی پیغهمبه‌ری خوا ﷺ : " صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ ، وَأَنْسِكُوا لَهَا ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا ثَلَاثِينَ ، فَإِنْ شَهِدَ شَاهِدَانِ فَصُومُوا وَأَفْطِرُوا " (۳۹) ، برگه‌ی کۆتایی فه‌رموده‌که ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نیټ : که ئه‌گه‌ر دوو موسوڵمان شایه‌تی بینینی مانگیان دا ئه‌وا به پوژوو بن له یه‌که‌م پوژوی رهمه‌زان و وازیش بینن له پوژوو له کۆتایی مانگی رهمه‌زان به بینینی دوو موسوڵمان .

(۳۸) علقه البخاري : (۱۱۹ / ۴) ، و وصله أبو داود رقم : (۳۳۳۴) ، و الترمذي رقم : (۶۸۶) ، و ابن ماجه رقم : (۳۳۳۴) ، والنسائي رقم : (۲۱۸۸) من عمر بن قيس الملائي ، عن أبي إسحاق عن صلة بن زفر ، عن عمار . و في سنده أبو إسحاق . وهو السبيعي . وهو مدلس وقد عنعنه ، وكان قد اختلط . ولكن له طرقا و شواهد أوردها الحافظ ابن حجر في (تغليق التعليق) : (۱۴۱ / ۳) يحسن الحديث بها .

(۳۹) أخرجه النسائي : (۱۳۲ / ۴) ، وأحمد : (۳۲۱ / ۴) ، والدارقطني : (۱۶۷ / ۲) من طريق حسين بن الحارث الجدلي عن عبد الرحمن بن زيد بن الخطاب عن أصحاب رسول الله ﷺ ، وسنده حسن ، وللفظ للنسائي ، وزاد أحمد : " **مسلمان** " ، والدارقطني : " **ذوا عدل** " .

به لام شاراهه نیه ته نها برپا پیکردنی شایه تی دوو موسولمان له پرووداویکا نه و ناگه یه نیت که شایه تی موسولمانیک له سهر بینینی مانگی رهمه زان وهرناگیریت ، به لکو نه و همان پی گه یشتووه له (ابن عمر) هوه ﷺ که فهرموویه تی : " تَرَأَى النَّاسُ الْهَلَالَ ، فَأَخْبَرْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنِّي رَأَيْتُهُ ، فَصَامَ وَأَمَرَ النَّاسَ بِصِيَامِهِ " (۴۰).

واته : خه لکی هه ولی بینینی مانگی رهمه زانیان ده دا ، منیش به پیغہ مبرم ﷺ راگه یاند که من مانگم بینیوه ، پیغہ مبریش ﷺ به بیستنی هه واله که پوڙووی گرت و فهرمانی به خه لکی کرد به پوڙوو بن .

نیه تی پوڙوو :

۱ - نیه تی پوڙووی فهرز ده بی له شه ودا بهینیت پیش دهرکه وتنی فهرج :

گهر سه لمینرا که مانگی رهمه زان دهستی پی کردووه ، به بینینی مانگ به چاو ، یان به شایه تی دان ، یان به ته واکردنی سی پوڙی مانگی شه عبان ، نه و کاته پیویسته له سهر هه موو موسولمانیک ههر له شه ووه (واته : پیش

(۴۰) أخرجه أبو داود رقم : (۲۳۴۲) ، و الدارمی : (۴ / ۲) ، وابن حبان رقم : (۸۷۱) ، والحاكم : (۱ / ۴۲۳) ، و البيهقي : (۴ / ۲۱۲) من طريقين عن ابن وهب ، عن يحيى بن عبد الله بن سالم ، عن أبي بكر بن نافع ، عن أبيه ، عن ابن عمر . وسنده صحيح كما قال الحافظ ابن حجر في (التلخيص الحبير) : (۱۸۷۲) .

دهرکه وتنی فه جر (نیه تی پوژووی هه بی ، له بهر ئه م فه رموده یه
پیغه مبهر ﷺ که ده فه رمووی : " مَنْ لَمْ يُجْمَعِ الصِّيَامَ قَبْلَ الْفَجْرِ فَلَا صِيَامَ لَهُ
(۴۱) " .

واته : ئه و که سه ی نیه تی پوژووی نه بیټ پیښ دهرکه وتنی فه جر ئه و
پوژوه که ی به تاله .

وه ده فه رمووی : " مَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ مِنَ اللَّيْلِ فَلَا صِيَامَ لَهُ " (۴۲) ،
به هه مان واتا .

تییینی : نیه تیش جیگای دلّه و ووتنی به زمان بیدعیه و گومراییه
هه رچه نده هه ندیک له خه لکی به چاکیشی بزانی .

بوونی نیه ت پیښ دهرکه وتنی فه جر تاییه ته به پوژووی فه رزه وه ، چونکه
پیغه مبهر ﷺ ده هاته لای دایکه (عائیشه) - په زای خوای لیبت - له

(۴۱) أخرجه أبو داود رقم : (۲۴۵۴) ، وابن خزيمة رقم : (۱۹۳۳) ، والبيهقي : (۴ / ۲۰۲) من طريق ابن وهب ، عن ابن لهيعة ويحيى بن أيوب عن عبدالله بن أبي بكر بن حزم ، عن ابن شهاب ، عن سالم بن عبدالله عن أبيه ، عن حفصة . وفي لفظ عند الطحاوي في (شرح معاني الآثار) : (۱ / ۵۴) : " يبيت " من الطريق نفسه . وأخرجه النسائي : (۴ / ۱۹۶) ، والترمذي رقم : (۷۳۰) من طريق آخر عن يحيى به ، وسنده صحيح .

(۴۲) أخرجه النسائي : (۴ / ۱۹۶) ، والبيهقي : (۴ / ۲۰۲) ، وابن حزم : (۶ / ۱۶۲) من طريق عبد الرزاق عن ابن جريج عن ابن شهاب به ، وسنده صحيح ، لولا عننة ابن جريج ، ولكنه صحيح بما قبله .

پوژانیک جگه له پوژانی پرمه زان و دهیفرموو : " هَلْ عِنْدَكُمْ غَدَاءٌ ؟ وَلَا فَإِنِّي صَائِمٌ " (۴۳).

واته : له کاتی خواردنی به یانیاندا پیغمبهر ﷺ به دایکه (عایشه) ی دهیفرموو : خواردنتان لا هیه ؟ ئەگەر نا ئەوا من به پوژووم .

ههروهه ها سه لمیتراره له کردهوهی هاوه لانی پیغمبهر ﷺ له وانهش : (ابي الدرداء) و (ابي طلحة) و (ابي هريرة) و (ابن عباس) و (حذيفة بن اليمان) ، پرهزای خوا له هه موویان بئ ، و خوای پهره دگار له گهل یاندا له ژیر ئالای سهروهی کوپانی ئادهم کو مانکاته وه (۴۴).

ئهمه له پوژووی سوننه تدایه و به لگه شه له سه ره ئه وهی که بوونی نیهت پیش ده رکه وتنی فه جر ته نها له پوژووی فه رزدايه نهك له پوژووی سوننه تدایه خوای پایه به رزیش زاناته ره .

۲ ـ داواکاریه کان به ستراون به بوونی تواناوه :

ئەگەر که سیك پرمه زانی به سه ردا هات و بئ ئاگا بوو له وهی که پرمه زانه و خواردن و خواردنه وهی خوارد ، پاشان بوی ده رکه وت که پرمه زانه با واز له خواردن و خواردنه وه بینیت و پوژووه کهی ته واو بکات ، وه ئەگەر که سیك

(۴۳) أخرجه المسلم رقم : (۱۱۵۴) .

(۴۴) انظرها وتخرجها في (تغليق التعليق) : (۳ / ۱۴۴ - ۱۴۷) .

خواردن و خواردنه وهی نه خواردبیت به لام نه یزانی بوو که و ڀرمه زانه که هه والی پیگه یشت ڀرمه زانه نیت خواردن و خواردنه وه نا خوات و پوڙووه که ی به سر ده بات له م جوړه که سانه دا بوونی نیت پیش دهرکه وتنی فه جر مه رج نی یه ، چونکه نه یان توانیوه بزانی پوڙووه یان نه ، وه یه کی که له بنچینه کانی ئاینی ئیسلامیش نه وه یه که داواکاریه کان به ستراون به بوونی تواناوه .

له (عایشه) وه - ڀره زای خوی لیبت - ده گیرنه وه فه رموویه تی : " کَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِصِيَامِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ ، فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ ، كَانَ مَنْ شَاءَ صَامَ وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ " (٤٥) .

واته : پیغمبر ﷺ فه رمانی گرتنی پوڙووی (عاشورا) ی پی کردبووین ، به لام که پوڙووی ڀرمه زان فه رزکرا : نه و کاته هه ر که سی بیویستایه (عاشورا) به پوڙوو ده بوو یان به پوڙوو نه ده بوو .

وه له (سلمه) کوپی (الاکوع) وه ﷺ ده گیرنه وه فه رموویه تی : " أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ رَجُلًا مِنْ أَسْلَمَ أَنْ أَذِنَ فِي النَّاسِ : أَنْ مَنْ أَكَلَ فَلْيَصُمْ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ أَكَلَ فَلْيَصُمْ ، فَإِنَّ الْيَوْمَ عَاشُورَاءَ " (٤٦) .

(٤٥) أخرجه البخاري : (٤ / ٢١٢) ، ومسلم رقم : (١١٢٥) .

(٤٦) أخرجه البخاري : (٤ / ٢١٦) ، ومسلم رقم : (١١٣٥) .

واته: پیغه مبهري ﷺ فرمانی کرد به پیاویك له هۆزی (أسلم) كه بانگه واز بكات له ناو خه لكدا: ههر كه سیك خواردنی نه خواردوو به ئه و به شە ی له پوژ كه ماوه به پوژوو بئ، وه ئه وهش كه خواردنی نه خواردوو به به پوژوو بئ، چونكه ئه و پوژووی (عاشورا) یه .

پوژوو گرتنی پوژووی (عاشورا) فهرز بوو، پاشان (نه سخ) كرایه وه، موسولمانانیش فهرمانیان پئ كرابوو له و پوژده واز له خواردن بئین، كار كه شیان به و شیوه یه ته واو و بئ كه م و كوپى بوو، په مه زانیش فهرزه، حوكمی فهرزیش ناگۆرئیت .

۳. هه ندیك له زانایان بۆچوونی پیچه وانه یان له گه ل ئه م بۆچوونه دا هه یه و ده لئین: (به لكو ئه بئ قه زای پوژوو ده كه ی بكاته وه):

وه ده لئین: (عاشورا فهرز نه بووه)، به لام ئه وه بزانه "برای باوه پدار" كه هه موو به لگه كان ئه وه ده رده خه ن كه پوژووی (عاشورا) فهرز بووه، چونكه فهرمانی پئكراوه، ههر وه كو له فهرمووده كه ی (عائیشه) دا هاتوو، پاشان فهرمانه كه زیاتر جئگير ده بئیت چونكه بانگه وازی گشتی بۆكراوه، وه له وهش زیاتر ئه وه یه فهرمان به و كه سانه كراوه كه خواردنیان خواردوو، واز له خواردن به ئین، ههر وه كو له فهرمووده كه ی (سلمه) كوپى (الاكوع) دا هاتوو، كه له پئش تر باسما ن لئوه كرد .

وه له (محمد) كورې (صيفي الانصاري) هوه ﷺ ده گيرپنه وه
 فهرموويه تي " خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ ، فَقَالَ : أَصُمْتُمْ
 يَوْمَكُمْ هَذَا؟ قَالَ بَعْضُهُمْ : نَعَمْ ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ : لَا . قَالَ : فَأَتَمُّوا بَقِيَّةَ يَوْمِكُمْ هَذَا ،
 وَأَمَرَهُمْ أَنْ يُؤْذِنُوا أَهْلَ الْعَرُوضِ . قُرَى الْمَدِينَةِ . أَنْ يُتَمُّوا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ هَذَا " (٤٧) .

واته : له پوژى (عاشورا) دا پیغه مبهري ﷺ هات بو لاماڼ و پى
 فهرمووين : نه مړو پوژووتان گرتووه ؟ هه نديكيان فهرموويان : به لى ، وه
 هه نديكي تريان فهرموويان : نه خير ، پاشان فهرمووى : كه واته نه وه ندهى
 كه ماوه له پوژ به پوژوون ، وه فهرمانيشى پيكردين كه خه لكى (العروض) -
 واته : ديكانى شارى مه دينه - ناگادار بكه ينه وه : نه وه ندهى له پوژ ماوه به
 پوژوون ، نه م ليكدانه وه ش (التقارب) ده برپينه وه به ووتيهى (ابن مسعود)
 ﷺ كه ده فهرموويت : " لَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ تَرَكَ عَاشُورَاءُ " (٤٨) ، واته : كه
 رهمه زان فهرز بوو (عاشورا) تهر كرا . وه به ووتيهى (عائشة) - په زای
 خواى ليبيت - كه ده فهرموويت : " فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ ، فَكَانَ رَمَضَانُ هُوَ

(٤٧) أخرجه ابن خزيمة : (٣ / ٣٨٩) ، وأحمد : (٤ / ٣٨٨) ، والنسائي : (٤ / ١٩٢) ، وابن ماجه : (١ / ٥٥٢) ، والطبراني في (الكبير) : (١٨ / ٢٣٨) من طريق الشيعي عنه ، وسنده صحيح .
 (٤٨) أخرجه مسلم رقم : (١١٢٧) .

الْفَرِيضَةُ ، وَتُرِكَ عَاشُورَاءُ " (٤٩) ، واتە : كە ئایەتی فەرز بوونی پۆژووی پەمەزان ھاتە خوارەو ، پەمەزان بوو بە پۆژووی فەرز و (عاشورا) تەرك كرا .

لە گەڵ ئەو ھەشدا پۆژوو گرتن لە پۆژی (عاشورا) دا بەیەك جاری تەرك نەكراوە ، بەلكو یەك دەنگ بوونی زانایان - واتە : الاحماع - لەسەر ئەو یەكە سوننەتە ، ھەر وەكو : ئیمامی (الحافظ ابن حجر) لە كتیبی (فتح الباری شرح صحیح البخاری) دا : (٤ / ٢٤٦) لە ئیمامی (ابن عبد البر) ھو دەگێژیتەو . ئەمەش ئەو دەگەییەنیت كە پۆژوو گرتنەكەى ھەر ماوێ بەلام ئەوێ كە وازی لێھێنرا (واجب - فەرز) بوونەكەییەتی ، خواش زانا ترە .

كۆمەڵیكى تر دەئێن : ئەگەر فەرزیش بوو بیئت (نەسخ) بوو تەو و ھوكمەكانی لەگەڵدا (نەسخ) بوو تەو .

لە راستیدا فەرموودەكانی (عاشورا) بەلگەن لەسەر ھەندى شت :

١ - واجب بوونی پۆژووی (عاشورا) .

٢ - ئەو كەسەى پێش دەرکەوتنى فەجریەتی پۆژووی فەرز نەبێ بەنەزانیو پۆژووەكەى تەواو و بەتال نابیتەو .

٣ - ئەو كەسەى خواردن دەخوا و شت دەخواتەو پاشان دەزانیت ، ئەو بەشەى تری پۆژووەكە بە پۆژوو دەبیئت و قەزای لەسەر نییە .

(٤٩) أخرجه مسلم رقم : (١١٢٥) .

خالی یه‌که‌م له‌م خالانه (نه‌سخ) بووه‌ته‌وه و بووه‌ته‌ه سوننه‌ت ، هه‌ر وه‌کو له‌ پێشدا باسما‌ن لیوه‌ کرد ، ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌ پێویست ناکات به‌هۆی (نه‌سخ) بوونی (واجب) یتى حوکمه‌کانى تری (نه‌سخ) بکریته‌وه ، خواش زانا تره‌ .

به‌لگه‌ی ئه‌م کۆمه‌له‌ش ئه‌وه‌ فهرمووده‌یه‌یه‌ مه‌ ئیمامی (أبو داود) : (٢٤٤٧) و ئیمامی (أحمد) : (٤٠٩/٥) له‌ پێگه‌ی (قتادة) له‌ (عبد الرحمن) ی کورپی (سلمة) له‌ مامه‌یه‌وه‌ ده‌گێرینه‌وه‌ : " أَنْ أَسْلَمَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : صُمُّمُ يَوْمِكُمْ هَذَا ؟ قَالُوا : لَا ، قَالَ : فَأَتِمُّوا بَقِيَّةَ يَوْمِكُمْ هَذَا وَاقْضُوا " ، واته‌ : ئه‌و به‌شه‌ی ماوه‌ له‌ پۆژه‌که‌تان به‌ پوژوو بن و پاشان قه‌زای بکه‌نه‌وه‌ .

به‌لام ئه‌م فهرمووده‌یه‌ (ضعيف) ه‌ له‌ دوو هۆکار : یه‌که‌م : به‌هۆی (جهالة) ی (عبد الرحمن) ی کورپی (سلمة) ه‌وه‌ ، ئیمامی (الذهبي) له‌ کتیبی (الميزان) دا : (٢ / ٥٦٧) ده‌فه‌رمووی : (لا يُعرف) . واته‌ : نه‌ ناسراوه‌ ، وه‌ ئیمامی (الحافظ) له‌ کتیبی (التهذيب) دا : (٦ / ٢٣٩) فهرموویه‌تی : (حاله مجهول) ، وه‌ ئیمامی (ابن ابي حاتم) له‌ کتیبی (الجرح والتعديل) دا : (٥ / ٢٨٨) ناوی هیناوه‌وه‌ی (جرح) و (تعديل) یکی له‌ سه‌ر باس نه‌کردووه‌ .

دووهم : (عنعن) ه‌ کردنی له‌ لایه‌ن (قتادة) ی (مدلس) ه‌وه‌ .

کاتی پوڙوو :

له پيشدا هاوه لانی پیغمبرهاری محمد ﷺ ته گهر یه کیکیان به پوڙوو بېوایه و کاتی پوڙوو شکاندنیان بهاتبایه خواردن و خواردنه و هیان ده خوارد و له گهل خیزانه کانیا نندا جووت ده بوون پیش ته وهی بخهون ، به لام ته گهر هر یه کیکیان خهوی لی بکه و تبايه پیش نان خواردنی نیواران هیچ له وانهی بو حه لال نه بوو ته نجامی بدات له خواردن و خواردنه وهو جووت بوون له گهل خیزانه کانیا نندا پوڙه کهی تر ، پاشان خوی به توانا و به خشنده په حمه تی خوی به سهردا رشتن .

به وهی که موله تی ته وهی دان ته و کارانه ته نجام بدهن تا پیش دهرکه و تنی فاجر ، ته و انیش ته و شته یان پی خوش بوو ، پوون که ره وهی ته م پووداوه ته م فهرمووده یه یه : له (البراء) ی کوپی (عازب) هوه ﷺ ده گپرنه وه فهرموویه تی : " كَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ إِذَا كَانَ الرَّجُلُ صَائِمًا ، فَحَضَرَ الْإِفْطَارَ ، فَقَالَ قَبْلَ أَنْ يُفْطَرَ ، لَمْ يَأْكُلْ لَيْلَتِهِ وَلَا يَوْمَهُ حَتَّى يُمْسِي ، وَإِنْ قِيسَ بْنِ صِرْمَةَ الْأَنْصَارِيِّ كَانَ صَائِمًا ، فَلَمَّا حَضَرَ الْإِفْطَارُ أَتَى امْرَأَتَهُ فَقَالَ لَهَا : أَعِنْدَكَ طَعَامٌ ؟ قَالَتْ : لَا ، وَلَكِنْ أَنْطَلِقُ فَأَطْلُبُ لَكَ ، وَكَانَ يَوْمُهُ يَعْمَلُ ، فَغَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ ، فَجَاءَتْ امْرَأَتَهُ ، فَلَمَّا رَأَتْهُ قَالَتْ : خَبِئَةٌ لَكَ (٥٠) ، فَلَمَّا انْتَصَفَ النَّهَارُ غَشِيَ عَلَيْهِ ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ ، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿ أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ

(٥٠) ته م ووشه یه کاتیک ته و تریت : که سیک به ده واکاری یان به مهرامی خوی نه گات .

الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ ﴿٥٠﴾ ، فَفَرَحُوا بِذَلِكَ فَرَحًا شَدِيدًا ، وَنَزَلَتْ : ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ (٥١).

واته : هاوه لانی پیغممبهر ﷺ ئەگەر یه کیکیان به پوژوو ببوایه و کاتی شکاندنی بهاتییه و ئەو کاته برۆشتبایه بی ئەوهی نان بخوات ئەوا ئەو شهوه و پوژیش تا ئیواره به سهر دههات هیچی نه ده خوارد . جاریکیان که (قیس) ی کوپی (صیرمه) هی ئەنصاری به پوژوو ده بیئت و که کاتی پوژوو شکاندن دیت ، دیتته لای خیزانه که ی و پیی ده فهرمووی : هیچ خواردنیکت لا ههیه ؟ ئەویش فهرمووی : نه خیر ، به لام ئەپۆم بۆت داوا ده که م ، که چی (قهیس) له بهر هیلاک بوونی له کاری پوژوانه ی خهوی لی کهوت ، که خیزانه که ی که پایه وه و بینی خهوی لی کهوتوو فهرمووی : به ئاواتی خۆت نه گه یشتی ، بهو هۆیه وه له کاتی نیوه پۆدا بورایه وه ، ئەوه له لای پیغممبهر ﷺ باس کرا له ئەنجامدا ئەم ئایه ته دابه زی : ﴿ أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ ﴾ ، واته : بۆتان ههیه و په وایه له مه و دوا له شهوانی پوژوو گرتندا (تا کاتی ده رکه وتنی فهجر) له گه ل خیزانه کانتان جووت ببن . هاوه لانی پیغممبهر ﷺ به م شته زۆر خوشحال بوون ، پاشان ئەم ئایه ته دابه زی : ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ ، واته : بخۆن و بخۆنه وه تا سپیایی پوژتان بۆ له تاریکی شهو

(٥١) أخرجه البخاري : (٤ / ٩١١) رقم : (١٩١٥) .

پوون ده بیته وه . ئەم سوژه خواوه ندیه ی که خوی به سوژ و خاوه ن
میهره بانی پشتوویه تی به سهر به نده بی فیز و گوپرایه له کانیدا ، ئەو به ندانه ی
که فهرموویان : ﴿ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴾ کاتی پوژووی
پوژووان دیاری ده کات : ده ست پی کردن و کو تای هاتنی ، ئەو ده ش له
دهرکه وتنی فهره وه تا پشت هه لکردنی پوژ و سهر هه لدان و ده ست پی
کردنی شه و ، وه به نه مانی بازنه ی خوړ له ئاسودا .

۱- واتای (الخیط الابيض) و (الخیط الاسود) :

کاتی ئەو ئایه ته دابه زی که له پیشدا باسما ن لی وه کرد ، هه ندیک له
هاوه لانی پیغه مبهر ﷺ دوو په تی * ره ش و سپی یان ده هیئا و ده یان خسته
ژیړ سه رینه کانیانه وه و سه یریان ده کرد بو ئەوه ی بزانی له یه کتر یان جیا
ده که نه وه ؟ یان ده یان خسته قاجیان و ده ستیان ده کرده خواردن و
خواردنه وه تا ئەو کاته ی بینینیان ئاشکرا ده بوو ، وه له یه کتر جیا
ده کرانه وه .

له (عدي) کوپی (حاتم) وه ﷺ ده گپنه وه فهرموویه تی : " لَمَّا
نَزَلْتُ : ﴿ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾
عَمَدْتُ إِلَى عِقَالٍ أَسْوَدَ وَإِلَى عِقَالٍ أَبْيَضَ فَجَعَلْتُهُمَا تَحْتِ وَسَادَتِي ، فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ

* ووشه ی (په ت) له هه ندی ناوچه ی کوردستان دا پی ده وتریت : (به ن) . وه رگپ .

في الليلِ فلا يَتَبَيَّنُ لي ، فَعَدَوْتُ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ ، فَقَالَ :
إِنَّمَا ذَلِكَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَبَيَاضُ النَّهَارِ " (٥٢).

واته : كه ئايه تی : ﴿ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ دابه زینرا دوو په تی رهش و سپیم هیناو له ژیر سه رینه که مدا دامنان ، پاشان سهیری ئه و دوو په ته م ده کرد و بوم پوون ده بوو به شیوه یه که له یه کیان جیا بکه مه وه ، پاشان پویشتمه لای پیغه مبهری خوا ﷺ و ئه و باسه م بوی کرد ، ئه ویش فهرمووی : " مه به سستی ئایه ته که بریتی یه له تاریکی شه و و پوناکی پوژ " .

وه له (سهل) ی کوپی (سعد) هوه ﷺ ده گپړنه وه فهرموویه تی : " لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ﴾ قَالَ : فَكَانَ الرَّجُلُ إِذَا أَرَادَ الصَّوْمَ رَبَطَ أَحَدَهُمْ فِي رِجْلِهِ الْخَيْطُ الْأَبْيَضَ ، وَالْخَيْطُ الْأَسْوَدَ ، فَلَا يَزَالُ يَأْكُلُ وَيَشْرَبُ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُ رُؤْيَاهُمَا ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ : ﴿مَنْ الْفَجْرِ﴾ فَعَلِمُوا إِنَّمَا يَعْنِي بِذَلِكَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ " (٥٣).

(٥٢) أخرجه البخاري : (٤ / ١١٣) رقم : (١٩١٦) و مسلم رقم : (١٠٩٠) .

(٥٣) أخرجه البخاري : (٤ / ١١٤) رقم : (١٩١٧) ، و مسلم : (١٠٩١) .

ئهم فهرموده یه ئه وه ده گه یه نیت که (علی) خوی ناماده بووه له کاتی دابه زینی ئهم ئایه ته دا ، ئهمه ش ئه وه ده گه یه نئ له و کاته دا (علی) موسولمان بووه ، به لأم ئه و شته وانیه ، چونکه فهرز بوونی پوژوو له سالی دووه می کوچیدا بوو ، که چی موسولمان بوونی (علی) له سالی نویه می کوچیدا بووه

واته : کاتى ئه م ئايه ته دابه زى : ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ هه نديك له پياوانى ده ور و بهرى پیغمه مبر ﷺ ئه گهر بيويستايه به پوژوو بيټ دوو په تى سپى و په شى ده به سته هه ردوو قاچيه وه و به رده وام ده بوو له خواردن و خواردنه وه تا ئاشکرا ده بوون ، پاشان خوى په روه ردگار ئايه تى : ﴿ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ ى دابه زانده خواره وه ، پاش ئه وه زانيان مه به ستى له ووشه ى (الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ) ، و (الْخَيْطُ الْأَسْوَدُ) سپياى پوژو و تاريكى شه وه .

پاش ئه م پوون کردنه وه قورئانيه ، و به رده که ته بى پايانه ى خوى په روه ردگار ، ده بينين پیغمه مبرى خوا ﷺ به شيويه ک ، که هيچ جيگای گومان نه بى ، ئه و کاره ى بو هاوه لانی پوون کردووه ته وه و باسى بو کردوون ، وه په حمه تى خوا له شاعير بى که فهرموويه تى :

وَلَيْسَ يَصُحُّ فِي الْأَذْهَانِ شَيْءٌ إِذَا احتَاجَ النَّهَارُ إِلَى دَلِيلٍ

وه کو له کتیبى : (الإصَابَة) دا : (٢ / ٤٦٨) هاتووه ، يان ئه بى بووتریت : دابه زينى ئايه ته که که دواکه وتووه ، به لام ئه م ووته يه زور دووره ، يان ئه بى ووته که ى (علي) که ده فهرموويت : (لما نزلت) به م شيويه ته فسير بکريت که : کاتیک موسولمان بووم و ئه م ئه م ئايه ته م به سه ردا خويناويه وه ، ئه مه يش باشترين بوچوونه له بهر ئه وه ى که له پيوايه تى ئيمامى (أحمد) دا : (٤ / ٣٧٧) هاتووه : " علمني رسول الله ﷺ الصلاة والصيام ، قال : صل كذا وكذا ، وصم فإذا غربت الشمس فكل واشرب حتى يتبين لك الخيط الأبيض من الخيط الأسود ، وصم ثلاثين يوما إلا أن ترى الهلال قبل ذلك ، فأخذت خيطين من شعر أسود وأبيض ... الحديث " ١ هـ . به هه ندى گورانكاريه وه له کتیبى (فتح الباري) هوه : (٤ / ١٣٢ - ١٣٣) وه رگيپاوه .

۲ ـ فه جر دوو جوړه :

یه کیک له و حوکمانه ی که پیغه مبهری خوا ﷺ به باشتین شیوه بو
هاوه لانی پوونی کردووته وه ئه وه یه : فه جر دوو جوړه .

یه که م : فه جری دروژن یان دروژنه فه جر (الفجر الکاذب) :

دهرکه وتنی ئه م جوړه یان کردنی نویژی به یانی حه لال ناکات (واته :
دروست نییه نویژی فه رزی به یانیان له کاتی دهرکه وتنی دا بکری ، به لکو
ده بی دوا بخریت تا دهرکه وتنی جوړی دووه می فه جر) ، وه خواردنیش
له سه ر پوژوان حه رام و قه دهغه ناکات (واته : ئه و که سه ی که نیه تی پوژووی
هیه به بوی په وایه خواردن و خواردنه وه بخوات و بخواته وه با ئه م فه جره ش
دهرکه وتبی تا وه کو جوړی دووه می فه جر دهرده که وی ئه و کاته خوی
ده گریته وه له خواردن و خواردنه وه) .

دووه م : فه جری راست گو یان فه جری راسته قینه (الفجر الصادق) :

ئه م جوړه ی فه جر خواردن له پوژوان قه دهغه ده کات و نویژی به یانی
حه لال ده کات (واته : به دهرکه وتنی کاتی نویژ دیت) .

له (ابن عباس) هوه ﷺ ده گيرنه وه فهرموويه تی : " الْفَجْرُ فَجْرَانِ :
فَأَمَّا الْأَوَّلُ فَإِنَّهُ لَا يُحَرِّمُ الطَّعَامَ ، وَلَا يُحِلُّ الصَّلَاةَ ، وَأَمَّا الثَّانِي : فَإِنَّهُ يُحَرِّمُ الطَّعَامَ ،
وَيُحِلُّ الصَّلَاةَ " (٥٤).

واته : فه جر دوو فه جره ، جوړی یه که م : خواردن حه رام و قه ده غه
ناکات له پوژووان ، وه کردنی نویتیش ه لال ناکات ، به لام جوړی دووهم :
خواردن حه رام و قه ده غه ده کات له پوژووان و نویتیش ه لال ده کات .

باش بزانه برای موسولمان که :

١ - فه جری دروژن : بریتی یه له سپیایی یه کی لاکیشهی له بهرهی
پوژمه لاته وه به رز ده بیتته وه بو ماوه یه کی که م پاشان نامینی .

٢ - فه جری راستگو : بریتی یه له سوپایه کی تیشک دهر له بهرهی
پوژمه لاته وه به سهر دۆل و شاخه کاند ا دهر ده که ویت ، پاشان زیاد ده کات و
ده گاته سهر پیگه و ناوما لآن ، ئەم جوړه ی فه جر حوکمه کانی پوژووی پیوه
به نده .

(٥٤) أخرجه ابن خزيمة : (٣ / ٢١٠) ، والحاكم : (١ / ١٩١ و ٤٩٥) ، و الدارقطني : (٢ / ١٦٥) ، والبيهقي :
(٤ / ٢٦١) من طريق سفیان ، عن جرير عن عطاء عن ابن عباس ، وسنده صحيح . وله شاهد عن جابر :
أخرجه الحاكم : (١ / ١٩١) ، و البيهقي : (٤ / ٢١٥) والدارقطني : (٢ / ١٦٥) واختلف في وصله و إرساله ،
وشاهد آخر عن ثوبان : أخرجه ابن أبي شيبة : (٣ / ٢٧) .

له (سمره) وه ﷺ ده گێر نه وه فه رموویه تی : پیغهمبهری خوا ﷺ
فه رموویه تی : " لا یَعْرُتْکُمْ أَذَانُ بِلَالٍ ، وَلَا هَذَا الْبَيَاضُ لِعُمُودِ الصُّبْحِ حَتَّى
يَسْتَطِیرُ " (٥٥) .

واته : به ئاگا بن نه که ونه هه له وه به بانگی بیلال (واته : بانگی یه که می
به یانیان) و سپیایی سبه ییان - واته : فه جری درۆزن - که به درێژای ئاسمان
به رز ده بیته وه ، تا وای لیدی تیشک ده رده چی - واته : تا کاتی ده رکه وتنی
فه جری راست گۆ - .

وه له (طلق) ی کوری (علي) وه ﷺ ده گێر نه وه فه رموویه تی :
پیغهمبهری خوا ﷺ فه رموویه تی : " کُلُّوا وَاشْرَبُوا وَلَا یَعْرُتْکُمُ السَّاطِعُ الْمُصْعَدُ
، وَکُلُّوا وَاشْرَبُوا حَتَّى یَعْرَضَ لَکُمُ الْأَحْمَرُ " (٥٦) .

واته : بخۆن و بخۆنه وه ، به ئاگا بن له وه ی بکه ونه هه له ی فه جری
درۆزن وه که به رز ده بیته وه و پاش که میك نامینی ، به لکو به رده وام بن
له خواردن و خواردنه وه تا تیشکی فه جری راستگۆ پێگرتان ده بیته .

(٥٥) أخرجه مسلم : (١٠٩٤) .

(٥٦) أخرجه الترمذي : (٣ / ٧٦) ، أبو داود : (٢ / ٣٠٤) ، وأحمد : (٤ / ٢٣) ، وابن خزيمة : (٣ / ٢١١)
من طريق عبد الله بن النعمان . وثقه ابن معين وابن حبان والعجلي ، ولم يعرف عدالته ابن خزيمة ، وقال ابن حجر :
مقبول .

ئه وهش بزانه - برای سه ركه وتوو بۆ گوێرپایه لی خوای په روه ردگار - كه
 سيفه ته كانی فه جری راستگۆ له گه ل ئه م ئایه ته پیروژه دا یه ك ده گرنه وهه : ﴿
 وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ﴾
 چونكه پووناكى فه جر كه ده ركه وت له به رده ی پوژه لاته وه له دۆل و سه ر
 شاخه كان له سه ر شیوه ی په تیكى سپی ده بیئت له سه ریشه وه په تیكى په ش
 ده رده كه ویئت بریتی یه له پاشماوه ی تاریكى شه و كه پشتی هه لكردوه و
 ده پوات ، بۆیه ئه گه ر ئه وه ت بۆ پوون بووه خو بگره وه له خواردن و
 خواردنه وه و جووت بوون له گه ل خیزانه كه ت ، وه ئه گه ر په رداخیكى ئاوت
 به ده سته وه بوو یان هه ر خواردن و خواردنه وه یه كى تر ، ئه وا دايمه نی و
 بیخوره وه نوشی گیانت بى ، چونكه پيپیدانی (میهره بانترینی میهره بانه كان
) به رامبه ر به نده ی پوژووانانی با له و كاته یشدا گوئیستی دهنگی بانگده ر
 بیت .

پیغه مبهری خوا ﷺ له و باره یه وه ده فه رموویت : " إِذَا سَمِعَ أَحَدُكُمُ النِّدَاءَ
 وَالْإِنَاءَ فِي يَدِهِ فَلَا يَضَعُهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَاجَتَهُ مِنْهُ " (٥٧) .

(٥٧) أخرجه أبو داود: (٢٣٥) ، وابن جرير: (٣١١٥) ، والحاكم: (٤٢٦/١) ، والبيهقي (٢١٨/٢) ، وأحمد: (٤٢٣/٢) من طريق حماد عن عمرو عن أبي هريرة ، وسنده حسن ، وله طريق آخر أخرجه أحمد : (٥١٠/٢) ، والحاكم : (٢٠٣/١) ، (٢٠٥) من طريق حماد ، عن عمار بن أبي عمار ، عن أبي هريرة وسنده صحيح .

واته: ئەگەر یەکیەک له ئیوه گویی له بانگ بوو و پەرداخیکی بە دەستەوه بوو با دای نەنیت تاوێ کو پێویستی خویی پێ تهواو دەکات.

مەبەست بە بانگ بانگی فەجری دووهمە که فەجری پاست گۆیه ، بەو بەلگەیهی که ئیمامی (أحمد) : (۲ / ۵۱۰) ، وه (ابن جریر الطبری) : (۲ / ۱۰۲) ، وه جگە لەمانیش دەگێژنەوه لەدوای فەرموودەکی سەرەوه : " وَكَانَ الْمُؤَذِّنُ يُؤَذِّنُ إِذَا بَزَغَ الْفَجْرُ " (۵۸) واته : بانگدەر بانگی دەدا له کاتی ئاشکرا بوونی فەجر .

وه ئەو فەرموودەیهی که (أبو امامة) رضی اللہ عنہ دەگێژێتەوه شایەتی بۆ ئەم مانایە دادات که دەفەرموویت : " أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، وَالْإِنَاءُ فِي يَدِ عُمَرَ ، قَالَ : أَشْرَبَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، فَشَرِبَهَا " (۵۹) .

واته : قامەت کرا بۆ نوێژ و پەرداخیکی بە دەستی (عُمَر) هوه بوو رضی اللہ عنہ ، فەرمووی : ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ بیخۆمەوه ؟ فەرمووی : بەلێ ، ئەویش خواریدەوه .

کهوا بوو سەلمیترا خۆگرتنەوه له خواردن پێش فەجری پاستەقینە بەناوی (نِیمساک) و بەناوی (خۆپاراستنەوه - الاحطیاط) بیدعەیه .

(۵۸) هذه الزيادة تبطل ما علقه الشيخ حبيب الرحمن الاعظمي الحنفي علي (مصنف عبدالرزاق) : (۴ / ۱۷۳) حيث قال : وهو محمول علي النبي ﷺ كان ينادي قبل طلوع الفجر (!! والحمد لله وحده .

(۵۹) أخرجه ابن جرير : (۲ / ۱۰۲) من طريقين عنه .

ئیمامی (الحافظ بن حجر) - په‌حمه‌تی خوای لی بیّت - له‌کتیبی : (فتح الباری) دا (۱۹۹ / ۴) ده‌فه‌رموویت : ((یه‌کک له‌و بیدعه خراپانه‌ی که له‌م کاته‌دا داهینراوه :

ئه‌نجام دانی بانگی دووه‌می به‌یانیه‌ پېش فه‌جر به‌ سی‌یه‌کی کاترمیړیک له‌ پرمه‌زانددا وه‌ کوژاندنه‌وه‌ی چراکان که‌ کراوه‌ته‌ به‌لگه‌ له‌سه‌ر قه‌ده‌غه‌ کردنی خواردن و خواردنه‌وه‌و له‌و که‌سه‌ی که‌ ده‌یه‌ویت به‌ پوژوو بیّت ، به‌ گومانی ئه‌وه‌ی ئه‌م کاره‌یان بۆ به‌ ئاگا بوونه‌ له‌ په‌رسته‌که‌یدا . که‌سیش به‌و کاره‌یان نازانیت جگه‌ له‌ هه‌ندی که‌س نه‌بیّت ، ئه‌م کاره‌یان به‌ره‌و ئه‌وه‌ی پاکیشان : که‌ بانگ نه‌ده‌ن تا دوا‌ی خوړ ئاوا بوون (به‌ ئه‌ندازه‌یه‌ک) بۆ دلنیا بوون له‌ هاتنی کات به‌ ته‌واوی . به‌ گومانی خو‌یان . به‌وه‌یش به‌ربانگیان دوا خست و په‌له‌یشیان کرد له‌ پاشیو کردندا و پیچه‌وانه‌ی سوننه‌ت بوونه‌وه‌ ❀

❀ تیپینی : به‌داخه‌وه‌ ئیستا له‌ کوردستانی خو‌شماندا (بانگی یه‌که‌م) ی به‌یانی هه‌ر نه‌ماوه‌ و ئه‌و بانگه‌یش که‌ ئیستا ده‌دریت بۆ نو‌یژی به‌یانی به‌ ئه‌ندازه‌ی (نیو سه‌عات که‌مه‌تر یان زیاتر) پېش ده‌رکه‌وتنی فه‌جری پاستگۆ پېش خراوه‌و هه‌موو خه‌لکی موسو‌لمان نو‌یژی به‌یانیه‌ن له‌ کاتی‌که‌دا ده‌که‌ن که‌ له‌پاستیدا ئه‌و کاته‌ کاتی شه‌و نو‌یژه‌ و کاتی ئیستغفار و پاشیو کردنه‌ نه‌ک کاتی نو‌یژی به‌یانیه‌ن !!! ئه‌مه‌ جگه‌ له‌مانگی پرمه‌زان ، به‌لام له‌ مانگی پرمه‌زانددا زیاد له‌مه‌ بیدعه‌ به‌ناو (ئیه‌ساک) یش زیاد‌ی کردوه‌ و هه‌ندی‌ک له‌ موسو‌لمانان بی‌ به‌ش و مه‌حروم ده‌که‌ن له‌ پاشیو کردن و به‌م کرداره‌ دوور له‌ قورئان و حه‌دیه‌سه‌ ئه‌وانه‌یش که‌ پاشیو ده‌که‌ن پیچه‌وانه‌ی سوننه‌تی پیغمبه‌ری خوا ﷺ ده‌که‌ن چونکه‌ سوننه‌ت وایه‌ پاشیو دوا

بخیریت ، هه‌روه‌کو له‌م په‌پتوکه‌دا ئاماژه‌ی بۆ ده‌کریت ، و له‌وه‌ش خراپ‌تر نوێژی به‌یانیان له‌کاتی خۆیدا ناکه‌ن !!!

سوودیك : له‌ په‌پتوکی (نظم الفرائد مما في سلسلتي الألباني من فوائد ، جمع وترتيب : عبد‌اللطيف بن محمد بن أبي ربيع (١ / ٥٠٧ . ٥٠٩) طبعه مكتبة المعارف بالرياض) ١٥ ، و (باب / صفة الفجر الذي يوجب الإمساك) ماتوه :

((عن طلق بن علي ؓ : أن النبي ﷺ قال : " كُلُوا وَاشْرَبُوا ، وَلَا يَهْدِكُمْ السَّاطِعُ الْمُصَعَّد ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَغْزُرَ لَكُمْ الْأَحْمَر " (حديث حسن ، الصحيحة ، رقم : (٢٠٣١) .

غريب الحديث :

قوله : (ولا يهيدنكم) : أي لا تنزعجوا للفجر المستطيل فتمنعوا به عن السحور : فإنه الصبح الكاذب ، وأصل (الهيد) : الحركة . " نهاية " .

فائدة (القول للألباني . رحمه الله .) : واعلم أنه لا منافاة بين وصفه ﷺ لضوء الفجر الصادق بـ(الأحمر) ، ووصفه . تعالى . إياه بقوله : (الخط الأبيض ..) : لأن المراد . والله اعلم . بياض مشوب بالحمرة ، أو تارة يكون أبيض ، وتارة يكون أحمر ، يختلف ذلك باختلاف الفصول والمطالع . وقد رأيت ذلك بنفسني مرارا من داري في (جبل هملان) جنوب شرق (عمان) ، ومكنني ذلك من التأكد من صحة ما ذكره بعض الغيورين علي تصحيح عبادة المسلمين ، أن أذان الفجر في بعض البلاد العربية يرفع قبل الفجر الصادق بزمن يتراوح بين العشرين و الثلاثين دقيقة ، أي قبل الفجر الكاذب أيضا ! وكثيرا ما سمعت إقامة صلاة الفجر من بعض المساجد مع طلوع الفجر من بعض المساجد مع طلوع الفجر الصادق ، وهم يؤذنون قبلها بنحو نصف ساعة ، وعلي ذلك فقد صلوا سنة الفجر قبل وقتها ، وقد يستعجلون بأداء الفريضة أيضا قبل وقتها في شهر رمضان ، كما سمعته من إذاعة دمشق وأنا أنسحر رمضان الماضي (١٤٠٦ هـ) ، وفي ذلك تضيق علي الناس بالتعجيل بالإمساك عن الطعام ، وتعرض لصلاة الفجر للبطلان ، وما ذلك إلا بسبب اعتمادهم علي التوقيت الفلكي ، وإعراضهم عن طريق الشرعي : ﴿ كَلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ ، " فكلوا واشربوا حتى يعترض لكم الأحمر " ، وهذه ذكرى ، والذكرى تنفع المؤمنين)) ١ . هـ .

وه بېروانه : (سلسلة الاحاديث الصحيحة) للإمام الألباني . رحمة الله . (٥ / ٥٠ - ٥١) حديث رقم : (٢٠٣١) .

وه هەر به مەيشه وه نه وه ستاون : به لكو هەندێك كۆت و زنجير و بیدعهی په شيان داهيئاوه و به ستويانه به بانگی به يانیا نه وه وهك :

١ - ووتنی (الإمساك ، الإمساك ، يا أمة محمد) ، به ماوه يهك پيش ئه و بانگه ی كه له كاتى خويدا نایدەن به مەبهست خۆگرتنه وه له خواردن ، وه ئه م بیدعه يه تايبه ته به مانگی په مە زانه وه .

٢ - ووتنی : (أستغفر الله ، سبحان الله ، والحمد لله ، ولا إله إلا الله ، والله أكبر ، ولا حول ولا قوة إلا بالله) چەند جارێك پيش ئه و بانگه ی كه له كاتى خويدا نادریت .

٣ - ووتنی (الصلاة والسلام عليك يا رسول الله ...) وه چەند سه له واتیکى ترى بیدعه ئامیز له و چە شنه دا (به دهنگی بهرز) دواى ئه و بانگه ی كه له كاتى خويدا نادریت ، چونكه ووتنى سه لاوات له سه ر پیغمه مبه ر ﷺ به و شیوازه بیدعه يه ، له بهر ئه وه ی پیغمه مبه رى خوا ﷺ به و شیوازه سه حابه ی فیڕ نه کردوه ، و نه یشى فهرمووه دواى بانگ به دهنگى بهرز سه لاوات له سه رم بدهن ، به لكو فهرموویه تی : " إذا سمعتم المؤذن ، فقولوا مثل ما يقول ، ثم صلوا علي ، فإنه من صلى علي صلاة ، صلى الله عليه عشرأ ، ثم سلوا لي الوسيلة ... " هتد فهرمووده كه ، كه له (صحيح مسلم ، برقم : ١٩٨) دا هاتوه .

واتا كه شى ئه وه يه : ئه گەر گویتان له بانگدهر بوو بانگی دا ئه وا ئیوه ش وه كو ئه و بانگه كه بلیتیه وه ، ئه نجا سه لاوات له سه ر من بدهن ، چونكه هەر كه سى سلّوات له سه ر من بدات ئه وا خواى گه وره ده جار سلّواتى له سه رى ده دات ، ئه نجا داواى پله ی وه سيله م بۆ بکه ن ... ، له م فهرمووده يه ئه وه مان بۆ ده رده كه ویت كه : ته نها ئه وانى كه بانگ ده بیسن داوايان لى كراوه سه لاوات بدهن نه ك بانگ ده ر ، وه شیوه ی سه لاوات دان له سه ر سوننه ت له م فهرمووده يه دا پوون كراوه ته وه كه له (كهعبى كبرى (عجرة) هوه ﷺ ده گێرنه وه كه فهرموویه تی :

. بویه ده بینین چاکه یان که م بووه و خراپه یان تیدا ژور بوو ، ته نها خواش یارمه تی دهره)) .

ئیمه ش ده لئین : تا کو ئیستا ئه و بیدعه یه که به ناوی (الإِسْكَ) هوه ده کری پيش دهرکه وتنی فه جر و هاتنی کات ، وه هر به رده وامه تا کاتی ئیستای خه لکی ... ئه و گله ییه شمان بۆ لای خوا به رز ده که ینه وه .

" قلنا يا رسول الله قد علمنا أو عرفنا كيف السلام عليك ، فكيف الصلاة ؟ قال : قولوا : اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم إنك حميد مجيد " (صحيح البخاري رقم : ٦٣٥٧ ، وصحيح مسلم رقم : ٤٠٦) .

وه هر به م سه ریچیانه وه که له بانگی به یانیاندا ده کریت نه وه ستاون ! به لکو بانگی مه غریبیش دوا ده خه ن به ئه ندازه ی (١٠) ده قیقه که م تر یان زیاتر به ناوی (دُنْیَا بُوون و اِحْطِیاط) هوه ، به مه ش ده که ونه ناو سه ریچییه کی تره وه دهر حه ق به سوننه ته کانی پیغه مبه ره وه ﷺ ، چونکه پیغه مبه ری خوا ﷺ له گه ل دیار نه مانی باز نه ی خوردا (قِرْصُ الشَّمْس) پوژووه که ی ده شکاند ، وه چاوهر وانی دیار نه مانی سوورایی یان دهرکه وتنی ئه ستیره ی نه ده کرد ، و پاشان یه کسه ر دهستی به نوێژ ده کرد و هیچ دوا ی نه ده خست . عن (سَلَمَة) ی کوپی (الاکوغ) هوه ﷺ قال : " أن رسول الله ﷺ كان يصلي المغرب إذا غربت الشمس و توارت بالحجاب " (صحيح البخاري رقم : ٥٦١ ، وصحيح مسلم رقم : ٦٣٦) .

ئهم باب ته ش زیاتر پوون کراوه ته وه له خالی سی یه مدا که له مه و دوا باسی لیوه ده کریت - وه رگێر - .

۳. پاشان پوژوو دهکە ی تا کاتی هاتنی شه و ته و او دهکات:

ئه گەر شه و له بهرە ی پوژمه لاتە وه ده رکە وت ، و خوړیش له بهرە ی پوژ ئاواوه پشتی لی هه لکردین و خوړیش ئاوا بوو : ئه و کاته پوژووان پوژوو دهکە ی ده شکینیت .

له (عمری کوپی (الخطاب) هوه ﷺ ده گێر نه وه فه رموویه تی : پیغه مبهری خوا ﷺ فه رموویه تی : " إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَاهُنَا ، وَأَذْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَاهُنَا ، وَغَرَبَتِ الشَّمْسُ : فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ " (٦٠) .

واته : ئه گەر شه و لی ره وه ده رکە وت و پوژیش له ئیره وه پشتی لی هه لکردین و خوړیش ئاوا بوو : ئه و پوژوو دهکە تان بشکینن .

ئه م فه رمانه ی پیغه مبهری خواش ﷺ یه کسه ر پاش ئاوا بوونی باز نه ی خوړ ده بیت به جی بهینریت با پووناکی یه که یشی هه ندی مابی ، چونکه یه کیکه له سوننه ته کانی پیغه مبهر ﷺ ئه وه بوو کاتی که به پوژوو ده بوو فه رمانی به یه کی که له سه حابه ده کرد که بجیته سه ر شتی که و له کاتی دیار

(٦٠) أخرجه البخاري : (٤ / ١٧١) رقم : (١٩٥٤) ، ومسلم رقم : (١١٠٠) ، ومه بة ستي له ووتە ی : " أفطر الصائم " واته : له پووی واقعه وه ، چونکه کاتی بهر بانگ هاتوو و چوه ته ناو ئه و کاته وه که کاتی پوژوو شکانده .

نه مانى باز نهى خۆر ده يفه رموو : خۆر ئاوا بوو ، پیغه مبه ریش ﷺ
رۆژووه که ی ده شکاند (٦١) .

(٦١) أخرجه الحاكم : (٤٣٤/١) ، وابن خزيمة رقم : (٢٠٦١) ، وصححه الحاكم على شرط الشيخين . ووتة ی : " أوفى " واته : چونه سهر شتیک و پروانین بۆ شوینیک .

سوودیك : پيشهوا و فهرموده ناسی سهردهم (العلامة محمد ناصر الدين الألباني) -
بهرحمته بیت - له (سلسلة الاحاديث الصحيحة) : (١١٨ / ٥) دا ، وله ژيژ ناو نيشانی (مراقبة
غروب الشمس لتعجيل الافطار) : (٢٠٨١) فهرموويه تی : ((كان النبي ﷺ إذا كان صائما أمر رجلاً
فأوفى علي نشز ، فإذا قال : قد غابت الشمس أفطر)) أخرجه الحاكم : (٤٣٤/١) عن محمد بن أبي صفوان الثقفي ثنا
عبد الرحمن بن مهدي : ثنا سفيان عن أبي حازم عن سهل بن سعد رضى الله عنه مرفوعاً . وقال : (صحيح علي شرط الشيخين ، لكن
ابن مهدي ليس من شيوخهما) .

قوله (نشز) أي : مرتع من الارض .

قلت : وفي الحديث اهتمامه ﷺ بالتعجيل بالإفطار بعد أن يتأكد ﷺ من غروب الشمس ، فيأمر من يعملوا
مكانا مرتفعاً ، فيخبره غروب الشمس ليفطر ﷺ ، وما ذلك منه إلا تحقيقاً منه لقوله ﷺ : " لا يزال الناس
بخير ما عجلوا الفطر " متفق عليه ، وهو مخرج في (الإرواء) رقم : (٩١٧) .

وأن من المؤسف حقاً أننا نرى الناس اليوم ، قد خالفوا هذه السنة ، فإن الكثيرين منهم يرون غروب
الشمس بأعينهم ، ومع ذلك لا يفطرون حتى يسمعون أذان البلد ، جاهلين :

أولاً : أنه لا يؤذن فيه على رؤية الغروب ، وإنما على التوقيت الفلكي .

وثانياً : أن البلد الواحد قد يختلف الغروب فيه من موضع إلى آخر بسبب الجبال و الوديان ، فأينا ناسا لا
يفطرون وقد رأوا الغروب ! وآخرين يفطرون و الشمس بادية لم تغرب ، لأنهم سمعوا الأذان ! والله المستعان !) ١
هـ - وهركيڤر - .

وہ ہندیك له خەلك وا گومان دەبەن كەوا شەو نایەتەدى بە خۆر ئاوا
 بوون ، بەلكو ئەو كاتە بە شەو دادەنن كە تارىكى بلاق دەبیتەو بە لای
 پۇژەلات و پۇژ ئاواو ، وە ئەم گومانەیش پوویداو بە هەندىك له هاوەلانی
 پىغەمبەر ﷺ ، وە بەلام تیگەیه نرا كەوا خۆر ئاوا بوونی خۆر بەسە بۆ هاتنی
 شەو كە سەرەتای تارىكى له بەرەى پۇژەلاتەو دەركەوێت دواى نەمانى
 بازنەى خۆر یەكسەر .

له (عبد الله) ى كوپى (أبى أوفى) هوه ﷺ دەگێرەو فەرمووى : "
 له سەفەرىكا له گەل پىغەمبەرى خوادا بوون ﷺ ، وە بە پۇژوو بووین له
 مانگی رەمەزاندا ، كاتىك خۆر ئاوا بوو فەرمووى : ئەى فلان ، وە له
 پىوايەتى ئىمامى (أبوداود) دا : ئەى بلال هەستە ئاومان بەرى ، ئەویش
 فەرمووى : ئەى پىغەمبەرى خوا ئەگەر چاوەرپى بكەى شەوت بەسەردا بێت
 له پىوايەتى ئىمامى (البخارى) دا : " لَوِ انْتِظَرْتَ حَتَّى تُمْسِي " ، وە له
 پىوايەتێكى تردا : " ... الشَّمْسُ ... " ، پاشان فەرمووى : دابەزە ئاومان
 بەرى ، ئەویش فەرمووى هیشتا پۇژت بەسەرەوێه ! فەرمووى : دابەزە
 ئاومان بەرى ، پاش جارى سىيەم دابەزى و ئاوى پێدان و پىغەمبەرىش
 خواردیهو و فەرمووى : ئەگەر یەكێك بیهوى بەسەر ووشرەكەیهو ببینی
 ئەوا دەیبینی - واتە : خۆر دەبینى - پاشان ئاواژەى كرد وە له پىوايەتى
 ئىمامى (البخارى) دا : بە دەستى ئاواژەى كرد ، وە له پىوايەتى

البخاري و مسلم) دا : به په نجه ئاماژه ی بۆ بهرە ی پوژ ئاوا کرد ، پاشان
 فەرمووی : " إِذَا رَأَيْتَ اللَّيْلَ قَدْ أَقْبَلَ مِنْ هَاهُنَا فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ " (٦٢) .

واته : ئەگەر بینیت شەو لە بهرە ی پوژ ئاواوه هەلەات ئەوا با پوژووان
 پوژووه کە ی بشکیئیت . ئەو شەمان پیگە یشتوو کە هاو لەانی پیغه مبهر ﷺ
 شوینی ووتە ی پیغه مبهر ﷺ کە وتوون بۆیە کردە وەیان جوت بوو لە گەل
 ووتە کانی پیغه مبهر ﷺ بۆ نمونە : (أبو سعيد الخدري) ﷺ پاش ئاوا
 بوونی بازنە ی خۆر پوژووه کە ی دەشکاند (٦٣) .

بیرخستنه وهیه ک :

ئەو حوکمانە ی پوژوو کە لە پیشە وە باسما ن لئ وە کرد پە یوهندە بە
 بینینی بینای (واتە : بینینی چاوی مروؤ) و نابئ (تە کە لوف) و

(٦٢) أخرجه البخاري : (٤ / ١٩٩) رقم : (١٩٥٥) ، ومسلم رقم : (١١٠١) ، واحمد : (٤ / ٣٨١) ، وأبو داود رقم : (٢٣٥٢) . والزيادة الأولى لمسلم رقم : (١١٠١) . والثانية لعبد الرزاق : (٤ / ٢٢٦) .

ئەم فەرموودە یە سودیک ی زۆری تێدایە بۆ ئەو زانیانیان سەیری کتیبی (فتح الباری : ٤ / ١٩٨
) بکە .

ووتە ی : " إِنْجَحْ لَنَا " ، واتە : خواردن و خواردنە وەمان بۆ ئامادە بکە . (وأصل الجحد : تحريك
 السوق واللبن بالماء بعد) ، واتە : بنه پەتی ئەم ووشە یە تیکەل کردنی (سهويق) و شیر و تیکدان ی
 بە چیلکە دارێک دەگە یە نیت .

(٦٣) علقه البخاري : (٤ / ١٩٦) ، ووصله ابن أبي شيبة في (المصنف) : (٣ / ١٢) ، وسعيد بن منصور كما في (الفتح) : (٤ / ١٩٦) و (عمدة القاري) : (٩ / ١٣٠) وانظر : (تغليق التعليق) : (٣ / ١٩٥) .

زیاده پره ویان تیدا بگریټ و به (ئامیری گهر دوونی و فه له کی) تازه سهیری مانگ بگریټ یان به و ئامیرانه ی سهیری فه جر بگریټ ، چونکه ئه م شته وای له موسولمانان کردووه دوور بکه ونه وه له سوننه ته کانی پیغه مبهر ﷺ بویه ده بینین چا که یان تیدا که م بووه ته وه و خراپه یان تیدا زوو بووه ^(٦٤) ، خواش زاناته ره .

بیرخستنه وه دیه کی تر :

له هه ندیک له ولاتانی ئیسلامدا بانگ دهران پشت ده به ستن به پوژمیږی وا که زیاد له (٥٠) په نجا سال به سهر دانانیاندا رویشته وه ، بویه بهر بانگ (افطار) دوا ده خه ن و پارشیویش (سحور) پیش ده خه ن، به وهش ئه که ونه ناو پیچه وانه کردنی سوننه ته کانی پیغه مبهر ﷺ ، ده بینین له هه ندی له و ولاتانه دا کومه لانیکی پابه ند بوون به سوننه ته کانی پیغه مبهر ﷺ هه لده ستن به بهر بانگ کردنی به پیی خور و پارشیویشیان به پیی فه جر ده که ن ، بویه کاتی خور ئاوا بوو پوژوو ده شکین و له کاتی ده رکه وتنی فه جری

^(٦٤) هه ر که سیك بیه ویت زیاتر شته که ی لا پوون بیت و دریزه ی باسه که بزانیټ به چاکی ئه و دهستی ده که ویت له دوو تویی ئه م کتیبانه دا :

أ / (مجموع فتاوی) : (٢٥ / ١٢٦ . ٢٠٢) لشیخ الإسلام ابن تیمیة .

ب / (المجموع شرح المذهب) : (٦ / ٢٧٩) للنووي .

ج / (التلخیص الحیر) : (٢ / ١٨٧ - ١٨٨) لابن حجر .

پاستگۆدا هەر وهکو له پێشدا باس کرا واز له خواردن و خواردنهوه دینن ،
 کردهوهی ئەم کۆمهلهیه کردهوهیهکی شه‌رعییه و پره‌وایشه به بی گومان ،
 ئەو کهسه‌یش به هه‌له‌یان ده‌زانیت : له پاستیدا خۆی به هه‌له‌دا چووه
 هه‌له‌یه‌کی ئاشکرا ، وه (لا حول ولا قوة إلا بالله) .

شاراوه‌یش نیه ئەم په‌رستنه په‌یوه‌سته به خۆر و فه‌جری پاستگۆوه ،
 جا ئەگه‌ر کۆمه‌لێک پیچه‌وانه‌ی هه‌ستانه : ئەوا خۆیان هه‌له‌ن نه‌ک ئەوانه‌ی که
 پا‌به‌ند به (أصل) و بنچینه‌وه و له‌سه‌ری به‌رده‌وامن ، چونکه بانگ دان بریتی
 یه له ئاگه‌دار کردنه‌وه‌ی موسو‌لمانان به هاتنی کاتی نویژ ، جا ئەگه‌ر کاتی
 نویژ هات و بانگ نه‌درا ، یان بانگ دراو کاتی نویژ نه‌بوو ، مانه‌وه له‌سه‌ر
 (أصل) و بنچینه پیویسته نه‌ک شتی تر . ئەم خاله‌ت له‌یاد بی و باش بیرى
 لى بکه‌ره‌وه .

پارشيو (واته : السحور)

۱. حیکمەت لە یارشێو :

خوای په‌روه‌ردگار پوژووی له‌سه‌ر فهرز کردوین هه‌ر وه‌کو چۆن له‌سه‌ر
ئوممه‌تانی خاوه‌ن په‌رتوک (**أهل الكتاب**) ی له پێشدا فهرز کردوه ، خوای
پایه به‌رز ده‌فه‌رمووی : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ
عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾ [البقرة : ۱۸۳].

به شیوهیهك كه پۆژووهكه مان لهكات و حوكمدا له گه‌ڵ پۆژووی ئوممه‌تانی
خاوه‌ن په‌پتوك (**أهل الكتاب**) دا یه‌كیان ده‌گرتوه ، كه پێویست بوو
خواردن و خواردنه‌وه و جوت بوون له‌گه‌ڵ خێزанда نه‌كری‌ت دوا‌ی خه‌وتن :
واته ئه‌گه‌ر یه‌كێك لی‌یان خه‌وی لی‌ بكه‌وتبایه ئه‌وا بۆ‌ی په‌وا نه‌بوو خواردن
بخوات تا شه‌وه‌كه‌ی تری به‌سه‌ردا دی‌ت ، ئه‌ویش له‌سه‌ر موسوڵمانان فه‌رز
كرا هه‌ر وه‌كو چۆن پێشتر باس‌مان كرد ^(٦٥) ، به‌لام كاتی (**نه‌سخ**) كرایه‌وه ،

(٦٥) بۆ زانینی زیاتر بروانه ئەم کتیبە تەفسیرانەی خوارەووە :

أ / (زاد الميسر) : (١ / ١٨٤) لابن الجوزي .

ب / (تفسیر القرآن العزیم) : (۱ / ۲۱۳ . ۲۱۴) لابن کثیر .

ج / (الدر المنشور) : (١٢٠١ . ١٢١) للسيوطي .

پیغه مبهری خوا ﷺ فرمانی کرد به پارشیو کردن بۆ جیا کردنه وهی پوژووی موسولمانان له پوژووی ئوممه تانی خاوهن په ړتوک (اهل الكتاب) .

له (عمر)ی کورپی (العاص) هوه ﷺ ده گپړنه وه فه رموویه تی :
پیغه مبهری خوا ﷺ فه رمووی : " فَصُلْ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ :
أَكْلَةُ الشُّحْرِ " (٦٦).

واته : جیا که ره وهی پوژووی ئیمه و پوژووی ئوممه تانی خاوهن په ړتوک (اهل الكتاب) : خواردنی پارشیوه .

۲ . چاکه کانی پارشیو (فضل السحور) :

أ / پارشیو کردن به ره که تی تیا به :

له (سلمان) هوه ﷺ ده گپړنه وه فه رموویه تی : پیغه مبهری خوا ﷺ
فه رمووی : " الْبَرَكَةُ فِي ثَلَاثَةٍ : الْجَمَاعَةُ ، وَالْثَرِيدُ ، وَالشُّحُور " (٦٧).

(٦٦) أخرجه مسلم رقم : (١٠٩٦) .

(٦٧) أخرجه الطبراني في (الكبير) رقم : (٦١٢٧) ، وأبو نعيم في (ذكر أخبار أصفهان) : (٥٧/١) عن سلمان الفارسي . قال الهيثمي في (المجتمع) : (١٥١/٣) : (وفيه أبو عبد الله البصري ، قال الذهبي : لا يعرف ، وبقيّة رجاله ثقات) . وله شاهد عن أبي هريرة : أخرجه الخطيب في (موضح أوهام الجمع والتفريق) : (١ / ٢٦٣) ، وسنده حسن في الشواهد .

برای موسولمان : زور له که سانی بیر ته سک و نه زان و ده مارگپړ له کومه له ئیسلامیه کان که ئیستا له گوره پانی جیهاندا به گشتی و گوره پانی کوردستانی خوښمان به تایبه تی هه ن : ئهم ووشه یه ی (الجماعة) به شیوه یه کی نارپه و لیک ده دهنه وه و ته فسیری ده کهن ، و ده لاین : ئهو

کەسەى كە لە كۆمەڵىك لەو كۆمەڵانەدا نەبێت ئەوا بەرەكەت لە كايدا نىيە !!! وه مردنەكەشى
مردنىكى نەفامى (واتە : **جاهلي**) يە !!! يان پىي دەلێن : (**لا جماعة**) !!!!! بەلام لە راستيدا
ئەم ووشەيە (**الجماعة**) مەبەست پىي :

۱ / (أهل الحديث) ه مهروهك پيشهوا (علي) كورې (مديني) ، و پيشهوا (أحمد) ي كورې (حنبل) - بهرهمهت بن - فهرموويانه .

٢ / يان (أهل العلم) ه هروهك ههنديك له زانا يان فهرموويانه .

٣ / يان هاودهنگی و هاوڪڙ ٻوونه له گهڻ حه قدا (موافقة الحق) ه ، مهروهو (ابن مسعود)
فهرمويه تي : " الجماعة ما وافق الحق ولو كنت وحدا " .

٤ / يان (کۆمه‌لی گه‌وره‌ی موسوڵمانان) ه‌ که بێیان ده‌وترت : (أهل السنة والجماعة) .

یان هەر ناویکی تر که زانایان به په‌وای ده‌زائن ، نه‌ک ئه‌و کۆمه‌له‌ چه‌واشه‌ کارانه‌ی که ئیستا به‌ریالۆن له‌ حیه‌هان دا .

له‌وه‌ش زیاتر هه‌ندیکیان خۆیان به (**الجماعة**) ده‌زانن و خه‌لکانی موسوڵمانی تر به سه‌ریچیی کار داده‌نن ، و به تاوان باریان ده‌زانن به گومانی خۆیان و هه‌موو ئه‌و فه‌رموودانه‌ی له‌م باره‌یه‌وه هاتوون به سه‌ریاندا ده‌سه‌لمتن .

جاموسولمانی ژیر : له و فریودانه ی به ناگا به و نه ک ی بکه وینه نه و داوه وه ، چونکه بانگه وازکهرانی نه و فریودانه زړون خوا په نامان بدات له حزبیا ه تی . بۆ زیاتر به ناگا بوون له م مه سه له به بروه نه : گۆڅاری (ریځای راست) :

أ - ژماره بهك : (۱۷۹ - ۱۸۶)

ب۔ ژماره دوو : (۳۵ - ۵۱)

ج۔ ژماره سی: (۴۹ - ۶۵) - وه رگیړ۔

واته : بهر هکته له سی شت دایه : جه ماعته ، و تریت (نانه و له) ، و پارشیو کردن .

وہ لہ (أبوہریرۃ) وہ رضی اللہ عنہ دہ گپنہ وہ فہرموویہ تی : پیغہ مبر ﷺ
 فہرموویہ تی : " إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ الْبَرَكَهَ فِي السُّحُورِ وَالْكَيْلِ " (۶۸) .

واته: خوای په روگردگار به ره که تی خستووه ته پارشیو و پیوانه کردنه وه.

وہ لہ (عبد اللہ) ی کورپی (الحرث) وہ دہ گپنہ وہ لہ پیاوئک لہ هاوہ لانی
پیغہ مبرہ وہ ﷺ فہ رموی : خہ ریکی پارشیو کردن بووم پیغہ مبر ﷺ
هاته ژوورہ وہ و پیئی فہ رموم : " إِمَّا بَرَكَۃٌ أَعْطَاکُمُ اللّٰهُ إِيَّاهَا فَلَا تَدْعُوهُ "

(۶۹)

واته : ئه م پارشيۆه به ره كه ته خوا پيى به خشيون ، نه كه ن له ده ستي
 بدهن .

بەرەكەتى پاشىۋىڭر دىنىش ئاشكرايە ، چونكى شويىن كەوتنى سوننەتە ،
 بە ھىزكە ريشە بۆ بە پۇژوو بوون لەبەر سووكى پۇژووە كە لەسەر پۇژووان ،
 ھەرودھا ئە نجام دانى پېچە وانەى كارى ئوممەتە خاۋەن پەرتوكە كانە (اهل

(٦٨) أخرجه الشيروازي في (الألقاب) . كما في (الجامع الصغير) رقم : (١٧١٥) ، والخطيب في (الموضح) : (١ / ٢٦٣) عن أبي هريرة بالسند السابق نفسه . وهو حسن في الشواهد ، ويشهد له ما قبله ، و يبيض له المناوئ في (فيض القدير) : (٢ / ٢٢٣) فكأنه لم يقف على سنده !

(٦٩) أخرجه النسائي : (٤ / ١٤٥) ، و أحمد : (٥ / ٢٧٠) ، وسنده صحيح .

(الکتاب) ه ، چونکه ئەوان پارشیۆ ناکەن ، بۆیه ئەبینین پیغمبه‌ری
 په‌حمه‌ت ﷺ ناوی لی ناوه : (الغذاء المبارك) واته : خواردنی به پیت و
 به‌ره‌که‌ت ، هه‌روه‌کو له فه‌رمووده‌ی (العرباض) ی کورپی (ساریه) هه
 (أبي الرداء) هه ﷺ هاتوه که پیغمبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی : " هَلُمَّ
 إِلَى الْغِذَاءِ الْمُبَارَكِ : يَعْني السُّحُور " (٧٠).

واته : وه‌رن بۆ خواردنی به پیت و به‌ره‌که‌ت ، واته : پارشیۆ .

**ب / خوای په‌روه‌ردگار و فریشته‌کانی سه‌لاوات ده‌ده‌ن له سه‌ره‌وه
 که‌سانه‌ی پاشیۆ ده‌که‌ن :**

له‌وانه‌یه‌ گه‌وره‌ترین به‌ره‌که‌تی پارشیۆ ئەوه بی که پوژووانان لی
 خوشبوونی خوای پایه به‌رز و پاک و بی‌گه‌رد ده‌یانگریته‌وه و په‌حمه‌تی خوای
 به سه‌ردا رشتوون ، وه هه‌روه‌ها فریشته‌کانی ئەو خوا میه‌ره‌بان و به‌ره‌حه
 ده‌پارێنه‌وه و داوای لی خوشبوونیان بۆ ده‌که‌ن ، بۆ ئەوه‌ی له کۆمه‌لی پزگار
 بووانی خوا بژمی‌ری‌ن له مانگی رهمه‌زانی پی‌روژدا .

(٧٠) أما حديث العرياض : فاخرجه أحمد : (٤ / ١٢٦) ، و أبو داود : (٢ / ٣٠٣) ، والنسائي : (٤ / ١٤٥)
 من طريق : يونس بن سيف عن الحارث بن زياد عن أبي زهم عن العرياض . وفيه الحارث ، وهو مجهول . وأما حديث
 أبي الرداء : فرواه ابن حبان رقم : (٢٢٣ . موارد الظمئان) من حديث المقدم بن معديكرب ، رواه أحمد : (٤ /
 ١٣٣) ، و النسائي : (٤ / ١٤٦) . و سنده صحيح ، إن سلم من بقية ، فإنه صرح بالتحديث عن شيخه ! لكن
 هل ذلك كاف أم ؟ لا بد من التصريح بالتحديث في كافة طبقات السند ، فهو من مدلسي التسوية ؟! فالحديث
 صحيح .

له (أبو سعيد الخدري) هوه ﷺ ده گيرپيته وه فهرموويه تی : پیغه مبهري
 ﷺ فهرموويه تی : " السُّحُورُ أَكْلَةٌ بَرَكَةٌ ، فَلَا تَدْعُوهُ ، وَلَوْ أَنْ يَجْرَعَ أَحَدُكُمْ
 جُرْعَةً مِنْ مَاءٍ ، فَإِنَّ اللَّهَ ، وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الْمُتَسَحِّرِينَ " (٧١).

واته : پارشیو کردن خواردنیکی به بهر هکته ، نه کهن له دهستی بدهن
 ، نه گهر به خواردنه وهی قومیک ئاویش بو بئ ، چونکه خوای پهروه ردگار و
 فریشته کانی سه لاوات ددهن له سهر نه و که سانهی پارشیو ده کهن . بویه
 پیو یسته هیچ موسولمانیک نه م پاداشته گهره یه ی خوای بهرهم و میهره بان
 له دهست نه دات .

وه باشتین خواردن له پارشیودا (خورما یه) : پیغه مبهري ﷺ
 فهرموويه تی : " نِعْمَ سُحُورُ الْمُؤْمِنِ التَّمْرُ " (٧٢) .

واته : باشتین خواردنی ئیماندار له پارشیودا بریتیه له : خورما ، وه
 نه گهر که سیک هیچ شتیکی دهست نه کهوت نه و هیچ نه بئ با قومیک ئا

(٧١) أخرجه ابن أبي شيبة : (٨ / ٣) ، و أحمد : (١٢ / ٣) و (٤٤ / ٣) من ثلاثة طرق عن أبي سعيد الخدري ،
 و يشد بعضها بعضا .

(٧٢) أخرجه أبو داود : (٣٠٣ / ٢) ، وابن حبان رقم : (٢٢٣) ، والبيهقي : (٢٣٧ / ٤) من طريق عن محمد بن
 موسى عن سعيد المقبري عن أبي هريرة ، وسنده صحيح .

بخواته وه له بهر ئه و شتانه ی که باسمان لی وه کردن ، وه له بهر فه رموده ی پیغه مبهري ﷺ که فه رموویه تی : " تَسَحَّرُوا وَلَوْ بِجُرْعَةِ مَاءٍ " (٧٣) .

واته : پارشیو بکه ن ئه گهر به قومیک ئاویش بیّت .

٣ ـ دوا خستنی پارشیو :

سوننه ت وایه پارشیو دوا بخریّت بۆ که میك پيش ده رکه وتنی فه جری راسته قینه ، چونکه پیغه مبهري ﷺ له گه ل (زید بن ثابت) رضی اللہ عنہ کاتیك که له پارشیوه که یان بوونه وه ، پیغه مبهري ﷺ هه ستا بۆ نویژ و نویژی کرد ، ماوه ی نیوان لی بوونه وه یان له پارشیو کردنه که و ده ست پی کردنی نویژه که یان نزیکه ی خویندنه وه ی (٥٠) په نجا ئایه تی قورئانی پیروژ ده بوو .

(انس) رضی اللہ عنہ له (زید) ی کوپی (ثابت) هوه دوگیپیته وه که فه رموویه تی : " تَسَحَّرْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ ، قُلْتُ : كَمْ كَانَ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالسُّحُورِ ؟ قَالَ : قَدَرُ خَمْسِينَ آيَةً " (٧٤) .

(٧٣) أخرجه أبو يعلى رقم : (٣٣٤٠) عن أنس ، وفيه ضعف . ويشهد له حديث عبد الله بن عمرو عند ابن حبان رقم : (٨٨٤) ، وفيه عنونة قتادة ، فالحديث حسن .

(٧٤) أخرجه البخاري : (١١٨ / ٤) رقم : (١٩٢١) ، ومسلم رقم : (١٠٩٧) .

وه ئيمامي (الحافظ ابن حجر) له كتيبي (فتح الباري) دا : (٤ / ١٣٨) : ده فه رموويت : (ئادابی عه ره ب وابو بۆ دیاری کردنی کات ده یان شوبهاند به کرده وه یه کیان ، بۆ نمونه : ئه وه نده ی مه ر دۆشینیک ، یان کاتی نیوان دوو دۆشینیی ووشتریک ، یان کاتی ووشتر سه ربپینیك ، به لام ده بینین

واته : پارشیومان ده‌کرد له‌گه‌ڵ پیغه مبه‌ردا ﷺ پاشان هه‌ستا بۆ نویژ ،
(انس) ﷺ ده‌فه‌رمووی : لیم پرسی : نێوان بانگ دان و نویژ کردن چه‌ندی
خایاند فه‌رمووی نزیکه‌ی (۵۰) ئایه‌تی قورئانی پیرۆز بوو .

ئه‌وه‌ش بزانه ئه‌ی به‌نده‌ی خوا - خوای په‌روه‌ردگار پێنیشانده‌رت بێ - :
که خواردن و خواردنه‌وه و جووت بوون له‌گه‌ڵ خه‌زانت په‌وايه ئه‌گه‌ر دوو دڵ
بی له ده‌رکه‌وتنی فه‌جری راستگۆ و ئاشکرا بوونی ، چونکه خوای پایه به‌رز
پێنوسی تاوانی هه‌لگرتوو له‌سه‌ر هه‌ڵه‌ کردن و له بیر چونه‌وه ، وه خواردن
و خواردنه‌وه و جووت بوونی له‌گه‌ڵ خه‌زانت دا هه‌ڵاڵ کردوو تا کاتی
ئاشکرا بوونی فه‌جری راستگۆ ، ئه‌وه‌که سه‌ش گومانی له ده‌رکه‌وتنی هه‌بێ ،
ده‌رکه‌وتنی فه‌جری لا ئاشکرا نه‌بووه ، چونکه ئاشکرا بوون دلتیا بوونه و
ئه‌بێ گومانی له‌وه‌کاره‌دا نه‌بێ ، جا باش بزانه .

٤ - حوکمی پارشیو :

له‌به‌ر هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی که باس کران ده‌بینین پیغه مبه‌ری خوا ﷺ
فه‌رمانی به پارشیو کردن کردوو . فه‌رمانێکی جه‌خت له‌سه‌ر کراو له‌و

(زیل) له جیاتیی ئه‌و کرده‌وانه‌ی ئه‌و کاته‌ی شو به‌هاندوو به‌ خۆپه‌ندنه‌وه‌ی قورئان ، ئه‌مه‌یش
ئاماره‌یه له (زیل) هه‌و ﷺ بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و کاته‌ی په‌رستنه و کرده‌وه‌ی ئه‌وانیش خۆپه‌ندنه‌وه‌ی
قورئان بووه به‌تێفکراندنه‌وه)) . وه‌رگه‌راوه به‌ هه‌ندیک ده‌ست کاریه‌وه .

باره‌یه‌وه ده‌فه‌رمووی : " مَنْ أَرَادَ أَنْ يَصُومَ فَلْيَتَسَحَّرْ بِشَيْءٍ " (٧٥) ، واته :
 ئەو که‌سه‌ی که ئەیه‌وئیت به پوژوو بیئت ، با به شتیک پارشیو بکات .
 وه ده‌فه‌رمووی : " تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السُّحُورِ بَرَكَهٌ " (٧٦) .

پاشان نرخ‌ی پارشیوی سه‌باره‌ت به ئوممه‌ته‌که‌ی ئاشکرا کردووه ، و
 ده‌فه‌رمووی : " فَصَلْ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ أَكْلَةُ السَّحْرِ " (٧٧) .

وه ئەوه‌شی قه‌ده‌غه کردووه که موسولمان وازی لی بینیت و ده‌فه‌رمووی
 : " السُّحُورُ أَكْلَةُ بَرَكَهٍ ، فَلَا تَدْعُوهُ ، وَلَوْ أَنْ يَجْرَعَ أَحَدُكُمْ جُرْعَةً مِنْ مَاءٍ ، فَإِنَّ
 اللَّهَ . عَزَّ وَجَلَّ . وَمَلَائِكَتُهُ يُصَلُّونَ عَلَى الْمُتَسَحِّرِينَ " (٧٨) .

وه ده‌فه‌رمووی : " تَسَحَّرُوا وَلَوْ بِجُرْعَةٍ مِنْ مَاءٍ " (٧٩) .

ئیمه‌یش لهم باره‌یه‌وه ده‌لیین : وا ده‌بینین فه‌رمانی پیغهمبه‌ر ﷺ

لی‌ره‌دا فه‌رمانی‌کی جه‌خت له‌سه‌ر کراوه له سی پوووه وه :

أ / فه‌رمان پی کردنی .

(٧٥) رواه ابن أبي شيبة : (٨ / ٣) ، وأحمد : (٣٦٧ / ٣) ، وأبو يعلى : (٤٣٨ / ٣) ، والبخاري : (١ / ٤٦٥) من طريق
 شريك عن عبد الله بن محمد بن عقيل عن جابر . وشريك ضعيف . لكن له شاهداً مرسلاً عن سعيد بن منصور في (سننه) بلفظ
 : " تسرحوا ولو بلقمة " . كما قال الحافظ في (الفتح) : (٤ / ١٤٠) ، وله شاهد آخر ، وهو الآتي بعد ثلاثة أحاديث .

(٧٦) أخرجه البخاري : (٤ / ١٢٠) رقم : (١٩٢٣) ، ومسلم رقم : (١٠٩٥) عن أنس رضي الله عنه .

(٧٧) أخرجه مسلم رقم : (١٠٩٦) .

(٧٨) تقدم تخريجه في التعليقة رقم : (٧١) .

(٧٩) تقدم تخريجه . أيضاً . في التعليقة رقم : (٧٣) .

ب / دروشمی پوژووی موسولمانانه ، وجیا که ره وهی نیوان پوژووی موسولمانان وئوممه تانی تره .

ج / قه دهغه کردنی واز لیھینانی .

ئەم سى خالەش نیشانهی به هیزن و به لگه ی ئاشکران ، به لام سهره پای هه موو ئەو شتانه : ده بینین ئیمامی (الحافظ ابن حجر) له (فتح الباری) دا : (٤ / ١٣٩) یه ک دهنگی و کۆپای زانایان (واته : الإجماع) ده مینیتته وه له سهر سوننهت بوونی پارشیو ، خواش زاناته .

ئەو شتانهی که پیویسته

پوژوووان لی ی دوور بکه ویتته وه :

بزانه - ئەی بهندهی سهرکه وتوو بو گوپرایه لی په ره ردگار پایه بهرز - که پوژوووان ئەو که سهیه ئەندامهکانی به پوژوو بن له تاوان و زمانیشی له درۆکردن و ووتهی پرپو پووچ و ناپهوا ، وه خووشی بگریته وه له خواردن و خواردنه وه جووت بوون له گه ل خیزانی ، ئەگه ر قسه ییشی کرد ووته یه ک نالی روشینه ری پوژوو ه که ی بیته ، وه کرده وه یه کیش ناکات پوژوو ه که ی به تال بکاته وه ، به و شیوه یه ده بینین ووته و کرده وه شی چاک ده بیته . ئەمه یه ئەو پوژوو ه یه که خوای په ره ردگار و پیغه مبه ره که ی ﷺ له موسولمانان

ده‌یانه‌وی ئه‌نجامی بدن ، نه‌ك ته‌نها خۆ گرتنه‌وه له خواردن و خواردنه‌وه و ئاره‌زووه‌كان ، چونكه پۆژوو : پۆژوو گرتنی ئه‌ندامه‌كانه له تاوان و خوگرتنه‌وه‌یه له خواردن و خواردنه‌وه ، هه‌ر وه‌كو چۆن خواردن و خواردنه‌وه پۆژوو به‌تال ده‌كات وه به‌هه‌مان شیوه تاوانکردنیش پاداشته‌کانی ده‌برێت و به‌ره‌مه‌کانی له‌ناو ده‌بات و وای لی ده‌كات هاوشیوه بی له‌گه‌ڵ ئه‌و كه‌سه‌ی كه پۆژووی نه‌گرتوه . هه‌روه‌ها ده‌بینین پیغه‌مبه‌ر ﷺ موسوڵمانی پۆژووانی هانداوه خۆی بپارێنێته‌وه به‌ جوانترین و باشت‌ترین په‌وشت و ، دوریش بکه‌وێته‌وه له ووت‌ه‌ی بی نرخ و خراپ و هاوار کردن و درێژه‌ دادری ، جا ئه‌گه‌ر ئه‌م کرده‌وه خراپانه‌ی كه قه‌ده‌غه‌ کراون له‌سه‌ر موسوڵمانان له پهمه‌زانددا و جگه له پهمه‌زانددا داویان لی کراوه لی یان دوور بکه‌ونه‌وه له‌هه‌موو کاتی‌کدا ، به‌لام قه‌ده‌غه‌ کردنی له پهمه‌زانددا و له کاتی ئه‌نجامدانی فه‌رزی پۆژوودا زیاتر جه‌ختی له‌سه‌ر کراوه .

بۆیه له سه‌ر هه‌موو موسوڵمانی‌کی پۆژووان پێویسته دوور بکه‌وێته‌وه له ئه‌و کرده‌وانه‌ی ئه‌بانه‌ هۆی پوشاندنی پۆژووه‌که‌ی بۆ ئه‌وه‌ی سوود له پۆژووه‌که‌ی وه‌ربگریت و هۆی له خوا ترسانی بی ، ئه‌و له خوا ترسانه‌ی كه خوای په‌روه‌ردگار باسی لی وه ده‌كات و ده‌فه‌رمووی : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [البقرة : ۱۸۳].

چونکه پوژوو پښه په که بۆ له خوا ترسان ، له بهر ئه وهی پښه له بهرامبه (نه فس) بۆ زور له و تاوانانه ی که (نه فس) ئه وهی ئه نجامی بدات ، پیغه مبهری خوا ﷺ ده فهرمووی : " الصَّوْمُ جُنَّةٌ " (۸۰) ، له پیښیدا به تیرو ته سه لی باسما ن لی وه کردووه له به شی (چاکه کانی پوژوو) دا .

نښتایش - برای موسوئمان - ئه و کاره نار په وایانه ت بۆ ئاشکرا ده که ی که پیو یسته به ئاگا بیټ لیان بۆ ئه وهی فهرمان به نه کردنیان بکه ییت و خوتیش بیاریزیت له وهی بکه ویته داویانه وه ، خوایش له شاعیر خۆش بی که ده فهرمووی :

عرفت الشر لا للشر لكن لتوقیه
ومن لم یعرف الشر من الخیر یفیع فیهِ
۱ - ووتهی درو :

له (أبوهریره) وه ﷺ ده گڼر نه وه فهرمووی ته ی : پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی ته ی : " مَنْ لَمْ يَدْعُ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ عِزٌّ وَجَلَّ . حَاجَةٌ أَنْ يَدْعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ " (۸۱) .

(۸۰) تقدم تخریجه : فی التعلیقه رقم : (۸) .

(۸۱) أخرجه البخاری : (۴ / ۹۹) رقم : (۱۹۰۳) .

واته : ئەگەر پوژووان واز نه هیڅی له ووتە ی درۆ و کردە وە پێی کردنی ،
خوای به تواناو گەورە پێویستی به وە نییە واز له خواردن و خواردنە وە کە ی
بینیت .

۲ - ووتە ی پر و پوچ و بی سوود :

له (أبوهريرة) وه ﷺ ده گێرنه وه فهرموویه تی : پیغه مبهر ﷺ
فهرمووی : " لَيْسَ الصَّيَّامُ مِنَ الْأَكْلِ وَالشُّرَابِ ، إِنَّمَا الصَّيَّامُ مِنَ اللُّغْوِ وَالرَّفَثِ
، فَإِنْ سَابَّكَ أَحَدٌ أَوْ جَهِلَ عَلَيْكَ فَقُلْ : إِيَّيَّ صَائِمٌ " (۸۲) .

واته : پوژووته نه ها خوگرتنه وه نیه له خواردن و خواردنە وه ، به لکو
پوژوو بریتی یه له خوگرتنه وه له ووتە ی پر و پوچ و بی سوود ، وه ئەگەر
هاتوو که سیک جوینی پێی دای یان نه زانی نیکی (کردە وە یه کی نه فامانه ی)
به رامبهرت ئە نجامدا (واته : هه له یه کی به رامبهرت کرد) ئە وای پێی بلی : من
به پوژووم ، من به پوژووم .

بۆیه ده بینین هه ره شه ی توند له لایه ن پیغه مبه ره وه ﷺ دراوه له و
که سانه ی ئە م خراپانه ئە نجام ده دن ، پیغه مبه ری پاستگو و به پاست دانراو

(۸۲) أخرجه ابن خزيمة رقم : (۱۹۹۶) ، والحاكم : (۱ / ۴۳۰ - ۴۳۱) ، وسنده صحيح .

له لایه ن خواوه ، ئه و پیغه مبهری که به پیی ئاره زووه کانی هیچ ووته یه ک نالی ، ده فهرمووی : " رَبِّ صَائِمٍ حَظُّهُ مِنْ صِيَامِهِ الْجُوعُ وَالْعَطَشُ " (۸۳) .

واته : زۆر پوژووان هه یه ته نها برسیتی و تینویه تی بو ده مینیت هوه . هۆکاری ئه وه ش ئه وه یه ئه و که سه ی ئه و کرده وانه ئه نجام ده دات له راستی پوژوو تی نه گه شتوو ه که خوای پهروه ردگار فه رمانی پی کردوو ه و سزایشی ده دات به و کرده وانه ی به بیبه ش کردنی له ئه جر و پاداشتی پوژوو ه که ی (۸۴)

هه ر له بهر ئه وه شه زانایانی پیشینه پیاو چاکه کان (سه له فی سالیح) ی ئه م ئوممه ته جیاوازیان کردوو له نیوان قه دهغه کردنی ک تاییه ت بی به خودی په رسته نه که وه و به تالی بکاته وه ، له گه ل قه دهغه کردنی ک تاییه ت نه بی به خودی په رسته نه که وه و به تالی ناکاته وه (۸۵) .

(۸۳) أخرجه ابن ماجه : (۱ / ۵۳۹) ، والدارمي : (۲ / ۲۱۱) ، وأحمد : (۲ / ۴۴۱ و ۲۷۳) ، والبيهقي :

۴ / ۲۷۰) من طريق سعيد المقبري من أبي هريرة ، وسنده صحيح .

(۸۴) وانظر (اللؤلؤ والمرحبان فيما اتفق عليه الشيخان) رقم : (۷۰۷) ، و (رياض الصالحين) رقم : (۱۲۱۵) .

(۸۵) راجع لهذا (جامع العلوم والحجگم) ص : (۵۸) لابن رجب .

ئەو شتانەى كە ھەلە بۆ پوژووان :

ھەر بەندەىەكى گوێپەل ئەگەر تیگەیشتبى له قورئانى پیرۆژ و سوننەتەکانى پیغمبر ﷺ گومانى نابى كە خاى پەرەردگار ئەىەوى کار ئاسان بکات لەسەر بەندەکانى و نایەوى کاریان لەسەر قورس بکات ، بۆیە پێگەى بە پوژووان داوہ چەند شتێک ئەنجام بدات ، و تاوانى لەسەر ھەلگرتووە ئەگەر ھاتوو بەو کارانە ھەستا ، ئەو کارانەو بەلگەکانى ئەم خالانەى خوارووە دەردەکەوێت :

۱- پوژووان دەتوانى بە لەش گرانیووە پوژ بکاتەوہ :

یەكێك لە کردەوہکانى پیغمبر ﷺ ئەو بووہ ، فەجرى بەسەردا دەھات و لەشیشى گران بوو لە جووت بوونى لەگەل خێزانەکانى و خوشوشتنى پاش فەجر ئەنجام دەدا و پاشان بە پوژوو دەبوو .

لە (عائیشة) و (أم سلمة) وە - پەزای خاویان لیبت - دەگێرنەوہ فەرموویانە : " أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُدْرِكُهُ الْفَجْرُ وَهُوَ جُنُبٌ مِّنْ أَهْلِهِ ، ثُمَّ يَغْتَسِلُ وَيَصُومُ " (٨٦) .

(٨٦) أخرجه البخاري : (٤ / ١٢٣) رقم : (١٩٢٧) ، و مسلم رقم : (١١٠٩) .

واته : پیغه مبهری خوا ﷺ جاري وا هه بوو فه جری به سهردا ده هات به
له ش گرانی له جووت بوونی له گه ل خیزانه کانی ، پاشان خوئی ده شوست و
به پوژوو ده بوو .

۲ . سیواک کردن :

پیغه مبهری خوا ﷺ ده فهرموئی : " لَوْلَا أَنْ أَشَقُّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرِهِمْ
بِالسَّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ وُضُوءٍ " (۸۷).

واته : نه گهر بهاتبایه و له سهر ئومه ته که م ناره حهت و قورس نه بوايه ،
ئه وا فهرمانم پی ده کردن له کاتی هه موو ده ستنوئێژێک دا سیواک بکه ن .

لیره دا ده بینین پیغه مبهری خوا ﷺ پوژووانی جیا نه کردووه ته وه له و
که سه ی که به پوژوو نی یه ، نه مه ش به لگه ی ئه وه ی تێدایه که سیواک کردن

(۸۷) تنبيه : لقد وقع المؤلفان . حفظهم الباري من كل سوء . في وهم يسير في تخريج هذا الحديث ، حيث عزوا الحديث إلى صحيح مسلم ، والحديث بهذا اللفظ غير مخرج في مسلم ، وإنما أخرجه البخاري تعليقاً . بصيغة الجزم . بهذا اللفظ عن أبي هريرة ، كما في (الفتح : ٤ / ١٨٨) ، وأخرجه أيضاً . بهذا اللفظ الإمام أحمد في (مسنده) : (١٧١ / ٢٩٤ / ١) وابن ماجه في (سننه) رقم : (٥٣١٦) وصحيحه (محدث الفقهاء وفقهيه المحدثين في عصره) الإمام الألباني في (صحيح ابن ماجه) رقم : (٥٣١٦) ، أمّا لفظ مسلم : " لَوْلَا أَنْ أَشَقُّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرِهِمْ بِالسَّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ " فَتَنَّبَهُ .

بۆ هه موو كه سيك دروسته پوژووان بيت يان نه له كاتى هه موو ده ستنويز و هه موو نويزيكا (٨٨) .

سيواك كردنیش ليره دا ووتيه كى گشتيه و كاتيكي بۆ ديارى نه كراوه ، بۆيه سيواك كردن دروسته پيش لادانى خوړ له ناوه راستى ئاسمان و دواى ئه وهيش (واته : پيش نويزى نيوه پوړ و دواى ئه وهيش هه دروسته پوژووان سيواك به كار بينيت) ❁ ، خواش زاناره .

(٨٨) ئه مهش بۆچوونى ئيمامى (البخاري) و (ابن خزيمة) و جگه له مانيشه بپوانه ئه كتيبانه : (فتح الباري) : (٤ / ١٥٨) ، و (صحيح ابن خزيمة) : (٣ / ٢٤٧) ، و (شرح السنة) : (٦ / ٢٩٨) . ❁ له كتيب : (نظم الفرائد مما في سلسلتي الألباني من فوائد) : (١ / ٥٢٨ - ٥٢٩) : (باب / مشروعية الإستياك للصائم في أي وقت شاء : ئه م فه رموده يه ده گيريتته وه ، "كان يستاك آخر النهار وهو صائم" ، و ده فه رموويت : (باطل) ه (الضعيفة ، برقم : ٤٠٢) پاشان سووديك ده لئيت :

سووديك : ويغي عن هذا الحديث في مشروعية السواك للصائم في أي وقت شاء أول النهار أو آخر عموم قوله ﷺ : "لولا أن أشق على أمتي ، لأمرتهم بالسواك عند كل صلاة" متفق عليه ، وهو مخرج في (الإرواء ، رقم : ٧٠) . وما أحسن ما روى الطبراني في (الكبير : ٢٠ / ٧٠ / ١٣٣) ، وفي (مسند الشاميين : ٢٢٥٠) (بإسناد يَحْتَمِلُ التحسين عن عبد الرحمن بن غنم قال : "سالت مغاذ بن جبل : أتسوك وأنا صائم ؟ قال : إن رسول الله ﷺ قال : خلوف الصائم أطيب عند الله من ريح المسك ؟ فقال : سبحان الله ! لقد أمرهم بالسواك ، وهو يعلم أنه لا بد أن يكون بفي الصائم خلوف وإن استاك ، وما كان بالذي يأمرهم أن ينتنوا أفواههم عمدًا ، ما في ذلك من الخير شيء ، بل فيه شر ، إلا من ابتلي ببلاء لا يجد منه بدءًا . قلت : والغبار في سبيل الله أيضا كذلك : إنما يؤجر من اضطر إليه ، ولا يجد عنه محيصا ؟ قال : نعم ، فأما من ألقى نفسه في البلاء عمدًا ، فما له في ذلك من أجر " . وقال الحافظ في (التلخيص : ص ١٩٣) : "إسناده جيد" . ثم قال الزيلعي : "ويدخل فيه أيضا من تكلف الدوران ، وكثرة المشي إلى المساجد ، بالنسبة

۳. ناو‌پادانه ناو دهم و لووت :

چونکه پیغهمبه‌ری خوا ﷺ ناوی پاداو به ناو دهم و لووتی دا کاتیك كه به پوڙوو ده‌بوو ، به‌لام زیاده‌په‌وی (**موباله‌غه‌ی**) له‌م دوو کاره‌دا قه‌ده‌غه (**مه‌نع**) کردوه له‌سهر پوڙووان و فه‌رموویه‌تی : " ... وَبَالِغٍ فِي الْإِسْتِشْقَاقِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَائِمًا " (۸۹) .

واته : زیاده‌په‌وی و (**موباله‌غه**) بکه له ناو وه‌پادانه ناو لووت دا جگه له و کاته‌ی که به پوڙوو ده‌بی .

۴. ماچ کردن و ده‌ست بازی بو پوڙووان :

سه‌لمینراوه له (**عائیشه**) وه - په‌زای خوی لیبیت - که فه‌رموویه‌تی : " كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقِيلُ وَهُوَ صَائِمٌ وَيُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ ، لَكِنَّهُ كَانَ أَمْلَكُكُمْ لِإِزْبِهِ " (۹۰) .

واته : پیغهمبه‌ری خوا ﷺ ماچی ده‌کرد له‌کاتی به‌پوڙوو بوونی دا و ده‌سبازیشی له‌گه‌ل خیزانه‌کانیدا ده‌کرد له کاتی به پوڙوو بوونی دا ، به‌لام له

إلى قوله ﷺ : " وكثرة الخطا إلى المساجد " ، ومن يصنع في طلوع الشيب في شعره بالنسبة إلى قوله ﷺ : " من شاب شيبه في الإسلام " : إنما يؤجر عليها من بلي بها " (۱ . هـ .

(۸۹) أخرجه الترمذي : (۳ / ۱۴۶) ، وأبو داود : (۲ / ۳۰۸) ، وأحمد : (۴ / ۳۲) ، وابن أبي شيبة : (۳ / ۱۰۱) ، وابن ماجه رقم : (۴۰۷) ، والنسائي رقم : (۸۷) عن لقيط بن صبرة ، وسنده صحيح .

(۹۰) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۳۱) رقم : (۱۹۲۷) ، ومسلم رقم : (۱۱۰۶) .

هه مووتان زیاتر توانای به سهر خویدا هه بوو ، به لام : ئەم کاره (مه کرو هه) بو لاوان و گه نجان جگه له پیران :

(عبد الله) ی کورپی (عمرو) ی کورپی (العاص) ﷺ ده گیریت هه
 فهرموویه تی : " کُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَجَاءَ شَابٌّ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقْبِلْ وَأَنَا صَائِمٌ ؟ قَالَ : لَا ، فَجَاءَ شَيْخٌ فَقَالَ : أَقْبِلْ وَأَنَا صَائِمٌ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَالَ : فَتَنَظَرُ بَعْضُنَا إِلَى بَعْضٍ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنَّ الشَّيْخَ يَمْلِكُ نَفْسَهُ " (٩١).

واته : لاویک هات و پرسى : ئەى پیغه مبهری خوا ﷺ ماچى خیزانه کهم
 بکه م له کاتى به پوژوو بوونم ؟ فهرمووی : نه خیر ، پاشان پیاویکی پیر هات
 و پرسى : ئەى پیغه مبهری خوا ماچى خیزانه کهم بکه م له کاتى به پوژوو
 بوونم ؟ فهرمووی : به لى . (عبد الله) فهرمووی : ئیمه ش هه ندىکمان
 سهیری هه ندىکی ترمانى کرد ، پاشان پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی :
 پیاوی پیر توانای به سهر خویدا هه یه .

(٩١) أخرجه أحمد : (٤ / ١٨٥ و ٢٢١) من طريق ابن لهيعة ، عن يزيد بن أبي حبيب ، عن قيصر التجيبي عنه ، و
 سنده ضعيف ، لضعف ابن لهيعة . وله شاهد أخرجه الطبراني في (الكبير) رقم : (١١٠٤٠) من طريق حبيب بن أبي
 ثابت ، عن مجاهد ، عن ابن عباس ، و حبيب مدلس ، وقد عنعنه . فهو به حسن ، و يراجع له . لزاما . (الفقيه و
 المتفقه) ص : (١٩٢ . ١٩٣) ، فإن له طرقا أخرى .

۵ . تاقی کردنه وهی (ته حلیل کردنی) خوین و دهرزی لی دانیك مه به ست لی ی خواردن پیدان نه بیټ (۹۲) :

چونکه هیچ له م کرده وانه پوژوو به تال ناکاته وه .

۶ . که له شاخ کردن (الحجامه) :

یه کیك بوو له و شتانه ی که پوژووی به تال ده کرده وه ، پاشان (نه سخ)
کرایه وه ، نه وه شمان پیگه یشتوو که پیغه مبهر ﷺ نه و کاره ی نه نجام داوه
له کاتی به پوژوو بوونی .

له بهر نه و فرموده یه ی که (ابن عباس) رضی الله عنه ده یگپرته وه : " اَنَّ
النَّبِيَّ ﷺ احْتَجَمَ وَهُوَ صَائِمٌ " (۹۳) .

واته : پیغه مبهری خوا که له شاخی کردوه له کاتی به پوژوو بوونیدا.

۷ . چیژ (تام) کردنی خوارده مه نی (ذوق الطعام) :

به لام نه م کاره به مه رجیک نه بی خوارده که ی نه پواته قورگه وه وه ،
له بهر نه و فرموده یه ی که (ابن عباس) رضی الله عنه ده یگپرته وه : " لَا بَأْسَ أَنْ
يَذُوقَ الْحَلَّ أَوْ الشَّيْءَ مَا لَمْ يَدْخُلْ حَلَقَهُ وَهُوَ صَائِمٌ " (۹۴) .

(۹۲) انظر : (رسالتان موجزتان في الزكاة والصيام) ص : (۲۳) للشيخ عبدالعزيز بن باز .

(۹۳) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۵۵) رقم : ۱۹۳۸ . وانظر : (ناسخ الحديث و منسوخه) ص : (۳۳۴ - ۳۳۸)

لابن شاهين .

واته : پوژووان هیچی له سه‌رنیه ئەگەر چیژ (تام) ی سرکه یان هه‌ر شتیکی تر بکات به مه‌رجیک نه‌پواته قورگیوه ، له کاتی به پوژوو بونیدا .

۸ . کل (سورمه) کردن و قه‌تره و هاوشیوه‌کانی له‌و شتانه‌ی که ده‌کریته چاوه‌وه :

ئه‌و شتانه هیچیان پوژوو به‌تال ناکه‌نه‌وه ، با ئه‌و که‌سه‌ش ئه‌نجامی ده‌دات هه‌ست به چیژ (تام) ه‌که‌ی له‌ده‌م دا بکات . ئه‌م بۆچوونه‌ش بۆچونی (شیخ الإسلام ابن تیمیة) هیه له کتیبه به سوده‌که‌ی (حقیقه الصیام) مه‌روه‌ما بۆ چوونی (ابن القیم) ی قوتابی‌یه‌تی له کتیبه به نرخه‌که‌ی (زاد المعاد) .

ئیمامی (البخاري) یش له (صحیح) ه‌که‌یدا هه‌مان بۆچوونی هه‌یه و ده‌فه‌رموویت : ((ولم یرانس ﷺ ، والحسن ، وإبراهیم ، بالکل باساً)) (٩٥).

واته : ئه‌نه‌س ﷺ و حه‌سه‌نی به‌صری و إبراهیم بۆچوونیان وایه : که چاو په‌شتن به کل (سورمه) هیچی تی‌دا نیه بۆ پوژووان .

(٩٤) علقه البخاري : (٤ / ١٥٤) . ووصله ابن أبي شيبة (٣ / ٤٧) ، والبيهقي : (٤ / ٢٦١) من طريقين عنه ، وهو حسن وانظر : (تعلیق التعلیق) : (٣ / ١٥١ . ١٥٢) .

(٩٥) فتح الباري : (٤ / ١٥٣) . قارنه بـ (مختصر صحيح البخاري) رقم : (٤٥١) لشيخنا الألباني ، و (تعلیق التعلیق) : (٣ / ١٥٢ . ١٥٣) .

۹ . ئاوی سارد کردن به سەر سەردا و خۆشۆردن :

ئىمامى (البخاري) لہ (صحيح) ه كەيدا لہ بەشى (باب اغتسال الصام) دەفەر مویت : ((وَبَلَّ (۹۶) ابن عمر . رضى الله عنها . ثوبا فلقاه عليه وهو صائم ، و دخل الشعبي الحمام وهو صائم ، و قال الحسن : لا باس بالمضمضة والتبرد للصائم)) (۹۷) .

واتە : (ابن عمر) ﷺ لہ كاتى بە پۇژوو بوونیدا جلیك لہ جلەكانى خۆى تەپ دەكرد وخۆى پى دادەپۆشى ، وه (الشعبي) دەپۆشتە حەمامە وه لہ كاتى بە پۇژوو بوونیدا ، وه (الحسن) یش دەیفەر موو : هیچی تیدا نىیە ئەگەر پۇژووان ئاوهەلداتە دەم و خۆشى فینك بكاتە وه .

پیغەمبەرى خوايش ﷺ لہ كاتى بە پۇژوو بوونى دا لہ تاو تینویتی و گەرمادا ئاوی دەكرد بە سەر سەردا (۹۸) .

(۹۶) واتە : ئاوی بە سەردا دەپرئاند بۆ فینك بوونە وه لہ بەر تینویتی بە پۇژوو بوونى .

(۹۷) انظر المصادر السابقة .

(۹۸) أخرجه أبو داود رقم : (۲۳۶۵) ، وأحمد : (۵ / ۳۷۶ ، ۳۸۰ ، ۴۰۸ ، ۴۳۰) ، وسنده صحيح .

خوا ئهیه وی کارتان له سهر ئاسان بکاتهوه

و نایه ویته له سهرتانی قورس بکات :

۱ / بۆ پیبواران (المسافر) :

زۆر فهرموده ی (صحیح) مان پیگه یشتوو دهر باره ی ئه وه ی که پوژووان پهی پی دراوه به هه ل بژاردن له نیوان ئه وه ی که به پوژوو بیته یان به پوژوو نه بیته له کاتی پیبواری (سه فهر) دا ، ئه وه شمان له یاد نه چی که ئه م میهره بانیه خوا وه ندیه له قورئانی پیژوژیشدا باسکراوه خوا ی میهره بان و به به زه یی ده فهرمووی : ﴿ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ [البقرة : ۱۸۵] .

واته : هه ریه کی که له ئیوه نه خۆش بوو یان پیبوار و له سه فهردا بوو ، بوی په وایه به پوژوو نه بیته ، به لام پاش ئه و نه خۆشی و پیبواریه پیویسته به ژماره ی ئه و پوژوانه قه زای پوژوو ه که ی بکاته وه ، خوا ی په روه ردگار له م فهرمانه یدا ئه یه ویته کارتان له سهر ئاسان بکاته وه و نایه ویته له سهرتانی قورس بکاته وه .

(حمزة) ی کوپی (عمرو الأسلمي) ﷺ پرسیا یی له پیغه مبهری خوا

ﷺ کرد و فهرمووی : ئایا پوژوو بگرم له کاتی پیبواری و سه فهردا ؟ زۆریش

به پوژوو ده بوو ، پیغه مبهری خوا ﷺ پئی فهرموو : " صُمْ إِنْ شِئْتَ وَافْطِرُ شِئْتَ " (۹۹).

واته : به ویستی خوت ، نه گهر ویستت به پوژوو به ، و نه گهر نا به پوژوو مه به .

وه له (أنس) ی کوری (مالك) هوه ﷺ ده گپړنه وه فهرموویه تی : " سَافَرْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ ، فَلَمْ يَعْصِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ " (۱۰۰).

واته : له مانگی رهمه زانی پیروزدا له گهل پیغه مبهری خوا ﷺ سه فرم کرد ، له م سه فهردها نه وانه ی به پوژوو بوون لومه ی نه وانه یان نه کرد که به پوژوو نه بوون ، هه روه ها نه وانه ش که به پوژوو نه بوون لومه ی نه وانه یان نه ده کرد که به پوژوو بوون .

نه م هه موو فهرمودانه نه وه ده گه یه نن که پوژووانان به ویستی خو یان بوون به پوژوو بن یان نه ، بی نه وه ی که یه کیکیان گرتن یان نه گرتن به باشت بزانیټ ، به لام نه توانیټ به لکه به هه ندی فهرموده ی گشتی بو نه وه ی به ینریټه وه که پوژوو نه گرتن باشته له کاتی سه فهرده له گرتنی .

(۹۹) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۵۶) رقم : (۱۹۴۳) ، و مسلم رقم (۱۱۲۱) .

(۱۰۰) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۶۳) رقم : (۱۹۴۷) ، و مسلم رقم : (۱۱۱۸) .

وہ کو ئو فہرموودہیہی پیغمبرِ مہری خوا ﷺ کہ دہفہرمووی : " إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ تُؤْتَى رُحْصُهُ ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ تُؤْتَى مَعْصِيَتُهُ " (۱۰۱) .

واتہ : خوی پەرودرگار پیی خوشہ پَیپَیدانہ کانی (پوخسہ تہ کانی)
وہربگریٹ ، ہرودہ کو چوں پیی ناخوشہ تاوانی بہرامبہر بگریٹ .
لہ ریوایہ تیکی تردا ہاتوہ : " كَمَا أَنْ تُؤْتَى عَزَائِمُهُ " (۱۰۲) .
واتہ : ہرودہ کو چوں پیی خوشہ عہزیمہ تاکانی وہربگریٹ .

بہ لام پیویستہ ئم ووتانہ تایبہت بگریٹ بہ کہ سانیک کہ ہیچ
نارہحہ تیہ کیان لہ سہر نیہ لہ کاتی قہزا کردن و جی بہ جی کردنیشدا ، بو
ئوہی پَیپَیدانہ کہی لہ سہر پیچہ وانہ نہ بیٹوہ بہ پیچہ وانہی مہ بہست ، ئم
فہرموودہیہ ش کہ لہ (أَبُو سَعِيدٍ الْخَدْرِي) دہ گَیپَیتہ وہ ئم ووتہیہ
پوون دہ کاتہ وہ بہ باشترین شیوہ ، فہرموودہ کہ ش : " وَكَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُ مَنْ
وَجَدَ قُوَّةً فَصَامَ فَحَسَنٌ ، وَمَنْ وَجَدَ ضَعْفًا فَأَفْطَرَ فَحَسَنٌ " (۱۰۳) .

(۱۰۱) أخرجه أحمد : (۲ / ۱۰۸) ، وابن حبان رقم : (۲۷۴۲) عن ابن عمر بسند صحيح .

(۱۰۲) أخرجه ابن حبان رقم : (۳۵۴) ، والبخار رقم : (۹۹۰) ، والطبراني (الكبير) رقم : (۱۱۸۸۱) عن ابن عباس بسند صحيح . وفي الحديث . بلفظيه . كلام طويل ليس هنا موضع بسطه .

(۱۰۳) أخرجه الترمذي رقم : (۱۷۶۳) عنه ، وسنده صحيح . وإن كان فيه الجري ، فرواية الأعلى عنه من أصح الروايات كما قال العجلي وغيره .

واته : هاوه لانی پیغه مبهري ﷺ ئەوه یان به باش ده زانی ئەگەر که سیك به هیز بیټ و توانای پۆژووی هه بی له سه فهردا ، با به پۆژوو بیټ و کاریکی چاکی ئە نجام داوه . و ئەو که سه ش لاواز بیټ و توانای پۆژووی نه بیټ له سه فهردا ، با به پۆژوو نه بی و کاریکی چاکی ئە نجام داوه .

ئەوه ش بزانه - برای باوهردارم - خوی پهروهردگار پینیشاندەرت بی بو ریگی سهرفرازی و هیدایهت و له خوا ترسان و پۆزیشت بدات له فیربوونی ئاین . که پۆژوو له سه فهردا چاکه کاری نییه ئەگەر پۆژوو گرتنه که ی پۆژووان نارچهت بکات ، به لکو پۆژوو شکاندن له و کاته دا و لای خوی پهروهردگایش خوشه ویست تره ، به لگهش له سه ره ئەم ووته یه ئەو فهرمووده یه که له زۆر هاوه لانی پیغه مبهري ﷺ ده گی پیت ته وه که پیغه مبهري ﷺ فهرموویه تی : " لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ " (١٠٤) .

واته : پۆژوو گرتن له سه فهردا له چاکه کاریه کان نیه .

بیرخستنه وه یه ک : له وانه یه هه ندی که س گومانیان وابیټ که به پۆژوو نه بوون له م سه رده مه ی خو ماندا له کاتی سه فهردا په وانه یه ، و په خنهش بگرن له و که سه ی پیت پیدانی خوی پهروهردگار وه رده گری له م کاته دا ، یان ئەلین : پۆژوو گرتن باشت ره به هوی ئاسان بوونه وه ی گواستنه وه و زۆر بوونی

(١٠٤) أخرجه البخاري : (٤ / ١٦١) رقم : (١٩٤٦) ، ومسلم رقم : (١١١٥) عن جابر ﷺ .

، ئەو جوړه کهسانه ئەو ووتە یه‌ی خوای په‌روه‌ردگاری زانا به په‌نهانی و
 ئاشکراکانیان بیرده‌خه‌ینه‌وه که ده‌فه‌رمووی : ﴿ وَمَا كَانَ رِئُكَ نَسِيًّا ﴾ [مریم :
 ٦٤] ، واتە : په‌روه‌ردگاری تو هه‌رگیز شتی له بیر نه‌چوو و نا چیتە‌وه ،
 هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمووی : ﴿ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾ [البقرة : ٢٣٢] ، وه
 ئه‌ویشیان بیر ده‌خه‌ینه‌وه که له‌و ئایه‌ته‌دا هاتوو . باس له پێپێدانی
 پوژوشکاندن ده‌کات له کاتی سه‌فه‌ردا . که ده‌فه‌رمووی : ﴿ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ
 الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ﴾ [البقرة : ١٨٥] .

واته : خوا ئه‌یه‌وێت کارتێان له‌سه‌ر ئاسان بکات و نایه‌وێ له‌سه‌رتانی
 قورس بکاته‌وه .

که‌واته : ئاسانکردن و سوکردنه‌وه له‌سه‌ر پێیوار کرداریکه‌ ویستی خوای
 په‌روه‌ردگاره و یه‌کیکیشه له مه‌به‌سته‌کانی ئاینی ئیسلامی پێرۆز سه‌ره‌پای
 ئه‌وه‌ی که ئه‌م ئایینه‌ی دارپشتوو به‌دییه‌نه‌ری کات و شوێن و مرقیشه ،
 هه‌ر ئه‌ویشه زانترین که‌س به پێویسته‌یه‌کانی ئه‌و کارانه‌ش چاکیان ده‌کات و
 ئه‌و شتانه‌ش بۆیان چاکه ، خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمووی : ﴿ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ
 خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴾ [الملك : ١١٤] .

باسکردنی ئه‌م شتانه بۆ ئه‌وه‌یه که موسولمانان به ئاگا بن که ئه‌گه‌ر
 خوای په‌روه‌ردگار و پیغه مبه‌ره‌که‌ی ﷺ فه‌رمانیکیان پێدا ، بۆ هیچ
 موسلمانێک نی‌یه‌ ووتە‌ی خو‌ی به‌ باشت‌ر بزانی‌ت له‌ ووتە‌ی خوا و

پیغه مبه‌ره‌که‌ی ﷺ ، به‌لکو پێویسته له‌گه‌ڵ به‌نده گۆپرایه‌له‌کانی خوای په‌روه‌ردگار دا که ووته‌ی خوا و پیغه مبه‌ره‌که‌ی ﷺ ناخه‌ن بلی : ﴿ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴾ [البقرة : ۱۸۵] .

واته : گۆپیستی ووته‌کانین و گۆپرایه‌لین بۆیان ، جا خوايه له تاوانه‌کانمان خوشبه و گه‌رانه‌وه‌شمان هه‌ر بۆ لای تویه .

۲ ـ بۆ نه‌خۆشان :

خوای په‌روه‌ردگار به‌ میهره‌بانیتی خۆی پۆژوو شکاندن بۆ نه‌خۆش به‌ په‌وا داناوه ، ئه‌وه‌ش ئاسانکردنه‌وه‌یه‌که بۆیان ، ئه‌و نه‌خۆشیه‌ش که په‌وايه پۆژووی تیدا بشکێنریت ئه‌و نه‌خۆشیه‌یه که له‌ گه‌ڵ پۆژوودا ئه‌بیته هۆی زیان له‌ مرۆفدا یان زیاد بوونی هۆکاره‌کانی نه‌خۆشیه‌که ، یان به‌بوونی پۆژوو چاکبوونه‌وه‌ی نه‌خۆشیه‌که دوا ده‌که‌وی ، خواش زاناتره .

۳ ـ بۆ ئه‌و ئافره‌تانه‌ی که له‌ بینوێژین یان زه‌یسانیدا ❀ :

زانایان کۆپان له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که پۆژوو قه‌ده‌غه‌یه له‌سه‌ر ئه‌و ئافره‌تانه‌ی که له‌بێ نوێژیدا یان له‌ زه‌یسانیدا ، وه پێویسته به‌ پۆژووه‌بن ، به‌لام پاشان پۆژووه‌که‌یان قه‌زا ده‌که‌نه‌وه ، به‌لکو ئه‌گه‌ر بێتوو له‌و کاته‌یاندا به‌

پوژوو بن پوژووه که یان پوچه له و فرهزه که یان له سه ر ناکه وی " پوونکردنه وهی ئه مه ش " به ویستی خوا له لایه پرهی : () دا ده بیټ .

٤ - بۆ پیاو ئافره تی به ته مه ن :

(ابن عباس) - په زای خوا له هه ردووکیان بیټ - فره موویه تی : " الشَّيْخُ الْكَبِيرُ وَالْمَرْأَةُ الْكَبِيرَةُ لَا يَسْتَطِيعَانِ أَنْ يَصُومَا ، فَيُطْعِمَا مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا " (١٠٥) .

واته : پیاو و ئافره تی به ته مه ن که توانای پوژوو گرتنیان نیه با به رامبه ر به هه ر پوژیک له پوژووه که یان نانێ هه ژاریک بده ن ، ئیمامی (الدارقطنی) یش : (٢ / ٢٠٧) ئه م فره مووده یه ده گریتته وه به (صحیح) یشی داده نی له پریگه ی (منصور) له (مجاهد) له (ابن عباس) وه کاتی که ئه م ئایه ته ی خوینده وه : ﴿ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ﴾ فره مووی : " هُوَ الشَّيْخُ الَّذِي لَا يَسْتَطِيعُ الصِّيَامَ فَيُفْطِرُ ، وَيُطْعِمُ عَنْ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا ، نِصْفُ صَاعٍ مِنْ خَنْطَةِ " (١٠٦) .

(١٠٥) أخرجه البخاري رقم : (٤٥٠٥) . وانظر (شرح السنة) : (٦ / ٣١٦) ، و (فتح الباري) : (٨ / ١٨٠) ، و (نيل الأوطار) : (٤ / ٣١٥) ، و (إرواء الغليل) : (٤ / ٢٢ - ٢٥) . وقد نقل في (الإجماع) رقم : (١٢٩) : الإجماع على ذلك .

(١٠٦) انظر التعليق السابق نفسه .

واته : مه به سستی ئایه ته که ئه و پیاوه به ته مه نانه ده گریته وه که توانای پوژوو گرتنیان نیه ، ئه و که سانه به پوژوو نابن و به رامبه به ههر پوژیک له پوژووه که ی خواردنی هه ژاریک ده دات ، ئه ویش بریتی یه له نیو (صاع) له گه نم ، ههر (صاع) یک بریتی یه له چوار گویل گه نم ، که واته ، نیوه ی (صاع) یک دوو گویل گه نمه .

وه له (أبو هريرة) وه رضی اللہ عنہ ده گریته وه فه رموویه تی : ((مَنْ أَدْرَكَهُ الْكِبَرُ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَصُومَ رَمَضَانَ ، فَعَلَيْهِ لِكُلِّ يَوْمٍ مُدٌّ مِنْ قَمَحٍ)) (١٠٧).

واته : ههر که سی گه شته ته مه نی پیری و نه یتوانی به پوژوو بیته له پرمه زاندا له سه ری پیویسته به رامبه به ههر پوژیک که به پوژوو نابیت گویلێک گه نم ببه خشیته .

وه له (أنس) ی کوپی (مالک) وه رضی اللہ عنہ : ((أَنَّهُ ضَعُفَ عَنِ الصَّوْمِ عَامًا ، فَصَنَعَ جَفْنَةً ثَرِيدٍ وَدَعَا ثَلَاثِينَ مَسْكِينًا ، فَأَشْبَعَهُمْ)) (١٠٨) .

واته : (أنس) رضی اللہ عنہ سالیکی له ساله کانی ته مه نی نه ی ده توانی به پوژوو بیته به هو ی پیری وه ، له و کاته دا قازانیکی زور گه وره ی تریتی دروست کردو سی هه ژاری بو ئه و خواردنه میوانداریتی کرد و هه موویانی تیر کرد .

(١٠٧) أخرجه الدارقني : (٢ / ٢٠٨) وفي سنده عبدالله بن صالح ، وهو ضعيف ، لكن له شواهد .

(١٠٨) أخرجه الدارقني : (٢ / ٢٠٧) وسنده صحيح .

۵ . بۆ ئافرهتی سک پرو شیردەر :

یه کیك له میهره بانیه کانی خوای په روه ردگار بهرامبر به بنده
لاوازه کانی نه وه یه که بوی پهوا کردون به پوڙو نه بن ، له و که سانهش که
نه م پییدانه یان بهر نه که وی ئافرهتی سک پرو شیردەر .

له (أنس) ی کورپی (مالك) هوه ﷺ (۱۰۹) هوه ده گپنه وه فهرموویه تی :
" غَارَتْ عَلَيْنَا خَيْلُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَوَجَدْتُهُ يَتَغَدَّى ،
فَقَالَ : أَذُنُ فُكْلٍ " فَقُلْتُ : إِيَّ صَائِمٍ ، فَقَالَ : " أَذُنُ أَحَدِثِكَ عَنِ الصَّوْمِ ، أَوْ
الصَّيَامِ . إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ شَطْرَ الصَّلَاةِ ، وَعَنِ الْحَامِلِ
وَالْمُرْضِعِ الصَّوْمَ ، أَوْ الصَّيَامَ " ، وَاللَّهُ لَقَدْ قَالَهُمَا النَّبِيُّ ﷺ كِلَيْهِمَا أَوْ أَحَدُهُمَا فَيَا
لَهْفَ نَفْسِي أَلَا أَكُونُ طَعِمْتُ طَعَامَ النَّبِيِّ ﷺ (۱۱۰) .

واته : سوار چاکه کانی پیغہ مبری خوا ﷺ هیرشیان هینایه سه زمان ،
له و کاته دا هاتمه خزمه تی پیغہ مبری خوا ﷺ بینیم خه ریکی خواردنه ، پیی
فهرمووم : وه ره پیشه وه خواردنم له گه لدا بخو ، منیش ووتم : من به پوڙووم

(۱۰۹) وهو الکعبی ، لا أنس ابن مالک الانصاري ، خادم رسول الله ﷺ ، وإنما هذا رجل من بني عبد الله بن كعب ،
وقد نزل البصرة ، وروى عن النبي ﷺ حديثا واحدا فقط ، وهو هذا الحديث . انظر (الإصابة) : (۱ / ۱۱۴ - ۱۱۵)
لابن حجر ، و (تجريد أسماء الصحابة) : (۱ / ۳۱) للذهبي ، وقارن مع (فيض القدير) : (۲ / ۲۶۸) بينهما
فروق دقيقة !

(۱۱۰) أخرجه الترمذي رقم : (۷۱۵) ، النسائي : (۴ / ۱۸۰) ، وأبو داود رقم : (۷۱۵) ، والنسائي : (۴ / ۱۸۰) ،
وأبو داود رقم (۲۴۰۸) وابن ماجه رقم : (۱۶۶۷) ، وسنده حسن كما قال الترمذي .

، پاشان فهرمووی : وهره پیښه وه باسی پوژوو - یان پوژوو گرتن - ت بو
بکه م خوی پهره دگار و پایه بهرز نیوهی نویژی له سهر پښواران لابر دووه ،
وه له سهر ئافره تی سک پرپو شیردهریش پوژووی لابر دووه . پاشان (انس)
ده فهرموویت : سویند به خوی پهره دگار پیغه مبهری خوا ﷺ ئه م دوو
شته ی فهرموو هردووکیان یان یه کیکیان ، به لام به لام ئای چهند په روښم و
په شیمانم خواردنه که ی پیغه مبهرم نه خوارد ﷺ .

به ربانگ کردن (الإفطار) :

۱ - پوژووان که ی به ربانگ ده کات ؟

خوی پهره دگار فهرمووی ته ی : ﴿ ثُمَّ أَتَمُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ ﴾ ،
پیغه مبهری خواش ﷺ ئه وه ی بو پاڅه و ته فسیر کردوین به هاتنی شه و
پشت هه لکردنی پوژ له گه ل نه مانی بازنه ی خوړ له گه ل ئاسودا ، له
باسه کانی پیشوشدا ئه وه نده باسما ن لیوه کردووه دلی موسولمانانی
شوینکه وتوی سوننه ته کانی پیغه مبهر ﷺ ئارام بگریت له وهرگرتنی جا ئه ی
به نده ی خوا ، ئه مه ووته ی پیغه مبهری خوایه ﷺ له بهر ده ستندایه و
خویندوتنه وه و حاله ته کانیشی شراوه نین له لات و ده یانزانیته ، کرده وه ی

هاوه لکانیش ﷺ به چاوی خۆت ده بینى ، که چۆن شوینی ئه و سونه تانه که وتوون ههنگاو به ههنگاو .

له (عمر) ی کورپی (میهمون الاودی) یه وه ﷺ ده گیرنه وه که فه رموویه تی :
 " كَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ أَسْرَعَ النَّاسِ إِفْطَارًا وَأَبْطَأَهُمْ سُحُورًا " (١١١) .

واته : هاوه لانی پیغه مبهر ﷺ له هه موو خه لکی خیراتر بوون له به ربانگ کردن و له هه مووشیان خاوتر بوون له دواخستنی پاشیودا .

٢ ـ په له کردن له به ربانگ دا :

جا ئه ی برای باوه پدار ، هه ولی به ربانگ کردن بده که خۆر ئاوا بوو ، په ندیش له وه دا نیه سوراییه کی تۆخ له ئاسۆدا مابیت ، چونکه ئه و کاره ت شوینکه وتنی سوننه ته کانی پیغه مبهری خوايه ﷺ ، وه پیچه وانه کردنی جوله که و گاور (خاچ په رست) ه کانه ، چونکه جوله که و گاوره کان به ربانگ دوا ده خه ن بۆ کاتیکی دور و درێژ به شیوه یه ک تا کو ئه ستیره له ئاسماندا ده رده که ویت ، ئه وه ش بزانه شوینکه وتنی پێبازی پیغه مبهر ﷺ و دواکه وتنی سوننه ته کانی ده رخستنی دروشمه کانی ئایینه ، وه شانازی کردنه

(١١١) أخرجه عبدالرزاق في (المصنف) رقم : (٧٥٩١) بإسناد صحيحة الحفاظ في (الفتح) : (٤ / ١٩٩) ،
 والهيثم في (مجمع الزوائد) : (٣ / ١٥٤) .

به و هیدایه ته ی که موسلمانانی له سه ره ، داواکارین له خوای په روه ردگار هه موو مرقوف و جنۆكه شی له سه ر کۆ بکاته وه .

فه رموده کانی پیغه مبه ر ﷺ له م برپا نه دا ئه وه مان بۆ پوون ده که نه وه که :

أ / په له کردن له به ربانگ دا هوکاریکه بۆ چاکه :

له (سهیل) ی کورپی (سعد) وه ده گێر نه وه فه رموویه تی : پیغه مبهری خوا ﷺ ده فه رمووی : " لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَلُوا الْفِطْرَ " (١١٢) .

واته : به رده وام خه لکی له چاکه دان ، تا ئه و کاته ی په له له به ربانگیاندا ده که ن .

ب / په له کردن له به ربانگ سوننه تی پیغه مبهری خوايه ﷺ :

ئه گه ر ئومه تی ئیسلامی په له بکات له به ربانگی دا ، ئه و له سه ر سوننه تی پیغه مبه ر ﷺ مانه ته وه و هان له سه ر پێبازی پێشیننه پیاوچا کانی ئه م ئومه ته ، وه هه رگیز گومرا نابن - به ویستی خوا - تا ئه و کاته ی دانیان پێوه گرتووه به کاکيله کان ، یان ئه وه ش په ت ده که نه وه که ببیته هوی گۆرینی ئه و بنه وایانه .

(١١٢) أخرجه البخاري : (٤ / ١٧٣) رقم (١٩٥٧) ، ومسلم رقم : (١٠٩٣) .

ههروهها له (سهل) ی کورپی (سهل) هوه ﷺ دهفه رمووی :
 پیغه مبهری خوا ﷺ فه رموویه تی : " لا تَزَالُ أُمَّتِي عَلَى سُنَّتِي مَا لَمْ تَنْتَظِرْ
 بِفِطْرِهَا النَّجُومَ " (۱۱۳) .

واته : بهردهوام ئومه ته کهم له سه ر سوننه تی منن تا ئه و کاته ی
 بهربانگیان دوا نه خه ن بۆ کاتی ده رکه وتنی ئه ستیره کان .

**ج / په له کردن له بهربانگ کارکردنه به پیچه وانه ی جوله که و
 گا وره کان :**

ئه گه ر خه لکی له چاکه دا بن له بهر ئه وه ی پر یبازی پیغه مبه ره که یان
 گرت بیته به رو پار یز گاریان له سه ر سوننه ته کانی کرد بیته ، که واته ئاینی
 ئیسلام به ئاشکرای و به توانایی ئه مینیتته وه ه یچ زیانیکی پی ناگات له لایه ن
 ئه و که سانه وه که پیچه وانه ی ده بن ، له و کاته شدا ئومه ته ی ئیسلامی وه کو
 چرایه کی پوونا ک ده بیته له تاریکی شه وه زهنگ دا ده دره وشیتته وه و
 پیشه وایه کی چاکیش ده بی بۆ لاسای کردنی ، چونکه ئه و کاته نابیتته کلک و

(۱۱۳) أخرجه ابن حبان رقم : (۸۹۱) بسند صحيح . وأصله كما تقدم في (الصحيحين) .

ده لپین : کرداری (شیعه ی دوانزه ئیمامی) له گه ل کرداری جوله که و گا ور (خاچ
 په رستان) دا یه ک ده گرنه وه له دوا خستنی بهربانگ کردن تا کاتی ده رکه وتنی ئه ستیره .
 خوا ی گه وره په نای هه موومان بدات له گومرایی یان و بمان پار یزیت .

شوینکه وتهی هیچ ئوممه تیکی پوژه لات و پوژئاواش ، و ناشبیته سیبهره ی
هیچ بانگه وازی که له گه ل بادا بیته و بروت .

له (أبو هريرة) وه ﷺ ده گێر نه وه فه رموویه تی : پیغمه مبهی خوا ﷺ
ده فه رموویت : " لَا يَزَالُ الدِّينُ ظَاهِرًا مَا عَجَلَ النَّاسُ الْفِطْرَ ، لَأَنَّ الْيَهُودَ
وَالنَّصَارَى يُؤَخِّرُونَ " (١١٤) .

واته : به رده وام ئایینی ئیسلام ئاشکرا و سه رکه وتوو به سه ره موو
ئایینه کان تا ئه و کاته ی که خه لکی په له بکه ن له به رانگ کردنیاندا چونکه
جوله که گاوه ره کان به ربانگ دوا ده خه ن . له و کۆمه له فه رموودانه ی که
باسکران کۆمه لیک سوود و په ندیان لی به دی ده کریته ، ئه وه ش به م پییه ی
خواره وه :

یه که م : مانه وه ی ئیسلام و شه کاندنی ئالاکه ی به شیوه یه کی ئاشکرا ،
به ستراوه به پیچه وانه کردنی ئه و ئومه تانه ی که له پیش ئیسلام دا هه بوون و
هه ن له وانه ی که کتیبی ئاسمانیان بو نێردراوه (أهل الكتاب) ، وه له وه شدا
ئه وه ئاشکرا ده بی بو ئوممه تی ئیسلامی که له خێردا ده بی ئه گه ره اتوو
ئوممه تیکی خوا وه ندی (ره بانی) و جیاواز بوو ، واته نه پوژه لاتی و نه ش
پوژئاوایی بن ، وه ئه وه ش په ت بکه نه وه که له ئاسمانی (کرملن) دا

(١١٤) أخرجه أبو داود : (٣٠٥ / ٢) ، وابن حبان رقم : (٢٢٤) وسنده حسن .

بسورینه وه ، یان نارامی و خوشیان دسکه ویت له باخچه کانی (کوشکی سپی) دا - خوی پوره دگار پدهشی به سهردا بریژیت - ، یان پوویان وهر بگیږن به رهو (لنډن) - خوی پوره دگار بیکات به که لاه و چوله وانی - نه گهر نه و شتانه ی کرد نه و کاته وه کو خالیکي دره وشا و ده میښته وه له ناو نوممه تاندا و هه موو خه لکی چاوی لی ده بی ، دلّه کانیش پووی تی ده کهن ، نه مه ش هه رگیز نابیت جگه له و کاته نه بیت که نه گه پیتته وه بو لای قورئانی پیروز و سوننه ته کانی پیغه مبهري ﷺ له بیرو باوه پ و پروگرامیشدا .

دووهم : پابه ند بوون به ئیسلام ده بی پابه ند بوون بی به وردوو درشتی ئیسلام ، به لگه ش ووته ی خوی پوره دگار که ده فهرمووی : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً﴾ [البقرة : ۲۰۸] ، واته : نه ی نه و که سانه ی که باوه ردارن ئایینی ئیسلام وهر گرن به گشتی .

له سهر نه م بڼه وایه ش دابه شکردنی ئایین بو ناوهرک و پوکه ش بیدعیه و تازه گهریه کی نه فامانه ی سهرده مه ، مه به ست لی تی تی کدانی بیرو موسولمانانه و موسولمانان ده خاته گيژاوه ی گرنگی دان به هه ندیک شت که هیچ بڼه وایه کی نییه له ئایینی ئیسلامدا ، به لکو پده گه کی دريژ ده بیته وه تا ده گاته سهر نه و کومه له ی که خوی پوره دگار غه زه بی لی گرتن و توپه بوو لیان (واته : **جوله که کان**) نه وانه ی که باوه رپان به به شیک له کتیبه که یان هه بوو کوفریشیان به به شه که ی تری ده کرد ، نه وانه ی فهرمانمان پی کراوه

پیچه وانه یان بین له وردوو درشتماندا ، ئه وهشت زانی که به ره می پیچه وانه بوونی جولوکه و گاوردکان مانه وهی ئایینه به ئاشکرا و به دهسه لات داریتی .

سییه م : بانگه واز کردن بۆ لای خوی پهروهردگار و بیرخستنه وهی باوه پداران ، بنه واکانیان له یه کتر جیا نابیته وه ، وه ئه و پوداوه گه ورنه ی که هاتۆته سهر ئوممه تی ئیسلامی وامن لی ناکات جیاوازی بکهین له نیوان دروشمه کانی خوی پهروهردگار ، واشمان لی ناکات به شیکی به باشتربزانین له به شه که ی تری ، به مه بهستی به که م زانینی هه ندیک له و به شان ه وه بلتین ههروه کو زۆر کهس هه ن ده لّین : ئه م شتانه ی پوکه شین و لاوکین و خیلافین و هان له په راویزی بابته کان و پیویسته وازیان لی بّنین و توانا کنمان یه کخهین له سهر بابته ته سه ره کهیه کان که هۆکاری تیگدانی پیزی موسولمانان و په رش و بلاوی کردوین !!

که واته ، ئه ی موسولمانی بانگه وازکار بۆ لای خوی پهروهردگار له سهر بینایی و زانست . ئه وه ت زانی له م فه رموده پیرۆزانه وه که مانه وه ی ئایین به ئاشکرای به ستراوه به په له کردن له به ربانگ کردن و ئه وه ش به ئاوا بوونی بازنه ی خۆر ده بیّت ، جا با له خوی پهروهردگار بترسن ئه و که سانه ی گومانی ئه وه ده که ن که به ربانگ کردن له کاتی ئاوابوونی بازنه ی خۆر هۆی ئاشوبه ، وه بانگه واز کردن بۆ زیندو کردنه وه ی ئه م سوننه ته بانگه وازه بۆ گومپایی و نه زانین و دور خستنه وه ی موسولمانان له ئاینه که یان ، یان ئه و

کاره بانگه شهیه که هیچ نرخیکی نییه و ههرگیز موسولمانانی له سهر کو نابیته وه ، چونکه به شیخه له کرده وه لاوه کیه خیلایه کان یان به شیخه له پوکه ش !! وه (لا حول ولا قوة إلا بالله) .

د / بهربانگ پیش نویژی مه غریب ده کریت :

پیغه مبهری خوا ﷺ بهربانگی ده کرد پیش ئه وه ی نویژی مه غریب ئه نجام بدات ^(۱۱۵) ، چونکه په له کردن له بهربانگ له په وشتی پیغه مبهرانه ، له (أبوالدرداء) وه ﷺ فرمویه تی " ثَلَاثٌ مِنْ أَخْلَاقِ الثُّبُورَةِ : تَعَجِيلُ الْإِفْطَارِ ، وَتَأْخِيرُ السُّحُورِ ، وَوَضْعُ الْيَمِينِ عَلَى الشِّمَالِ فِي الصَّلَاةِ " ^(۱۱۶) .

واته : سیّ په وشت له په وشتی پیغه مبهرانه : په له کردن له بهربانگ دا ، وه دواخستنی پارشیو ، وه دانانی دهستی راست له سهر دهستی چهپ له نویژدا .

(۱۱۵) أخرجه أحمد : (۳ / ۱۶۴) ، وأبو داود رقم : (۲۳۵۶) عن أنس رضي الله عنه بسند حسن .

(۱۱۶) أخرجه الطبراني في (الكبير) . كما في (المجمع) : (۲ / ۱۰۵) . وقال : (... مرفوعا وموقوف ، والموقوف صحيح والمرفوع فيه رجاله من لم أجد من ترجمة) . قلنا : والموقوف . كما هو ظاهر . له حكم الرفع أيضا .

۳ / پۇژۋان بە چى بەربانگ دەكاته وه ؟

پیغەمبەری خوا ﷺ ھانی پۆژوووانان دەدات بە خورما بەربانگ بکەن ،
ئەگەر خورمایان دەست نەکەوت بە ئاو ، ئەمەش لە تەواوی بەزەیی و سور
بوونیتى ﷺ لەسەر ئوممەتەکەى و ئامۆژگارى کردنیان .

په روږدگاری هه موو عالم ؤه و زاته ی (محمد) ﷺ نارډووه ، وهك
 په حمه تيک بؤ خه لك ده فهرمووی : ﴿ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ
 مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ ﴾ [التوبة : ۱۲۸] ، چونکه به
 پیدانی شتيکی شیرین به له ش له کاتی به تال بوونی گه ده ، زیاتر وای لی
 ده کات ؤه و خواردنه وهر بگریټ و ئه ندامه کانی سودی لی وهر بگرن ، به
 تاییهت له شی ساغ ، پی ی به هیژ ده بیټ به لام سه بارهت به ئاو : له بهر
 ئه وهی له ش تووشی جوړیک له ووشکی ده بیټ به هو ی پوژووه وه ، ئه گهر به
 ئاو ته ر بیټ زیاتر سوود وهر ده گریټ له خواردنه که .

ئەو ەش بزانە ئەى بەندەى گوڭپراپەلؑ كە خورما بەرەكەت و تايپەتمەندى
 ھەيە . ھەروەھا ئاويش . لە كار كەردنە سەر دلەكان و پاك كەردنە وەيان ،
 ئەو ەش جگە لەو كەسانە نەبىؑ كە شوڤن كە و تووى سوننەتن كەسى تر
 نابزاننؑ .

له (أنس) ی کورې (مالك) هوه ﷺ ده گيرنه وه ده فهرمووی : " كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُفْطِرُ عَلَى رَطَابَاتٍ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ رَطَابَاتٍ ، فَتَمْرَاتٍ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ تَمْرَاتٍ حَسَا حَسَوَاتٍ مِنْ مَاءٍ " (۱۱۷) .

واته : پیغه مبهري ﷺ بهر بانگی ده کرد به چنه خورمايه کی ته پيش نه وه ی نويز بکات ، جا نه گهر خورماي ته په نه بووايه ، به هر خورمايه کی تر بهر بانگی ده کرد ، به لام نه گهر خورماي هر ده ست نه که وتبايه چنه قومیک ناوی ده خوارده وه .

٤ / روژووان چی ده لین له کاتي بهر بانگ کردند ؟

برای روژووان بزانه - خوی په روهردگار نیمه و توش سه رکه وتوو بکات بو شوینکه وتنی سوننه ته کانی پیغه مبهري که مان ﷺ - که پارانه وه یه کت بو هه یه و وه لامیش دهریته وه ، جا به دهستی بینه وه کو هه لیک ، بشپا پیره وه و دلنیا به به وه لام دانه وه ی ، نه وه ش بزانه خوی په روهردگار وه لامی پارانه وه ی دلې بی ناگا و دل پویش تو ناداته وه ، وه لی بیپا پیره وه نه وه ی نه ته وی له پارانه وه ی چاک ، به لکو چاکه ی دنیا و دواپویش ت به ده ست بیني .

(۱۱۷) أخرجه أحمد : (۳ / ۱۶۳) ، وأبو داود : (۲ / ۳۰۶) ، و ابن خزيمة : (۳ / ۲۷۷ - ۲۷۸) ، والترمذي : (۳ / ۷۰) من طريقين عن أنس رضي الله عنه ، وسنده صحيح .

له (أبو هريرة) وه ﷺ ده گپړنه وه فهرموويه تی : پیغه مبهري ﷺ
ده فهرمووی : " ثَلَاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٍ : دَعْوَةُ الصَّائِمِ ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ ،
وَدَعْوَةُ الْمَسَافِرِ " (۱۱۸) .

واته : سی پارانې وه هه ن وه لام ده درینه وه : پارانې وهی پوژووان و
پارانې وهی سته م لیکروا و پارانې وهی ریښوار .

هو پارانې وهی که پته ناکریته وه له کاتی به ربانگ دایه له بهر
فهرموودهی (أبو هريرة) ﷺ له پیغه مبهري وه ﷺ که ده فهرمووی : " ثَلَاثُ
لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُم : الصَّائِمُ حِينَ يُفْطِرُ ، وَالْإِمَامُ الْعَادِلُ ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ " (۱۱۹) .

واته : سی که س پارانې وه کانیا ن پته ناکریته وه : پوژووان له کاتی
به ربانگ کردنیاندا ، و پیښه وای دادپه روهر ، و پارانې وهی سته م لیکروا .

وه له (عبد الله) ی کوری (عمر) ی کوری (عاص) هوه ﷺ
ده گپړنه وه فهرموويه تی : پیغه مبهري خوا ﷺ فهرموويه تی : " إِنَّ لِلصَّائِمِ
عِنْدَ فِطْرِهِ لَدَعْوَةً مَا تُرَدُّ " (۱۲۰) .

(۱۱۸) أخرجه العقيلي في (الضعفاء) : (۷۲/۱) ، وأبو مسلم الكنجي في (جزئ) ومن طريقه ابن ماسي في (جزء
الأنصاري) : (۹/ب) وسنده صحيح له لا عن عنة يحيى ابن أبي كثير . وله شاهد : وهو الآتي بعده .
(۱۱۹) أخرجه الترمذي رقم : (۲۵۲۸) ، وابن ماجه رقم : (۱۷۵۲) ، وابن حبان رقم : (۲۴۰۷) . وفيه جهالة
أبي مدله .

واته : پوژووان له کاتی بهربانگیدا پارانه وهیه کی هیه ، هه رگیز رته ناگریته وه .

وه باشتین پارانه وهش ، نهو پارانه وهیه که له پیغه مبهره وه ﷺ
له کاتی بهربانگ دا دهیفرموو : " ذَهَبَ الظَّمَا وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ ، وَثَبَتَ الْأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ " (۱۲۱) .

واته : تیونویتی نه ما قورگ ته پ بوو ، پاشان پاداشتیشمان جیگیر بوو بهویستی خوا .

۵ / خواردن پیدانی پوژووان :

برای خۆم - خوای پهروهردگار بهرکه ته خویت به سهردا بریژیته و سهرکه وتوت کات بو کاری چاکه و له خواترسان - سوربه له سهر نه وهی که خواردن بدهی به پوژووانان ، له بهر نهو پاداشته گورهیهی که له و کاره دا هیه ، له بهر نهو چاکه زور و فراوانه ی که تیدایه .

پیغه مبهر ﷺ فرموویه تی : " مَنْ فَطَرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئًا " (۱۲۲) .

(۱۲۰) أخرجه ابن ماجه : (۵۵۷ / ۱) ، والحاكم : (۱ / ۴۲۲) ، وابن السني رقم : (۱۲۸) ، والطبائسي رقم : (۲۹۹) من طريقين عنه . وقال البوصري (۲ / ۸۱) : (هذا إسناد صحيح رجاله ثقات ...) .
(۱۲۱) أخرجه أبو داود : (۳۰۶ / ۲) ، والبيهقي : (۴ / ۲۳۹) ، والحاكم : (۱ / ۴۲۲) ، وابن السني رقم : (۱۲۸) والنسائي في (عمل اليوم والليلة) رقم : (۲۶۹) ، والبيهقي : (۲ / ۱۸۵) وقال : (إسناده حسن) . قلنا : وهو كما قال .

واته : هر کسې خواردن بدات به پوژووانیک له کاتې بهربانگ دا ، وهکو پاداشتی ئه و پوژووانه ی دهست ده که ویت بی ئه وه ی له پاداشتی پوژووانه که ی که م بیته وه .

وه ئه گهر پوژووان میوان داریتی کرا پیو یسته له سه ری وه لامي میوان داریه ته که بداته وه ، چونکه ئه و که سه ی وه لامي میوان داریه ته که نه داته وه سه ریچی له فرمانی (**أبوقاسم**) کردوه ﷺ ، وه پیو یسته باوه ری وایت ئه و میوان داریتی ه یچ له حه سه ناته کانی وون ناکات و هیچیش له پاداشتی که م ناکاته وه .

وه سوننه تیشه میوان بیارپته وه له خوا بۆ خاوه ن مال ، دوا ی واز هیان له خواردن ، به و پارانه وانه ی که له پیغه مبه ره وه ﷺ پیمان گه یشته وه ، ئه وه ش چه ند جوړیکه له وانه ش فهرمووده ی پیغه مبه ری خوا ﷺ که ده فهرمووی :

أ / " أَكَلِ طَعَامُكُمُ الْبَرَارُ ، وَصَلَّتْ عَلَيْكُمُ الْمَلَائِكَةُ ، وَأَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّائِمُونَ " (۱۲۳) .

(۱۲۲) أخرجه أحمد : (۴ / ۱۱۴ - ۱۱۵ و ۱۱۶) و (۵ / ۱۹۲) ، والترمذي رقم : (۸۰۴) ، وابن ماجه رقم (۱۷۴۶) ، وابن حبان رقم : (۸۹۵) ، وصحیحه الترمذي . وهو كما قال .
(۱۲۳) أخرجه ابن أبي شيبة : (۳ / ۱۰۰) ، وأحمد : (۳ / ۱۱۸) ، والنسائي في (عمل اليوم و الليلة) رقم : (۲۶۸) ، وابن السني رقم : (۱۲۹) ، وعبد الرزاق : (۴ / ۳۱۱) من طريق عنه . وسنده صحيح .

واته : پياو چاكان خواردنتان بخون و فريشته كاني خواش صه لاواتان له سه ر بدن (واته : بوتان بپارينه وه) و روروانيش له لاتان به ربانگ بكات.

ب / " اللَّهُمَّ أَطْعِمْ مَنْ أَطْعَمَنِي ، وَاسْقِ مَنْ سَقَانِي " (١٢٤) .

واته : خوايه خواردن بده بهو كه سهى خواردنى پيڊاوم وئاوئش بده بهو كه سهى ئاوى پيڊ دام .

ج / " اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُمْ وَارْحَمْهُمْ وَبَارِكْ لَهُمْ فِيمَا رَزَقْتَهُمْ " (١٢٥) .

واته : خوايه له تاوانه كانيان خوښ به وړه حميان پي بکه و به ره که تيش
بخه ره روژيانه وه.

بەتلىكەرەۋەكانى رۆژوو :

زۆر شت ھەن پىيۈستە پۆژووان لىيان دوور بکەوئتەو ە ، چونکە ئەگەر ئەو شتانە لە پۆژانى پەمەزان دا ئەنجام بدات پۆژووەکەى بەتال دەبئتەو ە و تاوانەکانى زۆر دەبن ، ئەو شتانە ئەمانەن :

تنبیه : فما یزیده بعضهم فی هذا الحدیث : " و ذکرکم اللہ فی من عنده " . مما لا أصل له هنا ، فتأمل .

(١٢٤) أخرجه مسلم رقم : (٢٠٥٥) عن المقداد .

(١٢٥) أخرجه مسلم رقم : (٢٠٤٢) عن عبد الله بن بسر .

۱ - خواردن و خواردنه وه به نه نقه ست :

خوای پایه به رز ده فهرمووی : ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ [البقرة : ۱۸۷] ، له م ئایه ته وه تیده گهین که پوژوو گرتن خوگرته وه یه له خواردن و خواردنه وه ، واته : نه گهر پوژووان خواردن و خواردنه وه بخوات پوژوو ه که ی به تال ده کاته وه .

نه مه ش تایبه ته به که سیك نه و کاره نه نجام بدات به نه نقه ست ، چونکه پوژووان نه گهر له کاتی له بیر چوون یان به هه له و نا پارزی پیی کرا ، له و کاته دا هیچی له سهر نزی یه .

نه مانه ش به لگن له سهر نه و ووته یه :

پیغه مبهری خوا ﷺ ده فهرمووی : " إِذَا نَسِيَ فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ فَلْيَتِمَّ صَوْمَهُ فَإِنَّمَا أَطَعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ " (۱۲۶) .

واته : نه گهر پوژووان له بیرى چوو که به پوژوو وه و خواردن و خواردنه وه ی خوارد ، با پوژوو ه که ی ته واو بکات ، نه و که سه خوای په روه ردگار خواردن و خواردنه وه ی پی داوه .

هه روه ها پیغه مبهر ﷺ ده فهرمووی : " إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالْتَّسْيَانَ وَمَا اسْتَكْرَهُوا عَلَيْهِ " (۱۲۷) .

(۱۲۶) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۳۵) رقم : (۱۹۳۳) ، ومسلم رقم : (۱۱۵۵) .

واته : خوای په روه ردگار قه له می تاوانی له سهر ئومه ته که م هه لگرتووه ،
 نه گهر هه له بکه ن یان له بیریان بچیته وه یان کاریکیان به زور پی بکریت بی
 په زامه ندی خو یان .

۲ - خوړشانه وهی به نه نقه ست :

چونکه نه و که سه ی پشانه وه زوری پی هینا و پشایه وه هیچی له سهر نیه .
 پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی : " مَنْ ذَرَعَهُ الْقَيُّءُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ ،
 وَمَنْ اسْتَقَاءَ فَلْيَقْضِ " (۱۲۸) .

واته : هر که سی پشانه وه زوری پی هینا و پشایه وه قه زای پوژووی
 له سهر نی یه ، به لام که سی که به نه نقه ست خو ی پشانه وه با قه زای
 پوژووه که ی بکاته وه .

۳ - بی نویژی و زه یستانی :

نه گهر ئا فره ت بی نویژی و زه یستانی به سهر دا هات له کاتی به
 پوژووبوندا - سهره تای پوژ بیت یان کوتای - پوژووه که ی ده شکینیت و نابی

(۱۲۷) أخرجه الطحاوي في (شرح معاني الآثار) : (۵۶ / ۲) ، والحاكم : (۱۹۸ / ۲) ، وابن حزم في (الإحكام) : (۱۴۹ / ۵) ، والدارقطني : (۱۷۱ / ۴) من طريقين عن الأوزاعي عن عطاء بن أبي رباح ، عن عبيد بن عمير ، عن ابن عباس ، وسنده صحيح .

(۱۲۸) واته : زوری پی هینا .

به‌رده‌وام بی ، چونکه پوژووی ئه‌و پوژده‌ی له‌سه‌ر ناکه‌وێت ئه‌گه‌ر به پوژوویش بی .

پیغمبه‌ری خوا ﷺ فهرموویه‌تی : " أَلَيْسَ إِذَا حَاصَتْ لَمْ تُصَلِّ ، وَتُفْطِرُ فِي رَمَضَانَ ، فَهَذَا نَقْصَانُ دِينِهَا " (١٢٩) .

واته : ئایا ئافره‌ت که که‌وته بپوژێژیه‌وه واز له نوێژ و پوژوویش ناهێنێت ؟ فهرموویان : به‌لێ ، فهرمووی : ئه‌وه‌یه که‌می ئایینه‌که‌ی .

وه له پیاویه‌تیکی تردا : چه‌نده‌ها شه‌و ده‌می‌نێته‌وه نوێژ ناکات و پوژووش ناگرێت له رهمه‌زان دا ئه‌وه‌یه که‌می ئایینه‌که‌ی (١٣٠) .

فه‌رمانی قه‌زا کردنه‌وه‌شی - واته : پوژووش له فهرمووده‌یه‌ک دا له (معاذة) وه هاتوو که ده‌فه‌رمووی : " پرسیارم له (عایشة) کرد و ووتم : بۆ چی ئافره‌ت له دوا‌ی بی نوێژی دا قه‌زای پوژوو‌ه‌که‌ی ده‌کاته‌وه و قه‌زای نوێژه‌کانی ناکاته‌وه ؟ فهرمووی : ئایا تو (چه‌روری) (١٣١) ت ؟ !

(١٢٩) أخرجه أبو داود : (٣١٠/٢) ، والترمذي : (٧٩/٣) ، وابن ماجه : (٥٣٦/١) ، وأحمد : (٤٩٨/٢) من طريق هشام بن حسان ، عن محمد بن سيرين عن أبي هريرة ، وسنده صحيح كما قال شيخ الإسلام في (حقيقه الصيام) ص : (١٤) .

(١٣٠) أخرجه مسلم رقم : (٧٩) و (٨٠) عن ابن عمر و عن أبي هريرة .

(١٣١) الحروي : نيسبته بؤ لای (حروراء) شاریکه نزیکه‌ی دوو (میل) دووره له شارێ (الکوفه) وه ، به‌وه‌که‌سه‌یش بیر و باوه‌پی (خه‌وارج) ی هه‌بی‌ت ئه‌وتوێت : (چه‌روری) چونکه یه‌که‌م کۆمه‌لی

ووت : نه‌خێر من (**حه‌وری**) نیم ، به‌لام ته‌نها پرسیار ده‌که‌م ، فه‌رمووی : له‌سه‌ر ده‌می پیغه‌مبه‌ردا ﷺ ده‌که‌وتینه‌ی بێ‌نویژیه‌وه‌ فه‌رمانمان پێ‌ ده‌کرا قه‌زای رۆژه‌کانمان بکه‌ینه‌وه‌ و فه‌رمانی قه‌زا کردنه‌وه‌ی نوێژمان پێ‌ نه‌ده‌کرا) (١٣٢) .

٤ - ده‌رزی لێ‌دانێک مه‌به‌ست پێ‌ی خواردن پێ‌دان بیت (الحقن الغذائية) :

ئهمه‌ش بریتی یه‌ له‌ گه‌یانندی هه‌ندی شتی خواردنه‌مه‌نی بۆ گه‌ده‌ به‌ مه‌به‌ستی خواردن پێ‌دانی هه‌ندی که‌ له‌ نه‌خۆشه‌کان ، ئهم جووره‌ش رۆژووی رۆژووان به‌تال ده‌کاته‌وه‌ ، چونکه‌ ئهم خواردنه‌ ده‌کرێته‌ ناو له‌شه‌وه‌ (١٣٣) ،

(**خه‌وارج**) له‌م جیگایه‌وه‌ سه‌ری مه‌لداوه‌ دژ به‌ - خه‌لیفه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ - (**علي**) عليه‌السلام ، بۆیه‌ نېسه‌بت ده‌درێته‌ پال ئهم شاره‌ . ئهمه‌ ووتی ئیمامی (**الحافظ بن حجر**) ه‌ له‌ کتیی : (**فتح الباري**) دا : (٤ / ٤٢٤) . وه‌ بپوانه‌ : (**اللباب**) : (١ / ٣٥٩) ی (**ابن کثیر**) .

ئهو (**حه‌روریانه‌**) : وا پێ‌ویست ده‌که‌ن له‌سه‌ر ئافه‌رت ئه‌گه‌ر پاك بووه‌وه‌ له‌ بێ‌نویژی قه‌زای ئهو نوێژانه‌ی بکاته‌وه‌ که‌ له‌ کاتی بێ‌نویژیه‌که‌یدا له‌ ده‌ستی چوون بۆیه‌ (**عائیشه**) - په‌زای خوای لیبیت - له‌وه‌ ترسا که‌ (**معاذة**) پرسیاره‌که‌ی له‌ (**خه‌وارج**) ده‌وه‌ وه‌رگرتبێت ، ئهو کۆمه‌له‌ی هه‌موو کاتێ به‌ بۆچوونه‌کانیان په‌خه‌نیان له‌ فه‌رمووده‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌گرت ، یان به‌ پێ‌وانه‌کانیان (**الأقيسة**) ، نمونه‌شیان له‌م رۆژگار هه‌مان دا زۆره‌ !!! وه‌ بپوانه‌ به‌شی : (**التوثيق عن الله ورسوله**) له‌ کتیی : (**دراسات منهجية في العقيدة السلفية**) دانانی : **سليم الهاللي** .

(١٣٢) أخرجه البخاري : (٤ / ٤٢٩) رقم (٣٢١) ، ومسلم رقم : (٣٣٥) .

(١٣٣) انظر (حقيقة الصيام) ص : (٥٥) لشيخ الإسلام ابن تيمية .

به لām ئە گەر دهرزیه که نه ده گه یشته گه ده به لām ده کرایه خوینده وه ،
 ئەمه شیان هه مان حوکمی هه یه چونکه جیگه ی خواردن پیدان و خواردنه وه
 ده گریته وه ، چونکه چه ندین نه خۆش به هۆی ئەم جوړه دهرزیه وه له کاتی
 بێ ئاگایی و له هۆش خۆ چووندا خواردنیان پێ دهریت ، وه کو : (گلوکۆز)
 و (سلاین) ، هه روه ها ئەو که سانه ی که تووشی ته نگه نه فه سی سنگ بوون
 ، هه ندی شتیان دهریت ، به هه مان شیوه پۆژوه که یان به تال ده کاته وه .

٥ - جووت بوون له گه ل خیزان دا :

ئیمامی (الشوکانی) له کتیی : (الدرای المضیة) دا : (٢ / ٢٢)
 فه رموویه تی : (جووت بوون له گه ل خیزان دار پۆژوو به تال ده کاته وه ئە گەر
 که سیك ئەنجامی بدات به ئەنقه سه ته وه ، به لām ئە گەر له کاتی له بیر چووندا
 ئەنجام بدریت ، هه ندیک له زانایان ده یخه نه پیزی ئەو که سه ی خواردن و
 خواردنه وه ی خواردبیت له کاتی له بیر چوون دا) .

هه روه ها ئیمامی (ابن القیم) له کتیی : (زاد المعاد) دا : (٢ / ٦٠)
 فه رموویه تی : ((به لگه ی قورئان له سه ر ئە وه یه که جووت بوون له گه ل
 خیزان دا پۆژوو به تال ده کاته وه ، هه ر وه کو چۆن خواردن و خواردنه وه
 پۆژوو به تال ده که نه وه ، خیلافیش له وه دا نیه)) .

به لگه کەشی له قورئانی پیرۆزدا ئەم ئایەتەیه : ﴿ فَالآنَ بَاشِرُوهُمْ وَأَبْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ﴾ [سورة البقرة : ۱۸۷] ، لەم ئایەتەدا خوای پەرەوردگار پێدەدات بە جوت بوون لەگەڵ خێزاندا .

ئەوێشمان بۆ دەر دەکەوێت کە پوڙوو گرتن خوگرتنەوێه له جوت بوون لەگەڵ خێزاندا و خواردن و خواردنەوێه ، وە هەر کەسیک پوڙووێه کە ی بە تال بکاتەوێه بە جوت بوون لەگەڵ خێزاندا ، پێویستە لەسەر پوڙووێه کە ی قەزا بکاتەوێه و کە فارەتیش بدات ، بە لگەش لەسەر ئەمە فەرموودە ی (أبو هريرة) یه ﷺ کە له پیغە مبرەوێه ﷺ دەگێڕێتەوێه و دەفەرمووێت : " أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكْتُ ؟ قَالَ : وَمَا أَهْلَكَ ؟ قَالَ : وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ ، قَالَ : هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَعْتِقَ رَقَبَةً ؟ قَالَ : لَا ، قَالَ : هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ؟ قَالَ : لَا ، قَالَ : فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُطْعِمَ سِتِينَ مِسْكِينًا ؟ قَالَ : لَا قَالَ : اجْلِسْ ، فَجَلَسَ ، فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ بِعَرَقٍ فِيهِ تَمْرٌ ، قَالَ : تَصَدَّقْ بِهِ ، قَالَ : مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا أَحَدٌ أَفْقَرُ مِنِّي ، قَالَ : فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ ، قَالَ : خُذْهُ فَأَطْعِمْهُ أَهْلَكَ " (۱۳۴).

(۱۳۴) ثبت الحديث بألفاظ مختلفة عن البخاري : (۵۱۶/۱۱) رقم : (۶۷۰۹) و (۱۹۳۶) ، ومسلم رقم : (۱۱۱۱) ، والترمذي رقم : (۷۲۴) ، والبيهقي : (۲۸۸/۶) ، وأبي داود رقم : (۲۳۹۰) ، والدارمي : (۱۱/۲) ، وابن ماجه رقم : (۱۶۷۱) ، وابن أبي شيبة : (۱۸۳/۲) ، وابن خزيمة : (۲۱۶/۳) ، وابن الجارود رقم : (۱۳۹) ، والشافعي رقم : (۲۹۹) ، ومالك : (۱) / (۲۹۷) ، وعبد الرزاق : (۴ / ۱۹۶) . وأرسله بعضهم ، ووصله جلهم ، وصحت عند بعضهم زيادة : " اقضي يوما مكانه " وقد

واته : پياويك هاته خزمه تي پیغه مبهري ﷺ و پيی فهرموو : تياچووم
 ئه ی پیغه مبهري خوا ، ئه ویش پيی فهرموو : چی له ناوی بردیت ؟
 فهرمووی : له گهل خیزانه که مدا جووت بووم له مانگی پدمه زاندا ، فهرمووی :
 ئایا ده توانیت کویله یه ک پرگار بکهیت ؟ فهرمووی : نه خیر ، فهرمووی : ئایا
 ده توانیت دوو مانگ له سهریه ک به پوژوو بیت ؟ فهرمووی : نه خیر ،
 فهرمووی : ئایا ده توانیت خواردنی شهست هه ژار بدهیت ؟ فهرمووی : نه خیر
 ، فهرمووی باشه دانیشه و چاوه ری بکه ، ئه ویش دانیشه ، له و کاته دا
 سه به ته یه ک خورمایان هینا بو پیغه مبهري خوا ﷺ فهرمووی : ئه م خورمایه
 به ره و بیکه به خیر ، فهرمووی : له نیوان ئه م په رو ئه و په ری ئه م شاره دا
 که سیکی تر نیه له ئیمه هه ژارتر بیی ، (أبوهریرة) ﷺ ده فهرموویت :
 پیغه مبهري خوا ﷺ پیکه نی تا دانه کانی ده رکه وت و فهرمووی : بیبه ، به
 خواردنی خیزانه که ته ی ده .

قهزا کردنه وه :

۱ - موسولمانی خواناس - خوی په روه ردگار زانستی شه رعیمان فیركات
 - بزانه که قهزا کردنه وه ی له دهست چوه کانی پدمه زان پیویست نییه
 راسته وخو پاش پدمه زان بی ، به لکو پیویسته له سه رخو بی په له کردن بی ،

صحها الحافظ ابن حجر في (الفتح) : (٥١٦/١١) ، وهو كما قال ، والهرق : زنبيل منسوج من بسايج الخوص . واته :
 زه مبیلیکی چنراو له شولای دار.

له بهر ئه و فرموده دهی که له دایکه (عائشة) وه - په زای خوی لیبت - ده گپړنه وه فرموویه تی : " كَانَ يَكُونُ عَلَيَّ الصَّوْمُ مِنْ رَمَضَانَ فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْضِيَهُ إِلَّا فِي شَعْبَانَ " (۱۳۵) .

واته : قه زای پرمه زانم له سهر ئه مایه وه ونه م ده توانی قه زای بکه مه وه له شه عباندا نه بی .

نیمامی (الحافظ) - په حمه تی خوی لی بیت - له کتیبی (الفتح) دا : (۴ / ۱۹۱) فرموویه تی : (فرموده که به لگه یه له سهر دواخستنی قه زاگردنه وهی پرمه زان ، جا ئه و دواخستنه له بهر عوزیک بی یان بی عوزر بی) .

ئوهش ئاشکرا و به لگه نه ویسته زوو قه زاگردنه وهی چاکتره له دواخستنی ، چونکه زوو قه زاگردنه وهی ئه چپته ژیر ئاماژه ی گشتی ئه و به لگانه ی که ئاماژه به په له کردن ده که ن له کاری خیردا و دوانه خستنی ، به لگه ی ئه و هس له قورئانی پیروژدا : ﴿ وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ ﴾ [آل عمران : ۱۳۳] ، واته : پیش برکی بکه ن بو به ده ست هی نانی لی خوش بوونی په روه ردگارتان .

(۱۳۵) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۶۶) رقم : (۱۹۵۰) ، ومسلم رقم : (۱۱۴۶) .

همه روه ها ووتەى خواى به توانا و پايه بهرز : ﴿أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ هَا سَابِقُونَ﴾ [المؤمنون : ٦١] .

٢ - پيوست نى په قهزاكردنه وه كه له دواى يهك بن ، به وهى كه چونيتى قهزاكردنه وهى بشوبهينريت به چونيتى ئه دا كردنى ، له بهر ووتەى خواى پايه بهرز : ﴿فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة : ١٨٥] .

وه (ابن عباس) - په زای خوا له خوى و باوكيشى بيت - فەرموويه تی : ((لا بَأْسَ أَنْ يُفَرَّقَ)) (١٣٦) .

واته : نكولئ و هيچ له وه دا نى په ئه گهر جيا بكرينه وه .

وه (أبو هريرة) رضي الله عنه فەرموويه تی : ((يُؤَاتِرُهُ إِنْ شَاءَ)) (١٣٧) .

واته : ئه گهر بيه ویت ئه توانی تاکی بکات ، واته ليك جيا بكریته وه .

به لام سه بارهت به و فەرمووده یه كه له (أبو هريرة) وه رضي الله عنه ده یگيرنه وه به (مرفوع) ی : " مَنْ كَانَ عَلَيْهِ صَوْمٌ مِنْ رَمَضَانَ فَلْيَسْرِدْهُ وَلَا يُقَطِّعْهُ " (١٣٨) .

(١٣٦) عَلَّقَهُ الْبَخَارِيُّ : (٤ / ١٨٩) ، ووصله عبدالرزاق ، والدارقطني ، وابن أبي شيبة ، بسند صحيح . وانظر : (تعليق التعليق) : (٣ / ١٨٦) .

(١٣٧) راجع له (إرواء الغليل) : (٤ / ٩٥) .

(١٣٨) وقد زدنا هذا بياناً بالاستفسار مشافهةً من شيخنا (الألباني) نفع الله به ، فَذَكَرْ نَحْوًا كَتَبْنَا ، و الحمد لله حَقٌّ حمده .

واته : ئه و كه سه ی پوژووی رهمه زانی له سه ره با له سه ریه ك بن و نځوانیان نه خات .

ئهم فهرموده یه لاوازه (واته : **ضعیف**) ه .

پوخته ی ووته ش ئه وه یه كه هیچ فهرموده یه كی (**مرفوع**) ی (**صحیح**) نیه . له سنوری زانستماندا - له سه ر جیا كرده وه یان له دوا ی یه ك بوون ، نزیك ترین و ئاسان ترینیان ئه وه یه كه ههر دوو شیوه كه په وایه ، ئیمام و پیشه وای ئه هلی سوننه (**أحمد بن حنبل**) یش - په حمه تی خوا ی لیبیت - ئه مه ی فهرمووه ، ئیمامی (**أبو داود**) له (**مسائل**) ه كه یدا : (**ص : ٩٥**) فهرموویه تی : ((بیستم پرسیار كرا له (**أحمد**) دهرباره ی قه زای په زمه ان ؟ فهرمووی : ئه گهر ویستی جیا یان ده كاته وه ، وه ئه گهر ویستی له سه ریه ك ده یگرئ)) خواش زانatre .

له بهر ئه وه ، په و بوونی لیک جیا كرده وه یان ، نه فی له سه ریه ك بوونیان ناكات .

٣ - زانایان كۆ پان له سه ر ئه وه ی كه ئه گهر كه سیك مرد و نویرتی له ده ست چوویی له سه ر بوو وه لیه كه ی (كه سوکاری) له جیات ی قه زای ناكاته وه ، نه خوی و نه جگه له ویش ، هه روه ها هه ر كه س توانای پوژووی نه بی كه س پوژوو ناگریت له جیاتیدا تا له ژیاندا ما بی به لكو به رامبه ر به هه ر

پوژیک نانی هه ژاریک دهدات ، هه ر وه کو چۆن (انس) ﷺ ئه نجامی دا له و (اثر) ه ی که پیش که میک هینامانه وه .

به لام ئه و که سه ی بمریت و پوژووی نه زری له سه ر بی وه لیه که ی له جیاتی پوژوو ده گریت ، له به ر ئه و فه رموه ده یه ی پیغمبهر ﷺ که تییدا فه رموویه تی : " مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صَوْمٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ " (۱۳۹) .

واته : هه ر که سی مرد و پوژووی له سه ر بوو وه لیه که ی له جیاتی پوژوو ده گریت .

وه له (ابن عباس) ه وه - په زای خوا له خو ی و باوکیشی بیّت - فه رموویه تی : " جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمٌ شَهْرٍ فَأَقْضِيهِ عَنْهَا؟ قَالَ : نَعَمْ ، فَدَيْنُ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يُقْضَى " (۱۴۰) .

واته : پیاویک هاته خزمهت پیغمبهری خوا ﷺ و فه رمووی : ئه ی پیغمبهری خوا ، دایکم مردوو و پوژووی مانگیکی له سه ره ، ئایا له جیاتی قه زای بکه مه وه ؟ فه رمووی : به لئ قه زری خوا له پیشتره بو ئه وه ی قه زا بکریته وه .

(۱۳۹) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۶۸) رقم : (۱۹۵۲) ، ومسلم رقم : (۱۱۴۷) .

(۱۴۰) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۶۹) رقم : (۱۹۵۳) ، ومسلم رقم : (۱۱۴۸) .

ئەم فەرمووده گشتیانە ئاشکران لەوەی کە پوژوو گرتنی وەلی (کەسوکار) لە جیاتی مردوو پێی دراوێ بە هەموو جووره‌کانیەو ، ئەمەش ووتەى هەندیکە لە شافعی مەزھەبەکان ، و بۆچوونی (ابن حزم) ه (۷ / ۲ ، ۸) .

بەلام ئەم فەرموودانە لەو فەرمووده گشتییانەن کە تایبەت کران ، کەواتە : هێچ وەلی یەک پوژوو ناگیرێت لە جیاتی مردوو جگە لە پوژووی (نەزر) نەبێ ئەمەش ووتەى پێشەوا (أحمد) ه هەر وەکو چۆن لە (مسائل الإمام أحمد) دا هاتووێ لە پێوایەتی (أبو داود) : (ص ۹۶) : فەرموویەتی : (بیستم) أحمد بن حنبل) فەرمووی : پوژوو ناگیرێت لە جیاتی مردوو جگە لە پوژووی نەزر (صوم النذر) نەبێ ، ئیمامی (أبو داود) دەلێ ووتەى بە (أحمد) : ئەى مانگی رەمەزان ؟ فەرمووی : خواردن دەدرێ لە جیاتیدا) .

ئەم بۆچوونەشە کە نەفس پێی ئارام دەبێ ، دلێش پێی دەکرێتەو ، سنگیش فێک دەکاتەو ، و فیهی بەلگەش (فقه الدلیل) هەلی دەبژێرێت ، چونکە ئەم بۆچوونە کار کردنی تیا بە هەموو ئەو فەرموودانەى کە لەم بارەو هاتوون ، بە بێ پەتکردنەو هێچ یەکیکیان لە گەڵ تیگەیشتنی راست بۆیان ، بەتایبەتی یەکەمیان ، چونکە (عائشة) - رەزای خواى لیبت پاست

- به و پرهایی (مطلق) یه لیی تی نه گه یشت که پوژووی پرمه زان و جگه له ویش بگریته وه ، به لکو بو ئه وه ده چوو که خواردن بدریت و ئه مه شی لی ده گپرنه وه به و به لگه یه ی که (عمرة) ده یگپرنه وه : ((که دایکی مردوو هندی پوژووی پرمه زانی له سهر مابوو ، به (عائشة) ی فهرموو : قه زای بکه مه وه له جیاتیدا ؟ فهرمووی : نه خیر ، به لکو به رامبه ر به ههر پوژیک نیو (صاع) بده به هه ژاریک)) (١٤١) .

واش بریار دراوه که راوی فهرمووده (واته : ئه و که سه ی فهرمووده که ده گپرنه وه) له هه موو که س شاره زاتره به واتای ئه وه ی که ده یگپرنه وه . (حبر الأمة) ه واته : (ابن عباس) یش - پره زای خوا له خو ی و باوکیشی بیت - هه مان بوچوونی هه یه و فهرموویه تی : (ئه گه مروژ نه خو ش کهوت له پرمه زاندا ، پاشان مرد و پوژووی نه گرت ، له جیاتی ئه وه خواردن ده دریت و قه زای له سهر نیه ، وه ئه گه ر قه زای نه زر (صوم النذر) ی له سهر بوو وه لی یه که ی له جیاتی ئه ودا قه زای ده کاته وه) (١٤٢) .

(١٤١) أخرجه الطحاوي في (مشكل الآثار) : (٣ / ١٤٢) ، و ابن حزم في (المحلى) : (٧ / ٤) . واللفظ له .

بسند صحیح .

(١٤٢) أخرجه أبو داود بسند صحیح ، وابن حزم في (المحلى) : (٧ / ٧) و صحح إسناده .

ئوهیش ئاشکرایه که (ابن عباس) - په زای خوا له خوی و باوکیشی
بیټ - خوی پاری فهرموده دی دوومه ، به تاییه ت که فهرموده یه کی
گیراوه ته وه به لگه یه له سهر ئه وهی وهلی له جیاتی مردوو پوژووی نه زر (
صوم النذر) ده گریټ ، فهرموده که ش : " أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ رضی الله عنه اسْتَفْتَى
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا نَذْرٌ ؟ فَقَالَ : اقْضِهِ عَنْهَا " (١٤٣)

واته : (سعد بن عبادة) رضی الله عنه پرسپاری کرد له پیغه مبهری خوا ﷺ و
فهرمووی : دایکم مردوو و پوژووی نه زری له سهره ؟ فهرمووی : له جیاتی
قه زای بکه ره وه .

ئه م ليک دانه وش ده گونجی له گهل بڼه واکانی شه ريعه تدا هر وه کو
چون (العلامة ابن القيم) له کتبی (إعلام الموقعين) یدا پوونی کردوته وه ،
وه زیاتر پونکردنه وه و تویژینه وهی (التوضيح والتحقيق) له و باره یه وه
کردوه له (تهذيب سنن أبي داود) دا : (٣ / ٢٧٩ - ٢٨٢) ، جا بوی
بگه پیره وه چونکه گرنگه .

٤ - ئه گهر که سیک بمړیت و پوژووی نه زری له سهر بی ، ئه واره وایه
کومه ليک پیاو پوژوو بگرن به ژماره ی ئه و پوژوانه ی که له سهریه تی ،

جەسەنى بەصرى فەرموۋىيەتى : (پەۋايە ئەگەر سى پياۋ لە جىياتى كەسنىك
ھەريەكىك پۇژۇك پۇژۇۋى بۇ بگىت) (١٤٤) .

سەبارەت بە خواردن ، پەۋايە ئەگەر ۋەلىيەكەى بە ژمارەى ئەۋ پۇژانەى
كە لە سەريەتى ھەژار كۆ بكاۋەۋە ۋ تىژ خواردنيان بكات ، ھەروەكو چۆن)
أنس بن مالك (رضى الله عنه ئەم كارەى ئەنجام داۋە .

(١٤٤) أخرجه البخاري : (٤ / ١١٢) مُعْلَقًا ، ووصله الدارقطني في (كتاب المَدَبَج) وصَحَّحَ سَنَدُهُ شَيْخُنَا الْأَلْبَانِي فِي (مختصر
صحيح البخاري) : (١ / ٥٨) . وانظر : (تعليق التعليق) : (٣ / ١٨٩) .

(تَنْبِيْه) : تَحَرَّفَ اسْمُ كِتَابِ (المَدَبَج) فِي بَعْضِ الْمَرَاجِعِ إِلَى كِتَابِ (الذَّبْح) ! وَهُوَ تَحْرِيفٌ قَبِيحٌ فَتَذَكَّرْ .

که فارهت دان :

۱ - فهرموده ی (أبوهریره) رضی اللہ عنہ دهرباره ی ئه و پیاوه ی که له نیوه پووی رهمه زاندا له گهل خیزانه که ی دا جووت بوو بوو له پیشدا باس کرا که چوّن قه زاکردنه وه و که فارهتی له سهره ، ئه وهیش : پزگار کردنی کویله یه که ، ئه گهر دهستی نه که وت پوژووگرتنی دوو مانگی له سهریه ک ، ئه گهر نه یتوانی خواردن پیدانی شهست هه ژار .

وه ووتراوه : که که فارهتی جووت بوون به هه لّباردنه (التخییر) نه که به له دوا یه ک (الترتیب) ، به لام ئه وانیه ی پیاویه تی له دوا یه ک ده گیرنه وه زۆر ترن و پیاویه ته که یان هه لّباردنه تر (أرجح) ه ، چونکه ژماره یان زیاتره ، و زیاده ی زانستیان پییه . له کاتی کدا کو پان له سهر ئه وه ی که جووت بوون پوژوو به تال کره وه یه ، که چی ئه مه پوی نه دا له پیاویه ته کانی تردا ، ئه و که سه ش که زانستی پیی بی به لگه یه له سهر ئه وه ی که زانستی پیی نییه ، ههروه ها له وه کارانه ی که ته رجیحی له دوا یه که که (الترتیب) ده دهن ئه وه یه که ئه مه یان باشتره ، وه له بهر ئه وه ی که کار پی کردنی به تال نییه ئه گهر بلّین به هه لّباردنه یان نه ، به پیچه وانیه ی دژه که ی .

۲ - ئه و که سه ی که فارهت دان بیگریته وه و توانای نه بی به سهر پزگار کردن و پوژوو و خواردندا که فاره ته که ی له سهر ده که وی ، چونکه داواکاری (واته : التکلیف) به ستراوه به تواناوه ، خوی پایه بهرز فهرموویه تی : ﴿ لا

يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ﴿البقرة : ٢٨٣﴾ ، وه به به لگه ی کرداری پیغه مبهر ﷺ که که فاره تی له سهر پیاوه که لادا کاتی دهست کورتی خوی پی پراگه یاند ، وه سه به ته یه ک خورمای پی به خشی بو ئه وه ی به خواردنی خیزانه که ی بدات .

٣ - هیچ که فاره تی ک ئافره ت ناگریته وه ، چونکه پیغه مبهر ﷺ کرده وه یه کی پی پراگه یه نرا پرویدا بوو له نیوان پیاوه که و خیزانه که یدا ، ده بینین پیغه مبهر ﷺ یه که که فاره ت زیاتری پیویست نه کرد . خواش زاناره .

فیدیه دان :

١ - ٢ / ئافره تی سک پر و شیرده ر ئه گهر له خو یان و منداله کانیان بترسن به پوژوونا بن و هه موو پوژیک خواردنی هه ژاریک ده ده ن ، به لگه ی ئه وه یش له کتیبی خوی په روه ردگار دا : ﴿ وَ عَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ﴾ ، پووی هه لئینجاندی به لگه ش (وجه الاستدلال) ئه وه یه که ئه م

تایه ته تایبه ته به پیاو و ئافره تی پیر و نه خوښیک که هیوای چاک بوونه وهی لی نه کری و شیردهر و سک پر ئه گهر له خوایان و منداله کانیاں بترسن ، ههر وهکو باسه که ئاشکرا ده کریت له ریوایه ته کانی (ابن عباس) و (ابن عمر) هوه ﷺ .

۳ - برای باوه پردار - له وهی که پویشیت - ئه وهت بۆ ده رکه وت که ئهم تایه ته (نه سخ) کراوته وه ، له بهر هه ردوو فه رموده ی (ابن عمر) و (سلمة بن الاکوع) ﷺ به لام له (ابن عباس) هوه ده گێر نه وه که (نه سخ) نه کراوته وه و تایبه ته به پیاو و ژنی پیره وه که توانای پوژوو گرتنیان نیه پتویسته هه موو پوژیک خواردن بدهن به هه ژاریک (۱۴۵) .

له بهر ئهمه له وانه یه گومانی ئه وه ببری که (ابن عباس) پیچه وانه ی زۆربه ی هاوه لانه ، یان دوو بۆچوونی دژیه کی هیه ، به تایبه ت ئه گهر زانیت به راشکاوی له ریوایه تی ترده فه رمویه تی (مه نسوخه) ریوایه ته که ش ئهمه یه که ده فه رموی : ((رَخَصَ لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ وَالْعَجُوزِ الْكَبِيرَةِ فِي ذَلِكَ وَهُمَا يُطِيقَانِ الصَّوْمَ أَنْ يُفْطَرَا إِنْ شَاءَا أَوْ يُطْعَمَا مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مُسْكِنًا وَلَا قَضَاءَ عَلَيْهِمَا ، ثُمَّ نُسِخَ ذَلِكَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ : ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ ، وَثَبَتَ لِلشَّيْخِ

(۱۴۵) أخرجه البخاري : (۸ / ۱۳۵ - الفتح) .

الْكَبِيرِ وَالْعَجُوزِ الْكَبِيرَةِ إِذَا كَانَا لَا يُطِيقَانِ الصَّوْمَ ، وَالْحَبْلَى وَالْمَرْضِ عِذَا خَافَتَا أَفْطَرْتَا وَأَطْعَمْتَا كُلَّ يَوْمٍ مَسْكِينًا)) (١٤٦) .

واته : ریډراوه به پیاو و ژنی پیر له وهدا که توانای پوژووشیان هه بی پوژووکه یان بشکینن نه گهر ویستیان ، یان هه موو پوژیک خواردنی هه ژاریک بدهن و قه زاشیان له سه ر نییه ، پاشان (نه سخ) بووه وه له م ئایه ته دا : ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ ، وه ئه وه جیگیر بوو که پیاو و ئافره تی پیر نه گهر توانای پوژوویان نه بی و ئافره تی سک پر و شیر ده ریش نه گهر له خو یان و منداله کانیا ن ترسان هه موو پوژیک خواردنی هه ژاریک بدهن .

ئه و کومه له یه ی سه یری پووکه ش (ظاهر) ی ریوایه تی پیشوویان کردووه له لای (البخاری) له (کتاب التفسیر) له (صحیح) ه که یدا که ئاشکریه له نه فی کردنی (نه سخ) دا ، گومانی ئه وه یان برد که (حبر الأمة) پیچه وانه ی زۆربه ی هاوه لانه ، به لام که پیکدا دانیان کرد له گه ل ئه و ریوایه تی که به پاشکاو ی باس له (نه سخ) ده کات ، گومانی ئه وه یان برد که دوو بو چوونی دژیه کی هه یه !!

به لام راستییه ک که گومانی تیدا نه بی ئه وه یه که ئایه ته که (مه نسوخه) به لام به تیگه یشتنی پیشین (سه له ف) بو (نه سخ) ، چونکه پیشینه

(١٤٦) أخرجه ابن الجارود رقم : (٣٨١) ، والبيهقي : (٢٣٠ / ٤) ، وأبو داود رقم : (٢٣١٨) ، و سندُه صحيح .

پیاوچاکان - په‌زای خویان لیبیت - ووشه‌ی (**نەسخ**) یان ده‌فه‌رموو به‌رامبه‌ر به‌هه‌لگرتنی ئاماژه‌ی گشتی و په‌ها و پوکەش و جگه‌ له مانه‌شیان هه‌ندی جار به‌نه‌سخ داده‌نا ((فقد كان السلف الصالح يُطلقون النسخ على رفع دلالة العام والمطلق والظاهر وغيرها تارة)) ، بۆ نمونه به‌تایبه‌ت کردن و ته‌قید کردن و لیكدانه‌وه‌ی موقه‌یه‌دیک به‌ په‌هایه‌ك و پاقه‌ کردن و ئاشکرا کردنیان ده‌وت نه‌سخ ، ته‌نانه‌ت هه‌ندی جار به‌ (**الاستثناء**) واته‌ : لی‌ده‌رکردن ، و (**الشرط**) واته‌ : مه‌رج ، و سیفه‌ش (**الصفة**) ده‌لێن نه‌سخ ، چونکه‌ ئه‌وانه‌ هه‌لگرتنی ئاماژه‌ی پوکەش و ئاشکرا کردنی مه‌به‌ستی تێدایه‌ .

که‌واته‌ : نه‌سخ له‌ زمانی ئه‌واندا بریتی یه‌ له‌ ئاشکرا کردنی مه‌به‌ست به‌ شتیکی ده‌ره‌کی نه‌ك به‌خودی پسته‌که‌ (١٤٧) .

ئاشکراشه‌ که‌ هه‌ر که‌سێ بروانیته‌ ووته‌کانیان ووته‌یه‌کی زۆر - که‌ نایه‌ته‌ ژماردن - ده‌بینیت له‌و باب‌ه‌ته‌و ، ئه‌و ئیشکالاته‌نه‌ی لا نامینی که‌ هۆکاره‌که‌ی لیكدانه‌وه‌ی ووته‌کانیانه‌ له‌ پوانگه‌ی زاراوه‌ی تازه‌ی دواینه‌کان (**اصطلاح المتأخرين**) ، ئه‌و ووته‌یه‌ی که‌ بریتی یه‌ له‌ هه‌لگرتنی حوکمیکی شه‌رعی پی‌شوو به‌ به‌لگه‌یه‌کی شه‌رعی دواتر تایبه‌ت به‌داوا لی‌کراوان ((واته‌: **المكلفون**)).

(١٤٧) راجع لذلك : (إعلام الموقعين) : (١ / ٣٥) لابن القيم ، و (الموافقات) : (٣ / ١١٨) للشاطبي .

٤ = ئو وەش پشتگیری ئەم واتایە بکات ئو وەیه کە ئایەتە کە گشتیە بۆ هەموو داوا لی کراویک ، ئو وەنە ی توانایان هەبێ بە پوڙوو بن و ئو وەنە یش توانایان نە ییە بە پوڙوو بن دەیانگریتە وە ، بە لگە ی ئو وە یش لە سوننە تدا ئو وە فرمودە ییە کە ئیمامی (مسلم) له (سلمة بن الأكوع) هەو ﷺ دە یگێ پێتە وە کە فەرموویە تی : " کُنَّا فِي رَمَضَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَنْ شَاءَ صَامَ ، وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ فَأَفْتَدَى بِطَعَامِ مُسْكِينٍ ، حَتَّى نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ " .

واتە : ئیمە لە رهمە زان دا لە سەردەمی پیغە مبری خوا ﷺ هەر کەسێ بیویستایە بە پوڙوو دە بوو ، ئو وەش بیویستایە بە پوڙوو نە دە بوو و خواردنی هە ژاریک فیدیە ی دە دا ، تا ئو وە کاتە ی ئەم ئایەتە : ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ هاتە خوارە وە .

لە وەنە یە فەرموودە ی (ابن عباس) کە بە راشکاوی باسی (نەسخ) دە کات هە ندیک ئیشکال دروست بکات کە دە فەرمووی : رێپێدانە کە بۆ پیاو و ئافرەتی پیر بوو کە لە توانایاندا بوو ، بە لām ئەم ئیشکالە نامینیت ئە گەر لات پوون بوو وە کە ئو ووتە یە بۆ بە لگە هیانە وە یە نە ک بۆ تاییبەت کردنی ، بە لگە ی ئەم تیگە یشتە نش خودی فەرموودە کە یە چونکە ئە گەر رێپێدانە کە بۆ پیاو و ئافرەتی پیر بوو پاشان (نەسخ) کراو مایە وە بۆ پیاو و ئافرەتی پیر ، واتای ئەم رێپێدانە کە جاریک ریی پی دە دریت و جاریکی تر نە فی

ده کړی ته گهر مه به ست له باس کردنی له لایه نیانه وه ریپیدان وبه لکه
هینانه وه نه بې نه ک تاییه ت کردن؟ واتای چی ده بې؟

ته گهر ته وهت بو ناشکرا بوو ، پچی دلنیا بووی ، ته وهت لاجیگیر ده بیت
که واتای ثایه ته که (مه نسوځه) سه باره ت به ته وانه ی توانای پوژوویان هیه
، وه مه نسوځیش نیه سه باره ت به وانه ی که توانای پوژوو گرتنیان نیه ،
حوکمی یه که م به ئاماژه ی قورئان (نه سخ) بوته وه ، به لام حوکمی دووه م
جیگیره به ئاماژه ی سوننه ت و (نه سخ) یش نه بووته وه تا پوژوی دواپی .

ته ووتیه ی که (ابن عباس) له وړپوایه ته یدا که به راشکاوی باس له
(نه سخ) ده کات ته م بوچوونه پته و ده کات : ((وَثَبَتْ لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ وَالْعَجُوزِ
الْكَبِيرَةِ ، إِذَا كَانَا لَا يُطِيقَانِ الصَّوْمَ ، وَالْحَبْلَى وَالْمَرْضِعُ إِذَا خَافَتَا أَفْطَرَتَا وَأَطْعَمَتَا
كُلَّ يَوْمٍ مُسْكِنًا)) .

وه زیاتر فهرمووده که ی (معاذ بن جبل) ناشکرای ده کات ﷺ که
فهرموویه تی : ((أَمَّا أَحْوَالُ الصِّيَامِ ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَجَعَلَ
يَصُومَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ، وَصِيَامَ عَاشُورَاءَ ، ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْهِ الصِّيَامَ
فَأَنْزَلَ اللَّهُ : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ ... ﴾ الآية ، ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ
الآيَةَ الْآخَرَى : ﴿ شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ ... ﴾ الآية ، فَأَثَبَتِ اللَّهُ

صِيَامُهُ عَلَى الْمُقِيمِ الصَّحِيحِ ، وَرَخَّصَ فِيهِ لِلْمَرِيضِ وَالْمُسَافِرِ ، وَثَبَّتَ الْإِطْعَامَ
لِلْكَبِيرِ الَّذِي لَا يَسْتَطِيعُ الصِّيَامَ فَهَذَا حَوْلَانِ ...)) (١٤٨) .

به‌م دوو فهرمووده‌یه‌ش ئاشکران بۆ پوون کردنه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی که ئایه‌ته‌که
(مه‌نسوخه) سه‌باره‌ت به‌ که‌سیک توانای پوژووی هه‌بی ، و مه‌نسوخ نیه
سه‌باره‌ت به‌ که‌سیک توانای پوژووی نیه ، واته : ئایه‌ته‌که تایبته ده‌کات .

له به‌ر ئه‌وه (ابن عباس) هاو ده‌نگه له گه‌ل هاوه‌لان ، فهرمووده‌که‌شی
ده‌گونجی له گه‌ل فهرمووده‌ی (عبدالله بن عمر) و (سلمة بن الأكوع)
هه‌روه‌ها ووته‌کانی دژ یه‌ک نین ، چونکه ووته‌ی : ((لَيْسَتْ بِمَنْسُوخَةٍ)) راقه
ته‌فسیر) ده‌کریت به‌ ووته‌ی ((إِنَّهَا مَنْسُوخَةٌ)) ، واته : ئایه‌ته‌که تایبته
ده‌کات ، به‌مه‌ش ئاشکرا ده‌بیته‌که زاراوه‌ی (النسخ) له تیگه‌یشتنی
هاوه‌لاندا به‌رامبه‌ره به‌ زاراوه‌ی : (التخصيص) یان (التقيد) له
تیگه‌یشتنی (الأصوليين المتأخرين) واته : زانا دوانیه‌کانی (الأصول) ، وه
ئیمامی (القرطبي) ئاماژه‌ی به‌مه‌ کردووه له (تفسیر) ه‌که‌یدا (١٤٩) .

٥ - برای موسولمان له‌وانه‌یه گومانی ئه‌وه ببه‌ی ئه‌وه‌ی که له (ابن
عباس) و (معاذ بن جبل) ده‌یگێرنه‌وه ﷺ ته‌نها (رأي واجتهاد وإخبار) :

(١٤٨) أخرجه أبو داود في (سننه) رقم : (٥٠٧) ، و البيهقي في (سننه) : (٤ / ٢٠٠) ، و أحمد في (المسند)
: (٥ / ٢٤٦ - ٢٤٧) ، و سندُه صحيح .

(١٤٩) المسنن : (الجامع لأحكام القرآن) : (٢ / ٢٨٨) .

ئىجتهد و بۆچوونى خويان بى و گيرانه وه بى ، و ناگاته پلهى فهرموودهى (المرفوع) كه حوكمى گشتى (عام) ي قورئانى پى تاييهت (تخصيص) دهكرى ، يان په ها (مطلق) كانى قورئان پى قهيد (تقيد) دهكرى ، و گشتى (مجمل) هكانى قورئان پى پاقه دهكرى ، وهلامى ئه وهش ئهمهيه :

أ / ئهم دوو فهرموودهيه حوكمى (الرفع) يان ههيه ، بهكوپاي زانايانى زانستى فهرموودهكانى پيغهمبهر خوا ﷺ بويه نا بيت هيج باوهرداريك - كه خوا و پيغهمبهرى ﷺ خوش دهوى - ئه گهر ئهم دوو فهرموودهيه له لا جيگير بوو پيچه وان هان بكات ، چونكه ئهم دوو فهرموودهيه دهريارهيه پاقه (تفسير) يه هاتوون پهيوهنده به هوكارى هاتنه خواره وه وه (واته : اسباب النزول) .

واته : ئهم دوو هاوهله كه ئامادهى هاتنه خواره وهى (وهى) و دابه زينى ئايه ته كان بوون ، وه هه واليان دهريارهيه يه كيك له ئايه ته كانى قورئانى پيرۆز دابى كه له ئه وشته دابه زيووه ، بى گومان ئهم ووتيه فهرموودهيه كى (مسند) ه (١٥٠) .

ب / (ابن عباس) ئهم حوكمهيه داوه بو ئافرهتى سك پر و شيردهر ، باشه له كوئ وه ئهم حوكمهيه داونه تى ؟ گومان له وه دا نيه كه له

(١٥٠) انظر : (تدريب الراوي) : (١ / ١٩٢ - ١٩٣) للسيوطي ، و (علوم الحديث) ص : (٢٤) لابن الصلاح .

سوننه ته وه ، به تايبت خوی به تنها ئه مه ی نه فهرمووه ، به لکو (عبداللہ بن عمر) هاو دنگه له گه لی دا که ده گپړیته وه ئه م نایه ته (مه نسوخه) .

له (مالک) هوه ده گپړنه وه ئه ویش له (نافع) هوه که (ابن عمر) پرسپاری لی کرا دهر باره ی ئافره تی سک پر ئه گهر له مندالله که ی ترسا ، فهرمووی : " تَفْطِرُ وَتُطْعِمُ مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا مُدًّا مِنْ حِنْطَةٍ " (۱۵۱) ، واته : پوڙوو ناگریت و به رامبه ر به هر پوڙیک خواردنی هه ژاریک ده دات (مدّ) یك له گه نم .

وه له (ابن عمر) هوه ده یگپړینه وه که فهرمووی ته ی : " الْحَامِلُ وَالْمَرْضِعُ تَفْطِرُ وَلَا تَقْضِي " (۱۵۲) ، واته : ئافره تی سک پر و شیرده ر پوڙوو ناگریت و قه زاشی ناکاته وه .

وه له ریگه یه کی تره وه : " أَنْ امْرَأَتُهُ سَأَلَتْهُ وَهِيَ حُبْلَى ، فَقَالَ : أَفْطِرِي وَأَطْعِمِي عَنْ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا وَلَا تَقْضِي " (إسناده) ه که شی (جید) ه ، وه له ریگه ی سی یه مه وه هر له وه وه ﷺ : " أَنْ بِنْتًا لَهُ كَانَتْ تَحْتَ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ ، وَكَانَتْ حَامِلًا ، فَأَصَابَهَا عَطَشٌ فِي رَمَضَانَ ، فَأَمَرَهَا أَنْ تَفْطِرَ وَتُطْعِمَ عَنْ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا " .

(۱۵۱) أخرجه البيهقي في (سننه) : (۴ / ۲۳۰) من طريق الإمام الشافعي ، و سندُه صحيح .

(۱۵۲) أخرجه الدارقطني : (۱ / ۲۰۷) و صحَّحه .

ج/هینچ له هاوه‌لانی پیغمبه‌ر ﷺ پیچه‌وانه‌ی (ابن عباس) نین (۱۵۳)

.

ئه‌م پوون کردنه‌وه واتای لا بردنی پوژوومان بۆ ده‌کات له سه‌ر ئافره‌تی سک پر و شیرده‌ر که له فه‌رموده‌که‌ی پیشووی (أنس بن مالك الکعبی) هوه هاتوو ، وه ئه‌وه‌ش که تایبه‌ته به ترسان له سه‌ر خو‌ی و مندا‌له‌که‌ی ، و ئه‌وه‌ی که فیدییه دانی له سه‌ره نه‌ک قه‌زا کردنه‌وه ، له (ابن عباس) هوه ده‌گێڕنه‌وه که یه‌کێک - له‌و که‌نیزه‌کانه‌ی که مندا‌لی لی‌ی هه‌بوو (أم ولد) - به سک پری یان شیرده‌ری بی‌نی و فه‌رمووی : " أَنْتِ مِنَ الَّذِينَ لَا يُطِيقُونَ ، عَلَيْكَ الْجَزَاءُ ، وَلَيْسَ عَلَيْكَ الْقَضَاءُ " (۱۵۴) .

واته : تۆ له‌وانه‌ی که توانای پوژوویان نیه ، فیدییه‌دانت له سه‌ره نه‌ک قه‌زا کردنه‌وه .

هه‌ر که‌سی ووتی لا بردنی پوژوو له سه‌ر سک پر و شیرده‌ر وه‌کو لا بردنی پوژوو له سه‌ر ریبوار (موسافر) ، و له سه‌ر ئه‌وه بریاری دا که پئویسته قه‌زای پوژووکه‌ی بکاته‌وه ، ئه‌وا ووته‌که‌ی په‌ت ده‌کرێته‌وه و لی‌ی وه‌رناگیریت ، چونکه قورئانی پێرۆز واتای لا بردنی پوژووی له سه‌ر ریبواران پوون کردۆته‌وه به : ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ

(۱۵۳) كما نصَّ ابنُ قدامة في (المغني) : (۳ / ۲۱) .

(۱۵۴) أخرجهُ الدارقطني : (۱ / ۲۰۷) .

﴿ ههروهه ها واتای لابرډنی پوژووی له سه رئه وانه ی که توانایان نیه پوون
 کردوته وه به : ﴿ وَ عَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ﴾ ئه وه شت
 لاجیگیر بووه که سک پر و شیرده ر له وانه ن که ئه م ئایه ته ده یانگریته وه ،
 به لکو تاییه ته به وانه وه .

شهوی قه در :

ئهم شهوه فه زلی گه ورهیه ، چونکه شهوی هاتنه خواره وهی قورئانی پیرۆزه ، ئه و قورئانهی رینیشاندهره بۆ که سیك دهستی پێوه بگریت بۆ پێگهی سه ره به رزی و سه ره فره رازی ، به رزیشی ده کاته وه بۆ چله پۆپهی سه ره فره رازی و مانه وهی هه تا هه تای ئوممه تی ئیسلامیش که شوینکه وتووی سوننه ته کانی پیغه مبه رکه یه تی ﷺ شوین پێ به شوین پێ ، له م شه وه دا ئالا هه ل ناکات ، و که وان دانانی ، به لکو پێش برکی ده که ن له زیندو کردنه وهی به بیر و باوه رپوه له گه ل چاوه ری کردنی پاداشت له لایه ن خواوه .

ها بگره برای موسو لمان ئه مه ش ئه و ئایه ته قورئانیانه و ئه و فه رموودانه ی پیغه مبه ره ﷺ که لی ی وه ده یگێر نه وه و ده رباره ی ئه م شه وه هاتووه ، ئه وه ش به م شیوه یه :

۱- فه زلی شهوی قه در :

به سه بۆ پایه ی شهوی قه در که چاکتره له هه زار مانگ ، خوی به توانا و پایه به رز فه رموویه تی : ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَ مَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾ [القدر : ۱ - ۵] .

وه تیايدا هموو کرداریکی دانایانه جیا ده کړیتته وه : خوی پایه بهرز
 فهرموویه تی : ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ
 حَكِيمٍ أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾
 [الدخان : ۳ - ۶] .

۲ . کاتی شهوی قه در :

ئوهمان پی گه یشتوو له پیغه مبهری خواوه ﷺ که ئو شهوه شهوی
 بیست و یهک ، و شهوی بیست سی ، و شهوی بیست و پینج ، و شهوی
 بیست و هت ، و شهوی بیست و نو ، و شهوی کو تای مانگی رهمه زانه)
 (۱۵۵ .

ئیمامی (الشافعی) فهرموویه تی : ((ئمه له لای من وه کو ئه وه یه -
 خواش زاناره - که پیغه مبهر ﷺ وه لای ده دایه وه بهو پییه ی که پرسپاری
 لی ده کرا له سهر ئو شهوه ، پییان ده فهرموو : ئایا به دوايدا بگهرین له
 شهوی ئه وه دا ، ده یفه رموو : به دوايدا بگهرین له شهوی ئه وه دا)) (۱۵۶) .

ووته ی هه لېزاردهش ئه وه یه که له (۱۰) ده شهوه تاکه کانی کو تای
 رهمه زاندا بی ، به لگهش له سهر ئمه فهرمووده ی (عائشة) یه - په زای

(۱۵۵) والأقوال الواردة فيها مختلفة ومتغايرة ، و قد صنف الإمام العراقي رسالة مفردة سماها : (شرح الصدر بذكر ليلة
 القدر) استوعب فيها كلام العلماء في المسألة ، فلتنظر .
 (۱۵۶) فيما نقله عنه البغوي في (شرح السنة) : (۶ / ۳۸۸) .

خوای لیبت - که فهرموویه تی : " كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُجَاوِرُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ مِنْ رَمَضَانَ وَيَقُولُ : تَحَرَّوْا (وفي رواية : اَلْتَمِسُوا) لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي (الْوَتْرِ مِنْ) الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ مِنْ رَمَضَانَ " (١٥٧) .

واته : پیغه مبهری خوا ﷺ له ده رۆژی کۆتایی رهمه زاندا له مزگهوت ده مایه وه بۆ خوا په رستی (**الإعتكاف**) ، و ده یفه رموو : له تاكه كان له ده شهوی کۆتایی رهمه زان دا بگه ریڼ به دواى شهوی قه در دا .

به لام نه گه ر مړوځ لاواز بوو یان توانای نه بوو با حه وتی کۆتایی له ده ست نه روات ، له بهر نه و فهرموودییه ی که له (**ابن عمر**) ه وه ده یگړنه وه که فهرموویه تی : پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی : " اَلْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ ، فَإِنْ ضَعُفَ أَحَدُكُمْ أَوْ عَجَزَ فَلَا يَغْلِبَنَّ عَلَى السَّبْعِ الْبَوَاقِي " (١٥٨) .

واته : به دوايدا بگه ریڼ له ده شهوی کۆتایی دا ، نه گه ر یه کیکان لاواز بوو یان توانای نه بوو ، با له ده ستی نه روات له و حه وتی که ماون .

(١٥٧) أخرجه البخاري : (٢٢٥ / ٤) رقم : (٢٠١٧) و (٢٠١٩) و (٢٠٢٠) ، ومسلم رقم : (١١٦٩) .

(١٥٨) أخرجه البخاري : (٢٢١ / ٤) رقم : (٢٠١٥) ، ومسلم رقم : (١١٦٥) .

ئەمەش ئەو ووتە یه ی پیځه مبهري ﷺ راځه و ته فسیر ده کات که
 فه رموویه تی : " أَرَىٰ رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَّاتُ فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّبَهَا فَلْيَتَحَرَّهَا فِي السَّبْعِ
 الْأَوَاخِرِ " (١٥٩) .

واته : وا ئە بینم خه ونه کانتان پیکهاتون ئە گهر ههر که سی و یستی
 به دوایدا بگه ریّت با له هه وتی کۆتایدا بی .

ئەو هه زانراوه له سوننه ته وه که زانینی ئەو شه وه هه لگرا وه ، چونکه
 خه لکی دوو به ره کییان کرد له سه ر ئەو شه وه و به هۆیه وه هه لگرا ، له
 (عبادة بن الصامت) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده گێر نه وه فه رموویه تی : پیځه مبهري خوا ﷺ له
 شه وی قه دردا ده رچوو دوو پیاو له موسولمانان دوو به ره کییان ده کرد له
 سه ر شه وی قه در ، فه رمووی : " إِنِّي خَرَجْتُ لِأُخْبِرْكُمْ بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ فَتَلَا حَيَّ (١٦٠)
 فَلَانٌ وَفُلَانٌ فَرُفِعَتْ ، وَعَسَىٰ أَنْ يَكُونَ خَيْرًا لَّكُمْ ، فَالْتَمِسُوهَا فِي التَّاسِعَةِ
 وَالسَّابِعَةِ وَالْخَامِسَةِ (وفي روايةٍ : فِي السَّبْعِ وَالتَّسْعِ وَالْخَمْسِ " (١٦١) .

واته : من هاتم بۆ ئەو هه هه والی ئەو شه وه تان پی بدهم ، به لام له بهر
 ئەو هه فلان و فلان دوو به ره کییان کرد ، هه لگرا ، هیوام وایه ئەو کاره خیر

(١٥٩) انظر التعليق السابق .

(١٦٠) تلاحي : تخصم ، واته : دوو به ره کی کردن .

(١٦١) أخرجه البخاري : (٤ / ٢٣٢) رقم : (٢٠٢٣) و (٤٩) .

بى بۆتان ، جا به دوايدا بگهرين له نۆيه م ، و حهوتهم ، و پينجه م (وه له ريوايه تيكي تردا : له حهوت ، و نۆ ، و پينج دا) .

بىر خستنه وه يهك :

هه نديك فهرمووده مان پى گه شيتوو ه كه شهوى قه در له ده شهوى كۆتايدا يه ، وه هه نديكى تر كه له تاكه كانى دهى كۆتاييه ، يه كه ميان گشى يه و دووه ميان تاييه ته ، و تاييه تيش پيش ده خرئ له سه ر گشتى ، هه روه ها هه نديك فهرمووده ئاماژه به وه ده كه ن كه له حهوتهى كۆتايى بى ، ئه مه ش تاييه ته به نه توانين و لاوازيه وه و ئيشكاليش نيه له نيوانياندا ، ليره دا فهرمووده كان يهك ده گر نه وه و دژ يهك نين ، وه كۆ ده بنه وه و بلاوه ناكه ن .

پوخته ي ووتيش ئه وه يه كه موسولمان به دواى شهوى قه دردا ده گه پريت ته كاكانى دهى كۆتايى ، شهوى بيست و يهك ، و بيست و سئ ، و بيست و پينج ، و بيست و حهوت ، و بيست و نۆ ، وه ئه گه ر لاواز بوو يان تواناى نه بوو ئه وا با له تاكه كانى ئه و حهوتهى كه ماوه به دوايدا بگه ريت : (شهوى بيست و پينج ، و بيست و حهوت ، و بيست و نۆ) ، خواش زانatre .

۳ . چۆن موسولمان به دواى ئه م شهوه دا بگه ريت ؟

ئه م شهوه پيرۆزه هه ر كه سيك له دهستى بچئ ، هه موو خيرىكى له دهست چوو ه ، كه سيش له دهستى ناچئ جگه له بى به ش نه بئ ، له بهر

ئوه سوننه ته بۆ موسولمانی سور بوو له سهر گوڤرایه لای خواى په روهردگار ،
 ، ئه م شه وه زیندو و بکاته وه به باوه رپوه بۆ به ده ست هیڼانی پاداشتی
 گه وره ی خواى په روهردگار ، ئه گهر ئه وه ی ئه نجام دا خواى په روهردگار له و
 تاوانانه ی کردونیه تی خوښ ده بى .

پیغه مبهري ﷺ فهرموویه تی : " مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا
 تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ " (١٦٢).

واته : ههر که سى شه وى قه در زیندو بکاته وه و باوه پى پى هه بى و
 چاوه پى پى پاداشتی خوا بى ، خوا له تاوانه کانی پيشووی خوښ ده بى .

سوننه تیشه له و شه وه دا پارانه وه زور بکړیت ، چونکه له دايکه (عائشة)
 وه - په زای خواى لیبیت - ده گيرنه وه که فهرموویه تی : " ووتم : ئه ی
 پیغه مبهري خوا ئه گهر زانیم چ شه ویک شه وى قه دره ، چى بلیم له و شه وه دا
 ؟ فهرمووی : بلای : اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي " (١٦٣). واته :
 خوايه تو لى بورده یت و لیبور دنت خوښ ئه وى ، لیم ببوره .

(١٦٢) أخرجه البخاري : (٢١٧ / ٤) رقم : (٢٠١٤) ، و مسلم رقم : (٧٥٩) .

(١٦٣) أخرجه الترمذي رقم : (٣٧٦٠) ، وابن ماجه رقم : (٣٨٥٠) عن عائشة . وسنده صحيح .

وراجع لشرحه : (بغية الإنسان في وظائف رمضان) ص : (٥٧ . ٥٥) لابن رجب الحنبلي .

برام - خوای پهروهردگار بهرکه تی خویت به سهردا برپژیت و سهرکه وتووت کات بو گوږایه لی خوۍ - که زانیت ئەم شهوه چ شهوکی گه ورهیه ، که وابوو ده شهوی کو تای ههسته و زیندووی بکه رهوه به په رستن و دورکه وتنه وه له ئافره تان ، و فه رمان بکه به خیزانه که ت به و شتانه و په رستنی زیاتر بکه له م شهوه دا .

له (عائشة) وه - په زای خوای لیبت - ده گێر نه وه ، فه رموویه تی : " کَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ شَدَّ مِزْرَهُ (١٦٤) ، وَأَخْبَى لَيْلُهُ ، وَأَيَقُظُ أَهْلُهُ " (١٦٥) .

واته : پیغهمبهر ﷺ ئە گه ر ده شهوی کو تای بهابتایه پشتی لی ده به ست (واته : دور ئە که وته وه له جووت بوون له گه ل خیزانه کانیدا) و شه وه کانیدا زیندو ده کرده وه خیزانه کانیشی به خه به ر ده هیئا .

هه ره وه له (عائشة) وه ده گێر نه وه فه رموویه تی : " کَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهَا " (١٦٦) .

واته : پیغهمبهری خوا ﷺ له ده پوژی کو تایدا زیاتر هه ولی خوا په رستی ده دا به شیوه یه که ئە وه وه لی له پوژانی تر دا نه ده دا .

(١٦٤) واته : دور ئە که وته وه له ئافره ت به مه به ستی خوا په رستن ، وه قو لی بو هه ل ده کرد و به دوایدا دو گه را .

(١٦٥) أخرجه البخاري : (٢٣٣ / ٤) رقم : (٢٠٢٤) ، و مسلم رقم : (١١٧٤) .

(١٦٦) أخرجه مسلم رقم : (١١٧٤) .

٤ . نیشانه کانی ئەم شهوه :

بزانه ئەی بێندهی گوێرایەل - خوای پەرودردگار یارمهتیت بدات
 بهرهمی خووی و پشتوانیش بێ به سهركهوتنی خووی - كه پیغه مبهری خوا
 ﷺ ده مه و به یانی ئەم شهوهی بۆ وسف کردووین ، بۆ ئەوهی موسولمان
 بزانی ئەم شهوه چ شهویکه (١٦٧) :

له (أَبِي بِن كَعْب) هوه ﷺ ده گیرنه وه كه فهرموویه تی : پیغه مبهر ﷺ
 فهرموویه تی : " صَبِيحَةُ لَيْلَةِ الْقَدْرِ تَطْلُعُ الشَّمْسُ لَا شُعَاعَ لَهَا ، كَأَنَّهَا طَسْتُ
 حَتَّى تَرْتَفِعَ " (١٦٨) .

واته : به ره به یانی شهوی قه در خۆر هه لدی و تیشکی نیه ، هه روه کو
 ته شتیک تا ئەو کاتهی بهرز ده بیته وه .

(١٦٧) خه لکی عه وام (نه شارهزا له دین) رۆژ نیشانه یان هه یه ده ربارهی شهوی قه در و
 هه مووشی خورافی و بیر و باوه ری پوچه لێ ، له وانه : داره کان سوچه ده بهن ، وه خانوه کان
 ده خه ون (!) و ... و ... هتد .

منیش ده لیم : له کوردستانی خوشمان هه ندی له و خورافه ت و بیر و باوه ره
 پوچه لانه له لای خه لکی عه وام باسی لی وه ده کریت ، له وانه : له م شه وه دا ئەستیره
 دانا چوپریت و سه گه کان ناوه پین و ... و ... هتد ، كه هه مووی ووته ی پوچه ل و بێ به لگه ن و
 هه چ بنه وایه کیان نیه له ئایینی ئیسلامی پیروژدا .

(١٦٨) أخرجه مسلم رقم : (٧٦٢) .

وه له (أبوهريرة) وه ﷺ دهگێر نه وه فه موویه تی : باسی شهوی
قه درمان ده کرد له لای پیغه مبهری خوا ﷺ فه رمویی : " أَیْکُمْ یَذْکُرُ حِیْنَ
طَلَعَ الْقَمَرُ ، وَهُوَ مِثْلُ شِقِّ جَفْنَةٍ " (١٦٩) .

واته : کامه تان له یادی تی کاتی مانگ ده رکه وت وه کو نیوه ی قاپیک بوو .

وه له (ابن عباس) وه - په زای خوا له خوی و باوکی بیّت - ده گێر نه وه
فه رمویی تی : پیغه مبهر ﷺ فه رمویی تی : " لَيْلَةُ الْقَدْرِ سَمْحَةٌ ، طَلْقَةٌ ، لَا
حَارَّةَ ، وَلَا بَارِدَةَ ، تُصْبِحُ الشَّمْسُ صَبِيحَتَهَا ضَعِيفَةً حُمْرَاءَ " (١٧٠) .

واته : شهوی قه در شه ویکی بیّ ده نگ و پوونه ، نه گهرمه و نه سارد ،
خوری به یانیه که ی لاواز و سور ده بیّ .

(١٦٩) أخرجه مسلم رقم : (١١٧٠) .

وه (شِقِّ جَفْنَةٍ) : الشِّقُّ : واته : نیو ، الجَفْنَةُ : واته : قاپ ، وه (القاضي عياض) ده فه رمویی : (له م
فه رموده یه دا ئامازه کراوه بۆ ئه وه ی که له کو تایی مانگدا ئاوا ده بیّت ، چونکه مانگ به و شیوه یه
نابیّت له کاتی ده رکه وت نییدا جگه له کو تایی مانگ نه بیّت) .

(١٧٠) أخرجه الطيالسي رقم : (٣٤٩) ، وابن خزيمة : (٢٣١/٣) ، والبزار : (٤٨٦/١) ، و سنده حسن .

مانه‌وه له مزگه‌وت بو خوا په‌رستن

((الإعتكاف))

۱ ـ حیکمه‌تی مانه‌وه له مزگه‌وت خوا په‌رستنه :

پیش‌ه‌وا (العلامة ابن القيم) فه‌رموویه‌تی : ((له کاتی‌کدا که چاک کردنه‌وه‌ی دل و به‌رده‌وام بوون له سه‌ر ریگه‌ی به‌ره‌و خوا چوون (واته : بو خوا سو‌لحان) وه‌ستاوه له سه‌ر کو کردنه‌وه‌ی به‌ره‌و خوا ، و کو کردنه‌وه‌ی بلاو بووه‌کانی و به‌ته‌واو پووتی کردنی به‌ره‌و خوی په‌روه‌ردگار ، چونکه بلاو بووه‌کانی دل هیچ کو‌ی ناکاته‌وه جگه له پوو کردنه خوی په‌روه‌ردگار نه‌بی ، له به‌ر ئه‌وه‌ی زیاده‌ی خواردن و خواردنه‌وه و زیاده‌ی تیکه‌ل بوون له‌گه‌ل خه‌لک دا ، و زیاده‌ی ووتن ، و زیاده‌ی خه‌وتن کرداره‌کانی دل‌یان به‌ر به‌لاوتر ده‌کرد ، و به‌لاوه‌یان پی ده‌کرد به هه‌موو دو‌له‌کاندا ، وه ده‌ی‌پری له پویشتن به‌ره‌و لای خوی په‌روه‌ردگار یان لاوازی ده‌کات یان کو‌سپی ده‌خاته ری‌ی و له کاری ده‌خات .

میهره‌بانیتی خوی به‌ توانا و میهره‌بان به‌رامبه‌ر به‌ بنده‌کانی ئه‌وه‌ی کرد پوژووی له سه‌ر فه‌رز کردن که هوی نه‌هیشتنی زیاده‌ی خواردن و خواردنه‌وه‌یه ، دل‌یش به‌تال ده‌کات له ئاره‌زووه‌کانی که هوی له کارخستنی‌تی له به‌رده‌وام بوونی له سه‌ر ریگه‌ی به‌ره‌و خوا چوون ، فه‌رز

کردنه کەش به پیتی قازانج بووه به شیوه یه ک بهنده سوودی لی وه بگریت له
دونیا و دوا پوژیش دا ، و زیانیشی پی نه گه یه نی و نه شی بری له قازنجه پیش
وهخت و دوا خراوه کانی .

ههروه ها ری پی دان به مانه وه له مزگهوت بو خوا په رستن ، ئه وه ی که
مه به ست و ناوه پوکه که ی مانه وه ی دل له سه ر پښه ی خوی پایه به رز و
کومه ل بوونیتی له سه ری و تاک بوونی له گه لیدا ، وه بو بران له خو خه ریک
کردنی به خه لکه وه ، و خو خه ریک کردنی ته نها به خوی بی گه رده وه ، به
شیوه یه ک یاد کردن و خوشه ویستی و پوو کردنه خوا جیگای ویسته کانی دل
و ساته کانی ده بی ، به وه یش ده ست به سه ر دلدا بگریت به هو ی ملکه چی
دل وه ، به مهش ویسته کانی هه مووی به خوا به وه هه موو ساته کانیشی به یادی
ئه وه ، و بیر کردنه وه شی ته نها له ئه نجام دانی ئه و کردارانه یه که پازی بوونی
خوی پی به ده ست دی و له خوا نزیک ی ده کاته وه ، ئه و کاته هاوده میتی به
خوا ده بی له جیاتی ئه وه ی خه لکی بی ، دووریشی له وه له بهر
هاوده میتی به تی له پوژی ته نهایی له ناو گوژدا له کاتی کدا هیچ هاوده میک
نیه ، وه هیچ دل پی خوشکراویک نیه جگه له و نه بی ئه مه یه مه به ست له
مانه وه ی گه وره له مزگهوت)) (١٧١) .

۲. واتاکه ی :

(الإعتكاف) : مانه وهیه له سهر شتیک ، له بهر ئه مهش به و که سه ی که له مزگهوت ده مینیته وه بۆ خوا په رستی ووتراوه : (معتکف) و (عاکف) (۱۷۲).

۳. ری پی دانی :

له هه موو پوژه کانی سال دا سوننه ته له پرمه زان بی یان جگه له پرمه زان ، چونکه له پیغه مبهره وه ﷺ ده گپنه وه که له ده پوژی کوئی شه وال دا ماوه ته وه له مزگهوت بۆ خوا په رستی (۱۷۳) .

وه ده گپنه وه له (عمر) هوه ﷺ به پیغه مبهری فه رموه ﷺ : " يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، أَنْ أَعْتَكِفَ لَيْلَةً فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ؟ قَالَ : فَأَوْفِ بِنَذْرِكَ فَأَعْتَكِفْ لَيْلَةً " (۱۷۴) .

واته : ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ من له سه رده می نه فامیدا نه زرم کرد بوو شه ویک له مزگهوتی مالی خوا دا ، واته : (مسجد الحرام) بمینمه وه ؟ فه رمووی : وه فا بکه به نه زره کهت (شه ویک له مزگهوت بمینمه وه) .

(۱۷۲) المصباح المنير : (۲ / ۴۲۴) للفيومي ، و (لسان العرب) : (۹ / ۲۵۲) لابن منظور .

(۱۷۳) أخرجه البخاري : (۴ / ۲۲۶) رقم : (۲۰۴۱) ، و مسلم رقم : (۱۱۷۳) .

(۱۷۴) أخرجه البخاري : (۴ / ۲۳۷) رقم : (۲۰۴۲) ، و مسلم رقم : (۱۶۵۶) .

وه باشتیرینی له رهمه زاندا ده بێ ، له بهر فهرموده ی (أبو هريرة) رضی اللہ عنہ که ده فهرمویت : " كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعْتَكِفُ فِي كُلِّ رَمَضَانَ عَشْرَةَ أَيَّامٍ فَلَمَّا كَانَ الْعَامُ الَّذِي فُيْضَ فِيهِ أَعْتَكَفَ عَشْرِينَ يَوْمًا " (١٧٥) .

واته : پیغه مبهری خوا ﷺ له هه موو رهمه زانیك ده رۆژ له مزگه وت ده مایه وه ، به لام کاتیك ئه و ساله ی که تییدا وه فاتی کرد بیست رۆژ مایه وه . وه باشتیرینشی له کوتایی رهمه زاندا یه چونکه پیغه مبهر رضی اللہ عنہ : " كَانَ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ " (١٧٦) .

٤ . مه رجه کانی :

أ . دروست نی یه جگه له مزگه وته کان نه بێ له بهر ووته ی خوی پایه بهرز : ﴿ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ ﴾ (١٧٧) وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ﴿ [البقرة : ١٨٧] .

ب . (المساجد) : ووشه ی مزگه وته کان به رهمه یی (واته : مطلق) ی نیه ، چونکه فهرموده ی (صحیح) مان له سوننه ت داپی گه شیتوو به بۆ (تقید)

(١٧٥) أخرجه البخاري : (٤ / ٢٤٥) رقم : (٢٠٤٤) .

(١٧٦) أخرجه البخاري : (٤ / ٢٢٦) رقم : (٢٠٢٦) ، و مسلم رقم : (١١٧٣) عن عائشة .

(١٧٧) أي : لا تُجامعوهُنَّ ، كما هو قول الجمهور . انظر (زاد المسير) : (١ / ١٩٣) لابن الجوزي . واته : ججوت مهبن له گه لا خیزاندا ، وه ئه مهیش ووته ی زۆرینه ی زانایانه .

کردنی ، ئه وهش ئه وهرمووده یی پیغه مبهره ﷺ که فهرموویه تی : " لا اَعْتَكُفَ إِلَّا فِي الْمَسْجِدِ الثَّلَاثَةِ " (۱۷۸) .

واته : مانه وه له هیچ مزگه وتیکدا نییه بو خوا په رستی ، جگه له سی مزگه وته که نه بی .

ج - سوننه تیش له سه ر ئه وه یی بو ئه وه که سانه ی که له مزگه وت ده میننه وه به پوژوو بن ههروه کو له پیشدا باسکرا له (عائشة) وه - په زای خوی لیبت - (۱۷۹) .

ه - چی ره وایه بو ئه وه که سه ی له مزگه وت ده میننه وه بو خوا په رستن :

أ - بوی ره وایه ده رچیت بو پیو یستییه کانی ، یان سه ری له مزگه وته وه ده ركات بو ئه وه ی بشوړریت و پرچی دا بهینریت ، (عائشة) - په زای خوی لیبت - فهرموویه تی : " وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَيَدْخُلُ عَلَيَّ رَأْسَهُ وَهُوَ [مُعْتَكِفٌ] فِي الْمَسْجِدِ [وَأَنَا فِي حُجْرَتِي] فَأَرْجِلُهُ (وَفِي رَوَايَةٍ : فَأَغْسِلُهُ) [وَإِنَّ بَيْتِي وَبَيْنَهُ]

(۱۷۸) وهو حديث صحيح ثابت ، صححه الأئمة والعلماء ، راجع لتخریجه والكلام فيه ، والرد على ما أثاره (البعض) : رسالة : (الإنصاف في أحكام الاعتكاف) تأليف : علي حسن علي عبد الحميد ، طبع : المكتبة الإسلامية ، وانظر لزيادة البيان (جزء الاعتكاف) للحمامي ، بتحقيقه وتخریجه ، وهو تحت الطبع .
(۱۷۹) أخرجه عبد الرزاق في (المصنف) رقم : (۸۰۳۷) . وروی رقم : (۸۰۳۳) بمعناه عن ابن عمر وابن عباس ؓ .

لَعْتَبَةُ الْبَابِ [وَأَنَا حَائِضٌ] وَكَانَ لَا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلَّا الْحَاجَةُ [الْإِنْسَانِ] إِذَا كَانَ مُعْتَكِفًا " (١٨٠) .

واته : پیغهمبهری خوا ﷺ سه‌ری ئه‌هینایه ژووره‌وه بو لام له کاتیکی دا که له مزگه‌وت ده‌مایه‌وه منیش له ژووری خۆم بووم پرچم بو دا ده‌هینا یان ئه‌مشوشت ته‌نها به‌رده‌رگا که مان له نێواندا بوو له کاتیکی دا له بێنویژی ده‌بووم ، و نه‌ده‌هاته ماله‌وه جگه له کاتیکی نه‌بی که نیازی چونه سه‌ر ئاوی هه‌بی .

ب - وه‌ راوه‌یه بو که‌سیکی که له مزگه‌وت مابێته‌وه به‌ مه‌به‌ستی خوا په‌رسی یان بو هه‌ر شتیکی تر له مزگه‌وت دا ده‌ست نویژ بشوات له به‌ر وته‌ی پیاویکی که خزمه‌تی پیغهمبهری کردوه ﷺ ده‌فه‌رموی : " تَوَضَّأَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ وَضُوءٌ خَفِيفًا " (١٨١) .

واته : پیغهمبهری خوا ﷺ ده‌ست نویژیکی سوکی له مزگه‌وت دا شوشت .
ج - وه‌ بۆی په‌وايه خیمه‌یه‌کی بچوک هه‌لدات له کۆتای مزگه‌وت دا بو ئه‌وه‌ی تێیدا بمی‌نێته‌وه بو خوا په‌رستن ، چونکه (عَائِشَةُ) - په‌زای خوای

(١٨٠) أخرجه البخاري : (١ / ٣٤٢) ، و مسلم رقم : (٢٩٧) . و انظر (مختصر صحيح البخاري) رقم : (١٦٧)
(لشيخنا الألباني ، و (جامع الأصول) : (١ / ٣٤١) لابن الأثير .
(١٨١) أخرجه أحمد : (٥ / ٣٦٤) ، بسند صحيح .

لَبِيتَ - (خَبَاء) يَك (١٨٢) ، واته : خيمه‌يه‌كى بۆ پیغه مبه‌ر ﷺ هه‌لده‌دا ،
ئه‌گه‌ر له‌ مزگه‌وت بمایه‌ته‌وه‌ بۆ خوا په‌رستن ، ئه‌وه‌ش به‌فه‌رمانی پیغه مبه‌ر
بوو ﷺ (١٨٣).

د - وه‌ بۆی په‌وايه‌ جیگه‌ خه‌وه‌كه‌ی یان ته‌ختی خه‌وته‌كه‌ی له‌و خیمه‌دا
دابئی ، له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی كه‌ له‌ (ابن عمر) ه‌وه‌ ده‌یگێڤنه‌وه‌ - په‌زای خوا له‌
خۆی و بابی بیٲ - له‌ پیغه مبه‌ره‌وه‌ ﷺ كه‌ ئه‌گه‌ر له‌ مزگه‌وت بمایه‌ته‌وه‌
جیگه‌ خه‌وێكى بۆ داده‌نرا یان ته‌ختی خه‌وته‌نێکیان بۆ داده‌نا له‌ پاش
كوڵه‌كه‌ی ته‌وبه‌وه‌ (إِسْطَوَانَةُ التَّوْبَةِ) (١٨٤).

٦ - مانه‌وه‌ی ئافره‌ت له‌ مزگه‌وتدا بۆ خوا په‌رستی و سه‌ردانی می‌رده‌كه‌ی له‌ مزگه‌وت :

أ - په‌وايه‌ بۆ ئافره‌ت سه‌ردانی می‌رده‌كه‌ی بكات له‌ كاتێك دا پیاوه‌كه‌ی
له‌ مزگه‌وت دا مابیتته‌وه‌ بۆ خوا په‌رستن ، وه‌ بۆ پیاوه‌كه‌شی په‌وايه‌
ئافره‌ته‌كه‌ی تا ده‌رگای مزگه‌وت په‌وانه‌ بكات (١٨٥) ، (صَفِيَّة) خێزانی

(١٨٢) الخباء : خيمه‌يه‌كى بچوکه‌ له‌ تووک یان له‌ صوف دروست ده‌کړیت ، دوو کوڵکه‌ یان سێ کوڵه‌ی
هه‌یه‌ .

(١٨٣) كما في (صحيح البخاري) : (٤ / ٢٢٦) رقم : (٢٠٣٣) .

(١٨٤) كما في (صحيح مسلم) رقم : (١١٧٣) .

(١٨٥) أخرجه ابن ماجه رقم : (٦٤٢ - زوائد) ، و البيهقي . كما قال البوصيري . من طريقين عن عيسى بن عمر ، عن
نافع ، عن ابن عمر .

پیغه مبهري ﷺ - ره زای خوی لیبت - فهرموویه تی : " کَانَ النَّبِيُّ ﷺ مُعْتَكِفًا [فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ] فَأَتَيْتُهُ أَزُورُهُ لَيْلًا ، [وعنده أزواجه فَرَحْنَ] ، فَحَدَّثْتُهُ سَاعَةً ، ثُمَّ قُمْتُ لِأَنْقَلِبَ ، [فَقَالَ : لَا تَعْجَلِي حَتَّى أَنْصَرِفَ مَعَكَ] ، فَقَامَ مَعِيَ لِيَقْلِبَنِي ^(١٨٦) ، . وَكَانَ مَسْكَنُهَا فِي دَارِ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ . [حَتَّى إِذَا كَانَ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ الَّذِي عِنْدَ بَابِ أُمِّ سَلَمَةَ ، فَمَرَّ رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَلَمَّا رَأَى النَّبِيَّ ﷺ أَسْرَعَا ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى رِسْلِكُمَا ^(١٨٧)] إِنَّمَا صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ ، فَقَالَا : سُبْحَانَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ ابْنِ آدَمَ حَجْرَى الدَّمِّ وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْدِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَرًّا . أَوْ قَالَ . شَيْئًا " ^(١٨٨) .

واته : پیغه مبهري خوا ﷺ له دهی کوتایي رهمه زاندا مابوووه بو خوا په رستی ، منیش به شه و هاتم بو سهردانی ، له و کاته دا خیزانه کانی له لای بوون و پوشتن ، ماوویه که له گه لیدا دوام ، پاشان هه ستام بگه ریمه وه ، فهرمووی : په له مه که بو ئه وهی له گه لت بیم ، له کاتیکدا که له لای دهرگای مزگوت بووین له لای دهرگای مالی (أم سلمة) وه دوو پیاو له ئه نصار تیپهر بوون ، کاتیک پیغه مبهریان بینی ﷺ په له یان کرد ، پیغه مبهري ﷺ

^(١٨٦) واته : ده میگه پانده وه و خویشی له گه لدا ده هات .

^(١٨٧) أي : مهلاً ، لا تعجلا في الذهاب ، فليس هذا شيئاً تکرهانه !

واته : له سهر خو بن ، په له مه که ن ، چونکه ئه مه شتیک نییه پیتان ناخویش بیت .

^(١٨٨) أخرجه البخاري : (٤ / ٢٤٠) رقم : (٢٠٣٥) و (٢٠٣٨) و مسلم رقم : (٢١٥٧) ، و الزيادة الأخيرة

لأبي داود : (٧ / ١٤٢ . ١٤٣ عون المعبود) .

فهرمووی : په له مه که ن ئه وه (صفیه بنت حیی) ه ، فهرموویان : (سُبْحَانَ اللَّهِ) ئه ی پیغه مبهری خوا ! فهرمووی : " شهیتان به ناو پرپر هوی خوینی نه وه کانی ئاده م دا دیت و ده روات منیش ترسام خراپه یه ک یان شتیک بخاته دلته نه وه " .

ب - وه ره وایه بۆ ئافرهت له مزگهوت بمینیتته وه بۆ خوا په رستن له گه ل میرده کهیدا ، یان به ته نهایی له بهر فهرمووده ی (عائشه) - رهزای خوای لیبت - که ده گپریته وه : پیغه مبهری خوا ﷺ له مزگهوت ده مایه وه له ده ی کو تای رهمه زاندا تا کاتی وه فاتی کرد ، پاشان خیزانه کانی له دوا ی خوی له مزگهوت ده مانه وه (۱۸۹) .

شیخمان خوا بیاریزی * فهرموویه تی : ((ئه م فهرمووده یه به لگه یه له سه ر ره وایی مانه وه ی ئافرهت له مزگهوت بۆ خوا په رستن ، وه گومانیش له وه دا نییه که پابه نده به پرپیدانی خاوه نه کانیان بۆ ئه و کاره و نه بوونی فیتنه ، و نه بوونی خه لوه ت له گه ل پیاواندا ، له بهر ئه و به لگه زۆرانه ی که هه ن له سه ری ، و بنه و فیه یه که ش : [دَرُءُ الْمَفَاسِدِ مُقَدَّمٌ عَلَى جَلْبِ الْمَصَالِحِ

(۱۸۹) تقدم تخریجه فی التعلیق رقم : (۱۷۵) .

* ئه م کتیه به کاتیکدا نووسراوه ته وه که فهرمووده ناسی سه رده م شیخی (محمد ناصر الدین الالبانی) له ژیاندا بووه ، بۆیه نووسه ره کان فهرموویانه : خوا بیاریزیت ، به لام ئیستا که وه فاتی کردووه ده لئین : په حمه تی خوای لیبت و به به هشتی پان و به رینی خوی شادی بکات ، - آمین -

[واته : پالنانی خراپه کان پیش خراوه له سه ر به دهست هینانی چاکه کان ((
 . ه . ا]

نویژی ته راویح :

۱ - رییبدانی (مشروعیت) :

کردنی نویژی ته راویح به جهاماعت دورسته له بهر ئه و فرموده ده که (عائشة) - په زای خوای لیبت - ده یگیریتته وه : " أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ فَصَلَّى فِي الْمَسْجِدِ ، وَصَلَّى رَجُلٌ بِصَلَاتِهِ ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا ، فَاجْتَمَعَ أَكْثَرُ مِنْهُمْ ، فَصَلَّى فَصَلُّوا مَعَهُ ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا فَكَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ مِنَ اللَّيْلِ الثَّالِثَةِ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى بِصَلَاتِهِ ، فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الرَّابِعَةُ عَجَزَ الْمَسْجِدُ عَنْ أَهْلِهِ حَتَّى خَرَجَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ ، فَلَمَّا قَضَى الْفَجْرَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَتَشَهَّدَ ثُمَّ قَالَ : " أَمَّا فَإِنَّهُ لَمْ يَخَفْ عَلَيَّ مَكَانَكُمْ وَلَكِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْرَضَ عَلَيْكُمْ فَتَعْجِزُوا عَنْهَا " ، فَتَوَفَّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ (١٩٠) .

واته : پیغمبهری خوا ﷺ له ناوهندی شهودا ده رچوو نویژی له مزگه وتدا کرد ، ههندی له پیاوان به نویژه که ی ئه وه وه نویژیان کرد ، که پوژ بووه وه خه لکی باسیان لئ وه کرد ، له شهوی دووه مدا له وان زیاتر کو بووه وه ، پیغمبهر ﷺ نویژی کرد و خه لکیش له گه لیدا ، که پوژ بووه وه

(١٩٠) أخرجه البخاري : (٣ / ٢٢٠) رقم : (٩٢٤) و (٢٠١٢) ، و مسلم رقم : (٧٦١) .

خه لکی دیسان باسیان لیوه کرد ، و خه لکی ناو مزگه وته که زۆر تر بوو له شهوی سی یه م ، که پیغه مبهر ﷺ ده رکه وت نو یژیان کرد به نو یژه که یه وه ، به لام که شهوی چواره م بوو مزگه وت ری یی خه لکی نه ده کرده وه ، پیغه مبهر ﷺ ده رنه چو له مال تا کاتی نو یژی به یانی ئه نجا ده رچو بو نو یژی به یانی ، وه کاتی نو یژی به یانی ئه نجامدا پرووی تی کردن و شایه تمانی هی ناو پاشان فهرمووی : " سه رباره ت به من جیگای ئیوه شاراهه نه بوو لیم (واته : من ئاگادارم بووم که ئیوه هاتوون بو مزگه وت) ، به لام له وه ترسام له سه رتان فهرز بی ت و پیتان ئه نجام نه دری " وه پیغه مبهری خوا ﷺ وه فاتی کرد و کار هه ر له سه ر ئه وه بوو .

به لام که پیغه مبهری خوا ﷺ گه پایه وه بو لای خوای په روه ردگار خوی و شه ریعت جیگیر بوو ، و ترسی فهرز بوونی نه ما ، وه پی پی دانی کردنی نو یژه که ی به جه ماعه ت مایه وه به هوی نه مانى هۆکاره که ی ، چونکه هۆکار ده سو ری ته وه له گه لی کرداردا به بوونی و نه بوونی [الْعِلَّةُ تَدُورُ مَعَ الْمَعْلُولِ وَجُودًا وَعَدَمًا] .

تا خه لیفه ی هوشمه ند و کارامه و لی هاتوو (**عمر بن الخطاب**) رضی الله عنه ئه م سوننه ته ی زیندو کرده وه هه ر وه کو چۆن (**عبد الرحمن بن عبد القاري**) ^(١٩١)

(١٩١) بتنوين (عَبْدٍ) ، و (القاري) مشددة الياء . دون إضافة . انظر (اللباب في تهذيب الأنساب) : (٣ / ٦٠٧) لابن الأثير .

ده گيریته وه و ده فهرمووی : " له گه ل (عمر بن الخطاب) دا ﷺ دهرچوم
 بۆ مزگه وت شه ویک له پرمه زاندا بینمیان خه لکی کۆمه ل کۆمه ل جیاوازن ،
 پیاوی وا هه بوو بۆ خوی نویژی ده کرد ، وه پیاوی واش هه بوو کۆمه لیک له
 گه لیدا نویژیان ده کرد ، جا (عمر) : فهرمووی : من وا نه بینم نه گهر نه وانه
 له سه ر یه ک قورئان خوین کۆ بکرینه وه باشته ر ، پاشان نه مه له دلدا جیگیر
 بوو و له سه ر (اُبی بن کعب) کوی کردنه وه ، پاشان له شه ویکی تر دا له
 گه لیدا دهرچوم و خه لکیش به نویژی قورئان خوینه که یان نویژیان ده کرد ،
 (عمر) فهرمووی : نه مه باشته رین بیدعه یه * ، وه نه و نویژه ی که له سه ری

* برای موسولمان :

ا = مه به سستی عمر ﷺ له پسته ی " نعمت البدعة هذه " نه وه نیه که کرداره که ی عمر ﷺ
 بیدعه بیته له زاراه ی شه ردا ، چونکه هه ر وه کو ئاشکرایه بیدعه : شتیکی تازه یه ده خریته سه ر
 ئایینی ئیسلامی پیروژ و هیچ بنه وایه کی له قورئان یان له سوننه ته کا نی پیغه مبه ردا ﷺ نیه ، به لام
 کرده وه که ی عمر ﷺ بنه وای هیه له سوننه تی پیغه مبه ردا ﷺ به لام له ترسی فهرز بوونی وازی
 لیه پناوه ، وه که ترسی فهرز بوونی نه ما عمر ﷺ نه و سوننه ته ی زیندوو کرده وه .

ب = به کار هیئانی زاراه ی (بیدعه) له لایه ن عمر وه ﷺ به کار هیئانیکی زمانه وانیه و
 هیچی تر ، جا به ئاگه به له ووته ی نه و که سانه ی که ده لێن : نه مه به لگه یه له سه ر نه وه ی که
 بیدعه ی حه سه نه) له ئاییندا هیه !!!

ده‌خه‌ون (واته : دواى هه‌ستان له خه‌و نوێژى ته‌راویح بکات) چاکتره
له‌وه‌ی که یه‌ک سه‌ری پێ‌ی هه‌ل ده‌ستن (دواى نوێژى عی‌شا) ، جا خه‌لکی
له سه‌ره‌تای شه‌ودا (واته : دواى نوێژى عی‌شا) هه‌ل‌دستان بو‌ نوێژى ته‌راویح
(١٩٢) .

٢ . ژماره‌ی پکاته‌کانی :

خه‌لکی جیا‌وازن له دیاری کردنی پکاته‌کانی ، ووته‌ی گونجا و بو‌
رێنمووی پیغه‌مبه‌ر محمد ﷺ ته‌وه‌یه که هه‌شت رکات بێ جگه له ویتره‌کان
، له به‌ر فه‌رموده‌ی (عائشه) - په‌زای خواى لیبیّت - که فه‌رمویه‌تی : "
مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةِ رَكْعَةٍ" (١٩٣) .

چونکه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمویه‌تی : " كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ " . خواى
په‌روه‌ردگار پارێزه‌ری من و ئێوه‌یش بیّت له گومپایی و گومپا‌بووان و گومپا‌که‌ران .

بپوانه کتیبی : (علم أصول البدع) ل : (١٢٦ - ١٢٩) نووسینی : علي حسن الحلبي ، و
البدعة وأثرها السيء في الأمة) ل : (٢٢ - ٢٤) نووسینی : سليم الهلالي .
(١٩٢) أخرجه البخاري : (٢١٨ / ٤) رقم : (٢٠١٠) ، والزيادة لمالك : (١١٤ / ١) ، وعبد الرزاق رقم :
(٧٧٢٣) .

(١٩٣) أخرجه البخاري : (١٦ / ٣) رقم : (١١٤٧) و (٢٠١٣) ، ومسلم رقم : (٧٣٦) .

قال الحافظ - رحمه الله - في (الفتوح) (٥٤ / ٤) : ((هذا مع كونه أعلم بحال النبي ﷺ ليلاً من غيرها)) . واته : ته‌مه
له گه‌ل ته‌وه‌يشدا که زاناترین که‌سه به حالێ پیغه‌مبه‌ر ﷺ له شه‌ودا له جگه له خۆی .

واته : پیغهمبه‌ری خوا ﷺ له یازده رکات زیاتری نه‌ده‌کرد له رهمه‌زاندنا و جگه له رهمه‌زانیش دا .

ووته‌که‌ی (عائشة) - په‌زای خوی لیبیت - له گهل فه‌رمووده‌ی (جابر بن عبدالله) دا ﷺ یه‌ک ده‌گرنه‌وه ، که ده‌گریته‌وه : " أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَخِي بِالنَّاسِ لَيْلَةً فِي رَمَضَانَ ، صَلَّى ثَمَانِي رَكَعَاتٍ وَأَوْتَرَ " (١٩٤) .

واته : پیغهمبه‌ری خوا ﷺ شه‌ویکی رهمه‌زانی زیندوو کرده‌وه له گهل خه‌لکدا هه‌شت رکات نویژی کردوو پاشان ویتره‌کانی کرد .

هه‌روه‌ما کاتیک (عمر بن الخطاب) ئه‌م سوننه‌ته‌ی زیندوو کرده‌وه خه‌لکی له سه‌ر یازده رکات کو کرده‌وه به‌ پی‌ی سوننه‌ته‌ی (صحیح) هه‌ر وه‌کو ئیمامی (مالک) : (١ / ١١٥) به‌ (سَنَد) یکی (صحیح) له پی‌گه‌ی (محمد بن یوسف) له (السائب بن یزید) ده‌گریته‌وه که فه‌رموویه‌تی : " (عمر بن الخطاب) فه‌رمانی به‌ (اُبی بن کعب) و (تمیم الداری) کرد که پیش نویژی خه‌لکی بکه‌ن به‌ یازده رکات ، فه‌رمووی : قورئان خوینه‌کان له سوره‌ته (١٠٠) سه‌د ئه‌یه‌تیه‌کانیان ده‌خوینده‌وه ، به‌

(١٩٤) أخرجهُ ابن حبان في (صحيحه) رقم : (٩٢٠) ، والطبراني في (الصغير) ص : (١٠٨) ، وابن نَصْر في (قيام الليل) ص : (٩٠) . وسندهُ حسنٌ في الشواهد .

شیوه یهك خۆمان به گالۆكه كانه وه پاده گرد له بهر دريژى وهستان ، و
وبلاوه مان لى نه ده كرد تا كاتى سه ره تاى دهركه وتنى فهجر " .

وه (**يزيد بن خصيفة**) پيچه وانه يه تى و فهرموويه تى " به بيست ركات
" به لام ئه مه (**شاذة**) چونكه (**محمد بن يوسف**) (**أوثق**) تره له (**يزيد بن
خصيفة**) ، وه به هاوشيوه كانى ئه مه ناوتريت (**زيادة الثقة**) يه كه
وه ده گيرى ، چونكه (**زيادة الثقة**) پيچه وانه كردنى تيدا نى يه ، به لكو
زيادهى (**علم**) ي تيداى له سه ره وهى كه (**ثقة**) ي يه كه م گيراويه يته وه
، مه روه كو له (**فتح المغيث**) دا : (١ / ١٩٩) ها تووه وه له (**محاسن
الاصطلاح**) دا : (ص ١٨٥) وه له (**الكفاية**) دا : (ص ٤٢٤ - ٤٢٥)
ها تووه ، پاشان ئه گه ر پيوايه تى (**يزيد**) (**صحيح**) بى ئه وا كرده وه يه و
پيوايه تى (**محمد بن يوسف**) ووته يه ، ووته ش پيشخراوه له سه ر كرده وه [**القول مُقدمٌ على الفعل** ، كما هو مقرر في علم أصول الفقه] .

مه روه ها (**عبدالرزاق**) له (**المصنف**) دا : (٧٧٣٠) له (**داود بن
قيس**) و وجگه له ويش له (**محمد بن يوسف**) له (**السائب بن يزيد**) وه
ده يگيريه وه : " كه (**عمر**) خه لكى كو كرده وه وه له رهمه زاندا به
ئيمامه تى (**أبي بن كعب**) وه به ئيمامه تى (**تميم الداري**) له سه ر بيست و
يهك ركات ، وه له و سوره تانه يان ده خوينا كه له (١٠٠) سه د ئايه تيه كان
بوون ، وه نزك دهركه وتنى فهجر بلاوه يان لى ده كرد .

به لām ئەم ږیوایه ته پيچه وانەى ئەوهیه که (مالک) له (محمد بن یوسف) له (السائب بن یزید) دهگیریتته وه ، وه ږواله تی (إسناد) ی ږیوایه ته که ی (عبدالرزاق) (صحيح) ه ، چونکه هه موو ، (رجال) دهکانی (ثقات) ن .

وه هه نديکیان ئەم ږیوایه ته ی کردۆته به لگه به گومانى ئەوه ی که فهرموده که ی (محمد بن یوسف) (مضطرب) ه ، ئەوهش بۆ به لاختنى (محمد بن یوسف) و رێگه خوښ کردن بۆ ووتەیان به بیست رکاتى فهرموده که ی (یزید بن خصيفه) .

به لām ئەم گومانه ږهت دهکړیتته وه ، چونکه فهرموده ی (مضطرب) ئەو فهرموده یه یه که له لایه ن یه ک ږاویه وه دووجار یان زیاتر ، یان له لایه ن دوو ږاویه وه به چه ند ږوویه کی جیاواز و نزیک له یه ک و یه کسان بى ئەوه ی یه کیکیان له وى تریان باشت دابنریت دهگیریتته وه (١٩٥) .

ئەم مه رجەش بوونى نیه له فهرموده ی (محمد بن یوسف) دا چونکه ږیوایه تی (مالک) (أرجح) تره له ږیوایه تی (عبدالرزاق) به هوى (حفظ) وه . ئەم پيشه کیه مان ووتوه بۆ سه لماندنى بى گهردى (إسناد) ی (عبد الرزاق) له (العلل) به لām کار پيچه وانەى ئەوهیه ، ږوون کردنه وه شى به م پيیه یه :

أ - ئهوانه ی که کتیبی (المصنّف) یان گێراوه تهوه له (عبدالرزاق) هوه زیاد له یهك كه سن ، یهكك لهوانه : (إسحاق بن إبراهيم بن عباد الدَّبَرِي) ه .

ب - ئه م فهرموودیه له گێرانه وهی (الدَّبَرِي) یه له (عبدالرزاق) هوه ، وه ئه وه کتیبی (الصوم) ی گێراوه تهوه (١٩٦) .

ج - (الدَّبَرِي) کاتیک نووسراوه کانی (عبدالرزاق) ی لیوه بیستوهه کوپیکی ههوت سالان بووه (١٩٧) .

د - (الدَّبَرِي) خاوهنی فهرمووده نه بووه و پیاوی ئه م گۆره پانهش نه بوو (١٩٨) .

ه - بۆیه ههله ی زۆر بووه له گێرانه وه کانی له (عبدالرزاق) هوه ، وه زۆر فهرمووده ی (منکر) ی له (عبدالرزاق) هوه گێراوه تهوه ، وه هه ندیک له زانایان هه له کانی (الدَّبَرِي) و گۆرینه کانی یان (تصحيفاته) کوو کردۆته وه له (المصنف) ی (عبدالرزاق) (١٩٩) .

له وه ی پيشووش ئاشکرا ده بیئت که ئه م پیاویه ته (منکر) ه چونکه (الدَّبَرِي) پیچه وانه ی له خوی (أوثق) تری کردووه ، وه ئه وهش که دل بۆی

(١٩٦) المصنّف : (٤ / ١٥٣) .

(١٩٧) میزان الاعتدال : (١ / ١٨١) .

(١٩٨) میزان الاعتدال : (١ / ١٨١) .

(١٩٩) میزان الاعتدال : (١ / ١٨١) .

تارام بگریٖت ئہ وہیہ کہ ئہ م فہرموودہیہ لہ گُورپینہ کانئیتی ، لہ یازدہ رکاتہ وہ ،
ئہ وہشت زانی کہ گُورینی زُورہ (۲۰۰) .

بُویہ ئہ م پِیوایہ تہ (منکر) ہ و گُوراوہ ، بُویہ کردنہ بہ لگہی بہ لا دہ نریت
، وہ ئہ وش جیگیرہ لہ سوننہ تی (صحیح) دہ وہ کہ دہ گِیریتہ وہ لہ (الموطأ
) : (۱ / ۱۱۵) بہ (سند) یکی (صحیح) لہ (محمد بن یوسف) لہ (
السائب بن یزید) دہ وہ ، جا بہ ئاگا بہ (۲۰۱) .

(۲۰۰) وانظر لزماً : (تهذيب التهذيب) : (۱۰ / ۳۱۰) ، و (ميزان الاعتدال) : (۱ / ۱۸۱) .
(۲۰۱) ولزيادة التفصيل و الرد على الشبهات انظر :

أ . (الكشف الصريح عن أغلاط الصابوني في صلاة التراويح) ، تأليف : علي حسن علي عبد الحميد ، وهي تحت الطبع

ب . (المصاييح في صلاة التراويح) للسيوطي ، بتعليقه ، طبع دار عَمَّار .

زه کاتی سه رفته :

۱. حوکمه کهی :

زه کاتی سه رفته فه رزه له بهر فه رموده ی (ابن عمر) رضی الله عنہ که
فه رمویه تی: " فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ [مِنْ رَمَضَانَ عَلَى النَّاسِ] (۲۰۲)
".

واته : پیغه مبهری خوا ﷺ زه کاتی سه رفته ی فه رز کرد به سه ر
خه لکیدا له مانگی رهمه زاندا .

وه له بهر فه رموده ی (ابن عباس) - په زای خوا له خوی و بابی بیت -
که فه رمویه تی: " فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ " (۲۰۳) .

وه هه ندیک له زانایان فه رمویانه ئه م فه رمودانه (مه نسوخ) ن ، له بهر
فه رموده ی (قیس بن سعد بن عبادة) که فه رمویه تی: " أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ
ﷺ بِصَدَقَةِ الْفِطْرِ قَبْلَ أَنْ تَنْزِلَ الزَّكَاةُ فَلَمَّا نَزَلَتْ الزَّكَاةُ لَمْ يَأْمُرْنَا وَلَمْ يَنْهَنَا ،
وَحْنُ نَفْعَلُهُ " .

ئیمامی (الحافظ) به په حمهت بیت وه لامی داونه ته وه له کتیبی
(الفتح) دا: (۳ / ۳۸۶) و فه رمویه تی: ((که له (إسناد) هکیدا

(۲۰۲) أخرجه البخاري: (۳ / ۲۹۱) رقم: (۱۵۰۳) ، ومسلم رقم: (۹۸۴) والزيادة له .

(۲۰۳) أخرجه أبو داود رقم: (۱۶۲۲) ، والنسائي: (۵۰/۵) ، وفيه عنعنة الحسن ، لكن ما قبله شاهد له .

پاویه کی (**مجهول**) ^(۲۰۴) هیه ، وه له سهرگریمانی (**صحيح**) بوونی به لگه ی تیدا نییه بو نه سخ کردنه وه ، به گومانی نه وه ی که فره مان یه که می به س بیت ، وه چونکه فرهز بوونی شتیك پیویست ناکات فرهزیکی تر لا بدات)) .

وه (**الخطابي**) به رحمهت بیت له (**معالم السنن**) دا : (۲ / ۲۱۴) فره موویه تی : ((نه وه به لگه نییه له سهر لادانی فرهزیتی ، نه وه ش له بهر نه وه ی که زیاد بوونی له جوړی په رستنیک وا پیویست ناکات بنه واکه که زیاد کراوه له سهری نه سخ بیتنه وه ، له سهر نه مه ش جیگه ی زه کات سهر وه تو ماله ، و جیگه ی زه کاتی سهر فتره گه ردنه کانه)) .

۲ - له سهر کی واجب ده بی ؟

زه کاتی سهر فتره (**واجب**) ده بی له سهر هه موو بچووک و گه وره و ، نیړینه و میځینه و سهر به ست و بهنده یه ک له موسولمانان ، له بهر فره مووده ی (**ابن عمر**) - په زای خوا له خو ی و بابی بیت - که فره موویه تی : " **فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ وَالذَّكْرِ وَالْأُنْثَى وَالصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ** " ^(۲۰۵) .

^(۲۰۴) ولکنه متابع ، فقد أخرجه النسائي : (۵ / ۴۹) ، وابن ماجه : (۱ / ۵۸۵) ، وأحمد : (۶ / ۶) ، وابن حُرَيمَة : (۴ / ۸۱) ، والحاكم : (۱ / ۴۱۰) ، والبيهقي : (۴ / ۱۵۹) من طُرُق ، وسنده صحيح .
^(۲۰۵) أخرجه البخاري : (۳ / ۲۹۱) رقم : (۱۵۰۳) ، و مسلم رقم : (۹۸۴) .

واته : پیغمبهری خوا ﷺ زه کاتی سه رفتره ی فره ز کردوه به بری (صاع) ❁ یك له خورما ، یان (صاع) یك له جو له سه ربه نده و سه ربه ست و نیرینه و میینه و بجووک و گه وره ی موسولمان .

وہ ہندیٰ کے زانیان بڑے وہ دھچن کے (واجب) يشہ لہ سہر بہندی
 بی باور ، لہ فرمودہی (أبوہریرۃ) رضی اللہ عنہ کہ دہگیریتہ وہ : " لَيْسَ فِي
 الْعَبْدِ صَدَقَةٌ إِلَّا صَدَقَةُ الْفِطْرِ " (۲۰۶) .

واته : کۆيله هيچ زهکاتییکی له سه رنيه جگه له زهکاتی سه فتره نه بێ .
به لام ئه م فه رموده یه گشتی یه و فه رموده ی (**ابن عمر**) تايبه ته (**واته : خاص**) ه ، زانراویشه که تايبه ت گشتی تايبه ت دهکات .

کۆمه لیکی تر فه رموویانه : (واجب) نابیی له سه رکه س جگه له پۆژوان نه بێ ، له بهر فه رمووده ی (ابن عباس) که ده فه رمووی : " فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ طُهْرَةً لِلصَّائِمِ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ ، وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ " (٢٠٧).

❁ (صاع) : بریتی یہ لہ چوار گویں بہ دہستی ییاویکی مامناوہند .

(٢٠٦) أخرجه مسلم رقم : (٩٨٢) .

(٢٠٧) تقدم تخریجه فی التعليق رقم : (٢٣٠) .

واتە : پىڭمىبەرى خوا ﷺ زەكاتى سەرفترەى فەرز كىرد لەسەر
پۇژۇۋانان بۇ پاك كىردنەۋەيان لە قىسەى پىر و پىۋىچ و خراپەكارى ، ۋە
خواردنئىكىش بىت بۇ ھەژاران .

(الخطابي) - بەرھەمەت بىت - لە (معالم السنن) دا : (۲۱۴ / ۳)
فەرمۇيەتى : ((زەكاتى سەرفترە (واجب) ە لە سەر ھەموو پۇژۇۋانئىك
دەۋلەتمەندىكى خاۋەن سەرۋەت بىي يان ھەژارئىك ھەى بىي زىيادە لە سەر
خواردنەكەى ، ئەمە ئەگەر واجب بوونەكەى بە ھۆكارى پاك كىردنەۋە بىي ، و
ھەموو پۇژۇۋانانىش پىۋىستىيان پىيە ، چونكە ئەگەر ھەموويان لە
ھۆكارەكەيدا ھاۋبەش بن ئەۋا لە واجب بوونىش بەشدار دەبن)) .

ۋە (الحافظ) ۋەلامى داۋەتەۋە ۋە فەرمۇيەتى (۳۶۹ / ۳) :
(باسكىردنى پاك كىردنەۋە دەرچۈۋە لە ھۆكارەكان : چونكە سەرفترە واجب
دەبىي لە سەر ئەۋكەسەى تاۋان ناكات ، ۋەكو پىياۋانى جىي بەجىي كەرى
چاكەكارى يان كەسىك پىش خۇر ئاۋا بوون بەساتىك باۋەربىنى)) .

كۆمەلئىكيان بۇ ئەۋە دەچن كە سەرفترە (واجب) ە لە سەر كۆرپە لە
سكى دايكىدا بەلام ھىچ بەلگەيەك بۇ ئەم كۆمەلەيە نەزانراۋە لە سەر ئەۋشە
، چونكە بە كۆرپەلە ناوترىت بچوك (واتە : الصغیر) لە زمانەۋانى و عورفىشدا

۳. جوړه کانی زهکاتی سهرفته :

زهکاتی سهرفته به بری (صاع) ټک له جو دهبی ، یان (صاع) ټک له خورما ، یان (صاع) ټک له که شک ((واته : إقِط)) ، یان (صاع) ټک له میوژ ، یان جوئی بئی تویک ، (واته : سلت) ، له بهر فهرموده که ی (أبو سعید الخدري) ﷺ که ده گیریتته وه و ده فهرمووی : " کُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ إِفْطٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ " (۲۰۸) .

واته : زهکاتی سهرفته مان دهرده کرد له سهرده می پیغه مبهردا ﷺ به بری (صاع) ټک له خواده مهنی ، یان (صاع) ټک له جو ، یان (صاع) ټک له خورما ، یان (صاع) ټک له که شک ، یان (صاع) ټک له میوژ .

وه له بهر فهرموده که ی (ابن عمر) - په زای خوا له خوئی و بابی بیت - که فهرموویه تی : پیغه مبهردا ﷺ فهرموویه تی : " فَرَضَ صَدَقَةُ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ سَلْتٍ " (۲۰۹) .

واته زهکاتی سهرفته فهرزکرا به بری (صاع) ټک له جو ، یان (صاع) ټک خورما ، یان (صاع) ټک له جوئی بئی تویک .

(۲۰۸) أخرجه البخاري : (۳ / ۲۹۴) رقم : (۱۵۰۶) ، ومسلم رقم : (۹۸۵) .

(۲۰۹) أخرجه ابن حزيمة : (۴ / ۸۰) ، و الحاكم : (۱ / ۴۱۰ - ۴۰۸) .

والسُّلْتُ : نوعٌ من الشعير لا قِشْرَ لَهُ . واته : جوړیکه له جو به لام بئی تویکله .

وه زانایان بۆچوونی جیاوازیان هیه له رافه (تهفسیر) ی وشه ی (الطعام) که له فهرموده که ی (أبی سعید الخدری) دا هاتوو ﷺ ووتراوه : که گهنمه ، وه ووتراوه : جگه له وهش ، به لام ئه وهی که دل پئی ئارامه ئه وهیه که گشتی یه و هه موو شتیکی پیوانه کراوه ده گریتته وه له خواردن ، وه کو : گهنم و ئه و جوړانهش که له پیشدا باسکران له گه ل ئارد و ئارده واش که (سوق) ه ، وه هه موو ئه وهش که له سه رده می پیغه مبهری خوا ﷺ ئه نجام دراوه له بهر فهرموده که ی (ابن عباس) - په زای خوا له خوی و بابی بیت - که فهرموویه تی : " أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نُؤَدِّيَ زَكَاةَ رَمَضَانَ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ عَنِ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ وَالْحَرِّ وَالْمَمْلُوكِ ، مَنْ أَدَّى سَلْتًا قَبْلَ مِنْهُ ، وَأَحْسَبُهُ قَالَ : مَنْ أَدَّى دَقِيقًا قَبْلَ مِنْهُ ، وَمَنْ أَدَّى سَوِيقًا قَبْلَ مِنْهُ " (۲۱۰) .

واته : پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمانی پی کردین زه کاتی سه رفتره بدهین به بری (صاع) ی که له خواده مه نی بۆ هه ر مندالیک یان گه وره یه ک یان سه ربه سیته ک یان به نده یه ک ، هه ر که سی جوی بی تویکی بدایه لی وهرده گیرا ، و هه ر که سی ئارده وای بدایه لی وهرده گیرا .

هه ر له وه وه ﷺ فهرموویه تی : " صَدَقَةُ رَمَضَانَ صَاعٌ مِنْ طَعَامٍ ، مَنْ جَاءَ بِرُّ قَبْلَ مِنْهُ وَمَنْ جَاءَ بِشَعِيرٍ قَبْلَ مِنْهُ وَمَنْ جَاءَ بِتَمْرٍ قَبْلَ مِنْهُ ، وَمَنْ جَاءَ بِسَلْتٍ

(۲۱۰) أخرجه ابن حُرَيمَة : (۴ / ۸۰) ، بسندٍ صحيح .

قُبْلَ مِنْهُ ، وَمِنْ جَاءَ بِزَيْبٍ قُبْلَ مِنْهُ ، وَأَحْسِبُهُ قَالَ : مَنْ جَاءَ بِسَوِيْقٍ قُبْلَ مِنْهُ " (٢١١) .

به‌لام ئه‌و فه‌رموودانه‌ی که گه‌نمی لی دهرده‌کات ، یان (معاویه) رضی‌الله‌تعالی‌عنہ وای بینیه که دوو گویل بی له گه‌نمی شام و به‌رامبه‌ر به (صاع) یکه ، به‌وه لیك دهریته‌وه که ئه‌گه‌ر گه‌نم که‌م بوو وه ئه‌و جووره خواردنانه‌ی تر زۆر بن ، و زۆریه‌ی خواردنیان له‌وانه بی ، ئه‌وه‌ش پالپشتی ئه‌م واتایه بکات ووتیه (أبوسعید) ه که فه‌رموویه‌تی : " وَكَانَ طَعَامُنَا الشَّعِيرُ وَالزَّيْبُ وَالْأَقْطُ وَالْتَّمُرُ " (٢١٢) .

ئه‌وه‌ش ده‌نگی پیچه‌وانه‌کار ببری ئه‌مه‌یه که دیت دهریاره‌ی پوون کردنه‌وه‌ی بری زه‌کاتی سه‌رفتره له‌و فه‌رمووده (صحیح) و پوونانه‌ی که گه‌نمی تیدایه و ئه‌وه‌ی که دوو گویل - واته : (مُلِد) یك - له گه‌نم به‌رامبه‌ر به چوار گویل (واته : صاع) یك ده‌بی بو ئه‌وه‌ی هه‌موو موسولمانیک که ریز بو هاوه‌لانی پیغهمبه‌ری خوا ﷺ داده‌نی بزانیت بۆچوونه‌که‌ی (معاویه) ئیجتها‌د نه‌بوو به‌دیدى خو‌ی به‌لکو پشت ده‌په‌ستیت به فه‌رمووده‌ی (مرفوع) بو لای راستگۆی به‌راست زانراو له لای پیغهمبه‌ری خوا ﷺ .

(٢١١) أخرجه ابن حُرَيمَة : (٤ / ٨٠) ، بسند صحيح .

و من أجل ذلك ترجم له ابن حُرَيمَة ب (باب إخراج جميع الأطعمة في صدقة الفِطْرِ) .

(٢١٢) أخرجه البخاري رقم : (١٥١٠) ، و مسلم رقم : (٩٨٥) .

٤ - بره که ی :

هه موو موسولمانیک بری (صاع) ښک له خواردن دهرده کات له و جوړه خواردنانه ی که له پیښدا باسکراون ، وه جیاوازیښ هه یه له گهنم دا ، ووتراره : نیو (صاع) (واته : دوو گوږل) نه مه ش بوچوونی هه لبراردیه و راستره ، له بهر فهرمووده ی پیغه مبهر ﷺ که فهرموویه تی : " اَدُّوا صَاعًا مِنْ بُرٍّ أَوْ قَمْحٍ بَيْنَ اثْنَيْنِ ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَنْ كُلِّ حَرٍّ وَعَبْدٍ وَصَغِيرٍ وَكَبِيرٍ " (٢١٣) .

واته : ببه خشن بری (صاع) ښک له گهنم له جیاتی دوو کهس ، یان (صاع) ښک له خورما ، یان (صاع) ښک له جو له جیاتی هه موو نازاد و بهنده و مندال و گهره یه ک .

وه (صاع) ه که ش که بو پیوانه ده شیت (صاع) ی خه لکی مه دینه یه له بهر فهرمووده ی (ابن عمر) - په زای خوا له خو ی و بابی بیت - که فهرموویه تی : پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی : " الْوَزْنُ وَزْنُ أَهْلِ مَكَّةَ وَالْمِكْيَالُ مِكْيَالُ أَهْلِ مَدِينَةِ " (٢١٤) .

(٢١٣) أخرجه أحمد : (٤٣٢ / ٥) عن ثعلبة بن صُعَيْرٍ ، و سنده رجاله كلهم ثقات ، و له شاهد عند الدارقطني : (١٥١ / ٢) عن جابر ، بسند صحيح .

(٢١٤) أخرجه أبو داود رقم : (٢٣٤٠) ، والنسائي : (٢٨١ / ٧) ، والبيهقي : (٣١ / ٦) عن ابن عمر ، بسند صحيح .

واته : کیش کیشی خه لکی مه ککه یه ، و پیوانهش پیوانه ی خه لکی مه دینه .

۵ . پیاو له جیاتی کی دهیدا ؟

موسولمان سهرفته ده دات بۆ خۆی و هه موو ئه وانه ی که نه فه قه یان له سه ریتی له بچوک و گه وره و نیڕ و می و سه ربه ست و کۆیله ، له بهر فه رموده ی (ابن عمر) - په زای خوا له خۆی و بابی بیّت - که فه رموویه تی : " أمر رسول الله ﷺ بصدقة الفطر عن الصغير و الكبير و الحر و العبد ممن تمونون " (۲۱۵) .

واته : پیغه مبهری خوا ﷺ فه رمانی به زه کاتی سهرفته کردوه له جیاتی بچوک و گه وره و سه ربه ست و کۆیله له وانه ی نه فه قه ی ده دهن .

۶ . به کی ده دریت ؟

نادریت به جگه له و که سانه نه بی که شایسته یین ، ئه وانیش هه ژاره کانن ، له بهر فه رموده ی : (ابن عباس) - په زای خوا له خۆی و بابی بیّت - که

(۲۱۵) أخرجه الدارقطني : (۲ / ۱۴۱) ، والبيهقي : (۴ / ۱۶۱) عن ابن عمر ، بسندٍ ضعيف .

و أخرجه البيهقي : (۴ / ۱۶۱) من طريق آخر عن علي ، وهو منقطع . وله طريق موقوف عن ابن عمر ، عند ابن أبي شيبة في المصنف (: (۴ / ۳۷) ، بسندٍ صحيح . فهو . بهذه الطرق . حسنٌ .

فهرموویه تی : " فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ طُهْرَةً لِلصَّائِمِ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ " (۲۱۶) .

هه ر ئه م بۆچونه شه كه (شيخ الإسلام) له (مجموع الفتاوى) دا : ۲۵ / ۷۱ - ۷۸ ، وه قوتابيه كه ی (ابن القيم) له كتیبی : (زاد المعاد) دا : (۲ / ۴۴) هه لیان بژاردووه .

وه هه ندیک له زانایان بۆ ئه وه ده چن كه بدریّت به ئه وه هشت کۆمه له یه ی كه زه کاتیان پیّ ده دریّت ، به لام ئه مه له و ووتانه یه كه هیچ به لگه یه کی له سه ر نیه ، و (شيخ الإسلام) له سه رچاوه ی ناو براوی دا له وه و پیّش ، به ر په رچی ئه م بۆچونه ی داوه ته وه ، جا بگه په ریۆه بۆی چونكه زۆر گرنگه .

وه سوننه تیشه یه کیك ته رخا ن بکریّت بۆ کۆ کردنه وه ی سه رفتره كه له لایدا ، چونكه پیغمه مبری خوا ﷺ سپاردوویه تی به (أبو هريرة) دا ﷺ كه فهرموویه تی : " أَخْبَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّ أَحْفَظَ زَكَاةَ رَمَضَانَ " (۲۱۷) .

واته : پیغمه مبری خوا ﷺ پیّی پاگه یاندم كه زه کاتی سه رفتره ی په مه زان کۆ بکه مه وه .

(۲۱۶) تقدم تخريجہ في التعليق رقم : (۲۳۰) .

(۲۱۷) أخرجه البخاري : (۴ / ۳۹۶) .

وه (ابن عمر) رضی اللہ عنہ دهیبه خشی به و که سانه ی وهریان ده گرد ئه وانیش
 ئه و کارمه ندانه بوون که (ئیمام) دایده مه زانندن بو کو کردنه وه ی ،
 ئه وه یش پیش چه ژنی په مه زان به پوژیک یان دوو پوژ ، ئیمامی (ابن خزيمة
 : (٨٣ / ٤) له ریگه ی (عبدالرزاق) وه له (ایوب) وه ده گپریته وه
 : " قُلْتُ : مَتَى كَانَ ابْنُ عُمَرَ يُعْطِي الصَّاعَ ؟ قَالَ : إِذَا قَعَدَ الْعَامِلُ ، قُلْتُ :
 مَتَى كَانَ يَقْعُدُ الْعَامِلُ ؟ قَالَ : قَبْلَ الْفِطْرِ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ " .

واته : ووتم : که ی (ابن عمر) (صاع) ه که ی د هدا ؟ فه رموی : ئه گه ر
 کارمه ند هکان ده ستیان به کار بکردبایه ، ووتم : که ی کارمه ند هکان ده ستیان
 به کار ده کرد ؟ فه رموی : پیش چه ژن به پوژیک یان دوو پوژ .

٧ . کاته که ی :

پیش ده رچوونی خه لکی بو نویژی چه ژن ده به خشریت ^(٢١٨) ، وه نابی
 دوا بخریت له نویژی چه ژن ، یان پیش بخریت جگه له پوژیک یان دوو پوژ له
 بهر ئه و فه رموده یه ی که له کرداری (ابن عمر) وه رضی اللہ عنہ ده گپریته وه ، له

(٢١٨) راجع کتاب (احکام العیدین فی السنة المطهرة) ، تألیف : علي حسن علي عبد الحمید ، طبع المكتبة الإسلامية .

تیبینی : سه رنجی خوینه رانی به پیز بو ئه وه پاده کیشم که ئه م کتیه به نرخه له
 لایه ن ماموستا : (صلاح الدین عبد الکريم) وه ده گپراوته سه ر زمانی کوردی له ژیر ناو
 نیشانی : (حوکمه کانی هه ردوو جه ژنه که له سوننه تی پاکژ کراودا) به هیوای سود
 لیوه رگرتنی . - وه رگپ -

سه‌ر بنه‌وای : (راوي الحديث أَدْرَى بِمَعْنَى رَوَيْتَهُ) ، وه ئه‌گه‌ر دوا بکه‌وئ له کاتی نوئژ به به‌خشینیک (صدقة) یه‌ک له به‌خشینه‌کان ده‌ژمیر ریئت ، له به‌ر فه‌رمووده‌ی (ابن عباس) - په‌زای خوا له خوی و بابی بیئت - که فه‌رموویه‌تی : " ... مَنْ أَدَّاهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ فَهِيَ زَكَاةٌ مَقْبُولَةٌ ، وَمَنْ أَدَّاهَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فَهِيَ صَدَقَةٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ " (۲۱۹) .

واته : ... هه‌ر که‌سیک پئیش نوئژ بیبه‌خشی زه‌کاتیکی وه‌رگیراوه ، وه هه‌ر که‌سیک دووای نوئژ بیبه‌خشی به‌خشینیکه له به‌خشینه‌کان ...

۸ . حیکمه‌ت له سه‌رفتره :

خوای دانا زه‌کاتی سه‌رفتره‌ی فه‌رز کردووه بو پاک کردنه‌وه‌ی پوژوانان له ووته‌ی پپو پووچ و خراپه کاریه‌کانیان و خواردنیکیش بی بو هه‌ژاران ، بو پپ کردنه‌وه‌ی که‌م کوپیه‌کانیان له و پوژه پیرشنگ داره ، له به‌ر فه‌رمووده‌ی (ابن عباس) ﷺ که له پئیشدا باسکرا .

چه ند فهرمووده يه كي لاواز (ضيف)

كه له رهمه زاندا بلاو ده بيتته وه :

به باشمان زانی ئهم به شهش زياد بکهين له سهر کتیبه که مان به هوۍ
 نه و گرنګۍ په ئاشکرایه ۍ که هه يه تی ، بو ئاګا دار کردنه وه ۍ خه لکی و ئاشکرا
 کردنی حق ، بویه ده لّین : خوی بی گهر د و پایه بهرز هه لګرانیکی داد
 په روهري ته رخان کردووه بو سوننه ته کانی پیغه مبهري ﷺ بو نه وه ۍ له
 ګورپینی نارپه وایان (تحریف المبطلین) پاکي بکه نه وه ، وه له پاڅه ۍ
 زیاده ووی که ران (تاویل الغالین) بیپاریزن ، وه دروی خراپه کارانی
 تزئيف الزائفین) تیدا ئاشکرا بکه ن .

سوننه ته کانی پیغه مبهريش ﷺ به دريژی سه ده کانی پيشوو زور خلته ۍ
 تیکه ل کراوه ، له (ضيف) و (مکذوب) و (مُفْتَرَى) واته لاواز و
 به ده مه وه نراو هه ل به ستر و هاوشيوه کانی ، نه و شتانه ۍ که پيشه وایانی
 رابردوومان ، و زانایانی پيشينمان ئاشکرایان کردووه به باشترین شیوه ، و
 ئاشکراترین پوونکردنه وه هر که سيکيش له م پوژانه دا پروانیتته دونيای
 نووسهران و ئاموژګاری کاران ، نه بینیت - ئیلا نه و کاسانه ۍ نه بیت که خوا
 په حمی پی کردوون - هيچ گرنګۍ يه کيان نه داوه ته نه م بابه ته گرنګه ،
 سه ره پای بهر بلاوی سه رچاوه زانستی يه کان که تايبه تن به دیاری کردنی
 (صحیح) و ئاشکرا کردنی زیاده کراوه کان .

وهله نیازماندا نیه دریژه بدین به باسی ئەم بابەتە و ئەو شتانه‌ش که بنیات دهنریت له سهری ، له شوینە‌واری خراپه له سهر زانست و خه‌لکیش له گه‌ل‌یه‌کدا ، به‌لکو ته‌ن‌ها چه‌ند نموونه‌یه‌ک له‌و‌فه‌رمووده زیاد کراوانه باس ده‌که‌ین که به شیوه‌یه‌کی گه‌وره ناسراون له ناوخه‌لکیدا .

به شیوه‌یه‌ک تۆ ناتوانی بخوینیت‌ه‌وه یان گویت له پینموی‌یه‌ک بی ئیلا وه ئەم فه‌رمووده (**ضعیف**) انه جیگایه‌کی بلند ده‌گرنه‌وه لی‌یان - ئەوه زۆر به‌داخه‌وه - وه بۆ ئیش پی‌کردن به‌و‌فه‌رمووده‌یه‌ی پیغمبه‌ر ﷺ که ده‌فه‌رمووی : " **بَلُّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً** " (٢٢٠) ، وه به‌و‌فه‌رمووده‌یه‌ی که فه‌رموویه‌تی : " **الدِّينُ النَّصِيحَةُ** " (٢٢١) .

به پشتیوانی خوا ده‌لیین :

ئەو فه‌رمووده لاوازان‌ه‌ی که ب‌لا‌وبوونه‌ته‌وه له نیوان خه‌لکیدا به‌ه‌موو چینه‌کانیه‌وه ، زۆر زۆرن ، به‌شیوه‌یه‌ک فه‌رمووده (**صحیح**) کانیش باس ناکریت - له گه‌لی ئەوه‌ی چه‌ند زۆریشن - وه وازیش ناهین له باسکردنی لاوازه‌کان ، په‌حمه‌تی خوا له ئیمامی (**عبدالله بن المبارك**) بی‌که فه‌رموویه‌تی : ((فه‌رمووده (**صحیح**) ه‌کان به‌سن بۆ ئەوه‌ی خۆ‌خه‌ریک

(٢٢٠) أخرجه البخاري : (٦ / ٣٦١) رقم : (٣٤٦١) .

(٢٢١) أخرجه مسلم رقم : (٥٥) .

نه کړی به لاوازه کانه وه)) ، با ئه م پيشه وایه سه ر مه شقی ئیمه بی ، و ریگه شمان زانستی (صحیح) ی هه لېژېردراو پوخت کراو بیت .

له و فهرمووده (ضعیف) انه که باسکردنان بلاو بوووته وه ، له نیوان خه لکی له رهمه زاندا :

۱ - ((لو يعلمُ العبادُ ما في رمضانَ لَتَمَنَّتْ أُمِّي أَنْ يَكُونَ رَمَضَانُ السَّنَةَ كُلَّهَا ، إِنَّ الْجَنَّةَ لَتَزِينُ لِرَمَضَانَ مِنْ رَأْسِ الْحَوْلِ ...)) (٢٢٢) هتد .

فه رمووده که ش فه رمووده یه کی دريژه .

هه روه ها له و فهرموودانه :

۲ - ((يا أيها الناس قد أظلكم شهر عظيم ، شهرٌ فيه ليلةٌ خيرٌ من ألف شهر ، جعل الله صيامه فريضة و قيام ليله تطوعاً ، من تقرب فيه بخصلة من الخير

(٢٢٢) هذا الحديث رواه ابن حُزَيْمَةَ رقم : (١٨٨٦) ، وابن الجوزي في (كتاب الموضوعات) : (٢ / ١ / ١٨٩) وأبو يعلى في (مُسنده) ، كما في (المطالب العالية) : (ق ٤٦ / أ. ب / النسخة الخطوطة) من طريق جرير بن أيوب البجلي عن الشعبي عن نافع بن بردة عن أبي مسعود الغفاري .

وهذا حديثٌ موضوعٌ ، آفته جرير بن أيوب ، ترجمه ابن حجر في (لسان الميزان) : (٢ / ١٠١) وقال : (مشهور بالضعف) ثم نقل عن أبي نعيم قوله فيه : (كان يصنع الحديث) وعن البخاري قوله : (منكر الحديث) وعن النسائي : (متروك) !!! وحكم عليه ابن الجوزي بالوضع ، وقال ابن حُزَيْمَةَ بعد أن رواه : (إن صح الخبر ، فإن في القلب من جرير بن أيوب البجلي) .

كان كمن أدى فريضة فيما سواه ... و هو شهر أوله رحمة ، و وسطه مغفرة ، و
آخره عتق من النار ..)) (٢٢٣) هتد .

وه ئهم فه‌رموودیه‌ش فه‌رموودیه‌کی دریژره ، و ته‌نها ئهو ووتانه‌مان
هیناوه‌ته‌وه که بلاو بووته‌وه .

هه‌روه‌ها له‌وه‌رموودانه :

٣ ـ ((صُومُوا تَصْحُوا)) .

ئهمه‌ش پارچه‌یه‌که له‌فه‌رموودیه‌کی (ضعیف) (٢٢٤) .

(٢٢٣) وهذا الحديث رواه أيضاً ابن خزيمة رقم : (١٨٨٧) ، والمحامي في (أمالیه) رقم : (٢٩٣) ، والأصبهاني في (الترغيب) :
(ق/١٧٨) ، ب/النسخة المخطوطة) من طريق علي بن زيد بن جدعان عن سعيد بن المسيب عن سلمان . وهذا إسناد ضعيف
لضعف علي بن زيد ، قال ابن سعد : (فيه ضعف ، و لا يُستتج به) ، وقال أحمد بن حنبل : (ليس بالقوي) ، وقال ابن معين :
(ضعيف) ، وقال ابن أبي خيثمة : (ضعيف في كل شيء) ، وقال ابن خزيمة : (لا أحتج به لسوء حفظه) كذا في (تهذيب
التهذيب) : (٧ / ٣٢٢ . ٣٢٣) . وقال ابن خزيمة بعد روايته له : (إن ﴿ صح الخير ﴾ وقال ابن حجر في (الأطراف) : (و
مدارؤه على علي بن زيد بن جدعان ، وهو ضعيف) ، كما نقله عنه السيوطي في (جمع الجوامع) رقم : (٣٣١٤) . ترتيبه) . ونقل
ابن ابي حاتم عن أبيه في (علل الحديث) : (١ / ٢٤٩) : (حديث منكر) .

﴿ وسقطت (إن) ﴾ من بعض المراجع ، ك (الترغيب و التهيب) : (٢ / ٩٥) و غيره ! فأفسد سقوطها المعنى !!
واغترَّ بها بعض المتعلمين !!!

(٢٢٤) وهو قطعة من حديث ابن عدي في (الكامل) : (٧ / ٢٥٢١) من طريق نَحْشَل بن سعيد ، عن الضحاك ، عن ابن
عباس . ونَحْشَل متروك كان يكذب ، والضحاك لم يسمع من ابن عباس .

وه دوا فه‌رمووده‌یش :

٤ ـ " مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمْضَانَ مِنْ غَيْرِ عَذْرِ وَلَا مَرَضٍ لَمْ يَقْضِهِ صَوْمُ الدَّهْرِ وَإِنْ صَامَهُ " (٢٢٥) .

وه پاشان ئەم چوار فه‌رمووده‌یه كه زانایان به (**ضعیف**) یان داناووه ، و پی‌ش‌ه‌وایان به پوچه‌لیان زانیون ، له گه‌ل ئەوه‌ش دا ده‌یان بی‌سین و ده‌یان

والطبرانی في (الأوسط) : (١ / ق ، ٦٩ / أ - مجمع البحرين) ، وأبو نعيم (في الطب النبوي) . كما في (تحريج الاحياء) : (٣ / ٨٧) . وابن الجوزي (جزءه) في (شرح الاحياء) : (٧ / ٤٠١) . من طريق محمد بن سليمان بن أبي داود ، عن زهير بن محمد ، عن سهيل بن أبي صالح ، عن أبي هريرة .

وسنده (ضعیف) ، قال أبوبكر الأثرم : (سمعت أحمد . وذكر رواية الشاميين عن زهير بن محمد . قال : يروون عنه أحاديث مناكير هؤلاء) ، وقال أبو حاتم : (في حفظهش سوء ، وكان حديثه بالشام أنكر من حديثه بالعراق لسوء حفظهش) ، وقال العجلي : (وهذه الأحاديث التي يرويها أهل الشام عنه ليست تعجبني) كذا في (تهذيب الكمال) : (٩ / ٤١٧) . قلت : ومحمد بن سليمان شامي مُترجم في (تاريخ دمشق) : (١٥ / ق ٣٨٦ - النسخة المخطوطة) فربوایت‌ه عن زهير . كما نص الأئمة . منكراً ، وهذا الحديث منها !!!

(٢٢٥) وهذا حديثٌ علَّقَهُ البخاريُّ في (صحيحه) : (٤ / ١٦٠ . فتح الباري) دون إسناد .

وقد وصلهُ ابنُ حُرَيمَةَ في (صحيحه) رقم : (١٩٨٧) ، و الترمذي رقم : (٧٢٣) ، و أبو داود رقم : (٢٣٩٧) ، وابن ماجه رقم : (١٦٧٢) ، والنسائي في (الكبرى) كما في (تحفة الأشراف) : (١٠ / ٣٧٣) ، والبيهقي : (٤ / ٢٢٨) ، وابن حجر في (تغليق التعليق) : (٣ / ١٧٠) من طريق أبي المطوس ، عن أبيه ، عن أبي هريرة .

وقال ابن حجر في (فتح الباري) : (٤ / ١٦١) : (واُخْتَلِفَ فيه على حبيب بن أبي ثابت اختلافاً كثيراً ، فحصلت فيه ثلاث علل : الإضطراب ، والجهل بحال أبي المطوس ، والشك في سماع أبيه من أبي هريرة) . وقال ابن حُرَيمَةَ بعد روايته : (إنَّ صح الخبر ، فإني لا أعرف المطوس ولا أباه) ، فالحديث ضعيفٌ أيضاً .

خوینینه وه له هه موو پوژیک له پوژه کانی مانگی رهمه زانی پیروژ به تایبه تی و جگه له ویش به گشتی .

شاراوهش نیه که هه ندیک له م فهرموودانه واتای راست ده گرنه خویان ، که له شهرع دا هاتوو له قورئاندا بیّت یان له سوننهت دا ، به لام ئه مه به ته نها نابیته هوکاریک بو ئه وهی ووته یه ک بدریته پال پیغه مبهر ﷺ که نه یفه رموو ، وه به تایبهت - شوکر بو خوا - ته نها ئه م ئوممه ته یه له نیوان ئوممه تانی تر دا خوی پاک و بی گهر د تایبه تی کردوو به (الإسناد) ، که به هو یه وه فه رموو ده ی وه رگی راو (مقبول) له زیاد کراو (المدخول) ده ناسریته وه ، وه (صحیح) و (قبیح) یش له یه ک جیا ده کریته وه ، ئه م زانسته ش زانستیکی زوړ وردکاره ، وه پاستی فه رموو ئه و که سه ی که ناوی ناوه به : [منطق المنقول ، ومیزان تصحیح الاخبار] .

کوئای

خوای په‌روه‌ردگار باشت‌ترین کوئای مان به قسمت بکات ، برای په‌روش
بو گوئی‌رایه‌لی په‌روه‌ردگاری زیندووی به توانا ، ئه‌مه‌یه ﴿ چونیتی پوژووی
پیغمبه‌ر ﷺ ﴾ له پیش ده‌ستت ، وه پینموویه‌کانی له پوژووی رهمه‌زانداندا
لات شاراوه‌ نیه ، جا پیش‌برکی بکه بو ده‌روازه‌کانی چاکه و گوئی‌رایه‌ل به ،
وه رای گه‌یه‌نه ئه‌وه‌ی که خوای په‌روه‌ردگار پی‌ی به‌خشیوی له تیگه‌یشتن
بو ئه‌وه‌ی گواناه بار نه‌بیت .

و سبحانک اللهم و بحمدک

أشهد أنَّ لا إله إلا الله أستغفرک و أتوب إليك

نوسینی :

فی‌رخوازان‌ی زانستی پیغمبه‌رایه‌تی

الشیخ سلیم الهالالی والشیخ علی الحلبي

٢٥ ی / رهمه‌زانی خیر / ١٤٠٣ ک